

BY- OG REGIONFORSKNINGSINSTITUTTET NIBR

Koronapandemiens konsekvenser for overgang mellom barnehage og skole

Trine Monica Myrvold, Elisabeth Bjørnstad, Cecilie Pedersen Dalland,
Leif Hernes, Silje Hølland, Ellen Os og Nina Winger

OSLO METROPOLITAN UNIVERSITY
STORBYUNIVERSITETET

Trine Monica Myrvold
Elisabeth Bjørnstad
Cecilie Pedersen Dalland
Leif Hernes
Silje Hølland
Ellen Os
Nina Winger

Koronapandemiens konsekvenser for overgang mellom barnehage og skole

NIBR-rapport 2022:9

Andre publikasjoner fra NIBR:

NIBR-rapport 2022:2

Hvordan løfte utjevning av sosial ulikhet i helse bant barn og unge systematisk inn i bydelenes folkehelsearbeid? – Erfaringer fra bydeler i Oslo kommune

Samarbeidsrapport NIBR/BLU 2021:2

Håndtering og konsekvenser av koronautbruddet for barn og barnehager

NIBR-rapport 2020:22

Styring gjennom støtte og veiledning: lokale effekter av pedagogiske virkemidler for tverrsektorielt samarbeid om utsatte barn og unge

Publikasjonene finner du på
<https://www.oslomet.no/om/nibr/publikasjoner>

Tittel: Koronapandemiens konsekvenser for overgang mellom barnehage og skole

Forfatter: Trine Monica Myrvold, Elisabeth Bjørnstad, Cecilie Pedersen Dalland, Leif Hernes, Silje Hølland, Ellen Os, og Nina Winger

NIBR-rapport: 2022:9

ISSN: 1502-9794
ISBN: 978-82-8309-371-1 (Elektronisk)

Prosjektnummer: 201960 - tilleggsprosjekt

Prosjektnavn: Koronapandemiens konsekvenser for barnehagesektoren og for overgang mellom barnehage og skole

Oppdragsgiver: Utdanningsdirektoratet

Prosjektleder: Trine Myrvold

Referat: Rapporten formidler resultater fra en undersøkelse om koronapandemiens betydning for barns forberedelser til overgang mellom barnehage og skole, og for barnas skolestart. Temaer som belyses er barnehagenes forberedelser til skolestart under pandemien; skolenes tilrettelegging for de yngste elevene; sosiale og faglige utfordringer for skolestartere samt utviklingen i behov for spesialpedagogisk hjelp eller særskilt norskopplæring for barn som startet på skolen under pandemien.

Sammendrag: Norsk og engelsk

Dato: August 2022

Antall sider: 83

Utgiver: By- og regionforskningsinstituttet NIBR
OsloMet – storbyuniversitetet
Postboks 4 St. Olavs plass
0130 OSLO
Telefon: (+47) 67 23 50 00
E-post: post-nibr@oslomet.no
Vår hjemmeside: <http://www.oslomet.no/nibr>

© NIBR 2022

Forord

Rapporten viser resultater fra prosjektet 'Koronapandemiens konsekvenser for barnehagesektoren og for barns overgang mellom barnehage og skole'. Prosjektet er gjennomført på oppdrag fra Utdanningsdirektoratet som et tilleggsprosjekt til 'Klasserommets praksisformer 20 år etter –evaluering av seksårsreformen (Reform 97)', ledet av Elisabeth Bjørnestad, Fakultet for lærerutdanning og internasjonale studier ved OsloMet.

Prosjektet består av to deler: én del om håndtering av koronapandemien i barnehagesektoren og én del om pandemiens konsekvenser for overgang mellom barnehage og skole. Foreliggende rapport analyserer data om overgangen mellom barnehage og skole samt bruk av spesialpedagogiske tiltak for barn i pandemi-perioden.

Prosjektleder har vært Trine Myrvold ved By- og regionforskningsinstituttet, OsloMet. Ellen Os, Nina Winger, Leif Hernes og Elisabeth Bjørnestad, alle fra Institutt for barnehagelærerutdanning ved OsloMet, samt Silje Hølland og Cecilie Pedersen Dalland ved Institutt for grunnskole- og faglærerutdanning, OsloMet, har vært medarbeidere i denne delen av prosjektet.

Forskerne i prosjektet vil takke alle barnehagesjefer og styrere som har besvart våre spørreundersøkelser i en svært travel hverdag. Takk også til de pedagogiske lederne som har deltatt i intervjuer og med videologger og til lærerne som har besvart våre spørsmål! Til sammen utgjør dette et verdifullt materiale om en helt spesiell tid.

Oslo, august 2022

Erik Henningsen
Forskningssjef

Innhold

Figurliste	2
Tabelliste.....	3
Sammendrag	4
Summary.....	9
1. Innledning	12
1.1 Koronapandemien – hvordan rammet den barnehager og skoler?	12
1.2 Overgang fra barnehage til skole	12
1.3 Temaer for rapporten	13
1.4 Rapportens disposisjon	14
2 Datagrunnlag og metode.....	15
2.1 Spørreundersøkelsene	15
2.2 Data om bruk av spesialpedagogiske tiltak.....	17
2.3 Barnehageundersøkelsen	17
2.4 Lærerundersøkelsen	19
2.5 Forskningsetikk.....	21
3 Kommunenes og styrernes erfaringer.....	22
3.1 Pandemiens betydning for forberedelser til overgang	23
3.2 Pandemiens betydning for skolestarterne.....	37
3.3 Oppsummering	41
4 Barnehagelæreres erfaringer	43
4.1 Tiltak for god overgang mellom barnehage og skole.....	43
4.2 Oppsummering	47
5 Læreres erfaringer.....	49
5.1 Forberedelser til skolestart	49
5.2 Pedagogisk opplegg – sosialt og faglig.....	52
5.3 Sårbare elevgrupper.....	55
5.4 Oppsummering	56
6 Utviklingen i spesialpedagogiske tiltak.....	58
6.1 Hva skjedde med det spesialpedagogiske tilbudet i barnehagene under pandemien?	58
6.2 Har bruken av spesialpedagogiske tiltak økt for barn som begynte på skolen under pandemien?	64
6.3 Oppsummering	71
7 Sammenfattende drøfting og konklusjon	73
Litteratur.....	80

Tabelliste

Tabell 2.1:	Barnehager som deltok i studien.....	18
Tabell 3.1:	Førte koronapandemien til endringer i barnas forberedelser til overgang mellom barnehage og skole? Etter kommunestørrelse	24
Tabell 3.2:	Hvordan har ulike tiltak for forberedelse av overgang mellom barnehage og skole blitt preget av pandemien? Kommunale barnehagesjefer.....	25
Tabell 3.3:	Førte pandemien til endringer i barnas forberedelser til overgang mellom barnehage og skole? Barnehagestyrere	27
Tabell 3.4:	Endringer i forberedelser til overgang mellom barnehage og skole, etter barnehagens størrelse. Barnehagestyrere	27
Tabell 3.5:	Hvordan har ulike tiltak for forberedelse av overgang mellom barnehage og skole blitt preget av pandemien? Barnehagestyrere	28
Tabell 3.6:	Har kommunen iverksatt noen kompensierende tiltak for å sikre god overgang mellom barnehage og skole under pandemien, etter kommunestørrelse. Kommunale barnehagesjefer	32
Tabell 3.7:	Har kommunen iverksatt noen kompensierende tiltak for å sikre god overgang mellom barnehage og skole under pandemien, etter smittesituasjon. Kommunale barnehagesjefer	33
Tabell 3.8:	Har det vært gjennomført kompensatoriske tiltak for å sikre god overgang? Barnehagestyrere.....	34
Tabell 3.9:	Har det vært gjennomført kompensatoriske tiltak for å sikre god overgang, etter barnehagestørrelse. Barnehagestyrere.....	35
Tabell 3.10:	Har det vært gjennomført kompensatoriske tiltak for å sikre god overgang, etter størrelsen på kommunen barnehagen ligger i. Barnehagestyrere	35
Tabell 3.11:	Hvilken betydning har koronatiltak i barnehagen hatt for barn? Kommunale barnehagesjefer	37
Tabell 3.12:	Hvilken betydning har koronatiltak i barnehagen hatt for barn? Barnehagestyrere.....	39
Tabell 3.13:	Hvilken betydning har koronatiltak i barnehagen hatt for barn, etter eierskap. Barnehagestyrere. Prosent som sier seg 'helt/delvis enig' ..	39
Tabell 3.14:	Hvilken betydning har koronatiltak i barnehagen hatt for barn, etter størrelsen på barnehagen. Barnehagestyrere.. ..	40
Tabell 6.1:	'Under pandemien var det reduksjon i det spesialpedagogiske tilbudet til barn i barnehagen', etter kommunestørrelse. Kommunale barnehagesjefer.....	60
Tabell 6.2:	'Under pandemien var det reduksjon i det spesialpedagogiske tilbudet til barn i barnehagen', etter landsdel. Kommunale barnehagesjefer.....	60
Tabell 6.3:	Pandemien medførte reduksjon i det spesialpedagogiske tilbudet til barn i barnehagen', etter størrelsen på barnehagen. Barnehagestyrere.....	63
Tabell 6.4:	Smittetrykk, målt på en skala fra 1 (svært lite smitte) til 5 (svært mye smitte). Kommunale barnehagesjefer	68

Figurliste

Figur 3.1:	Førte koronapandemien til endringer i barnas forberedelser til overgang mellom barnehage og skole? Kommunale barnehagesjefer..	24
Figur 3.2:	Har kommunen iverksatt noen kompensierende tiltak for å sikre god overgang mellom barnehage og skole under pandemien? Kommunale barnehagesjefer	32
Figur 6.1:	'Under pandemien var det reduksjon i det spesialpedagogiske tilbudet til barn i barnehagen'. Kommunale barnehagesjefer.....	59
Figur 6.2:	'Pandemien medførte reduksjon i det spesialpedagogiske tilbudet til barn i barnehagen'. Barnehagestyrere	62
Figur 6.3:	'Pandemien medførte reduksjon i det spesialpedagogiske tilbudet til barn i barnehagen', etter eierform. Barnehagestyrere	62
Figur 6.4:	Andel barn på 1. trinn med spesialpedagogiske tiltak.	66
Figur 6.5:	Andel barn på 2. trinn med spesialpedagogiske tiltak.	66
Figur 6.6:	Andel barn på 1.-4. trinn med spesialpedagogiske tiltak, etter fylke.....	67
Figur 6.7:	Andel barn på 1.-4. trinn med spesialpedagogiske tiltak, etter smittesituasjon	68
Figur 6.8:	Andel barn på 1. trinn med særskilt norskopplæring.	70
Figur 6.9:	Andel barn på 2. trinn med særskilt norskopplæring.	70
Figur 6.10:	Andel barn på 1.-4. trinn med særskilt norskopplæring, etter smittesituasjon i området.	71

Sammendrag

Denne rapporten presenterer resultater fra en undersøkelse om håndtering av koronapandemien i barnehagesektoren og pandemiens betydning for overgang mellom barnehage og skole, gjennomført på oppdrag fra Utdanningsdirektoratet våren 2022. Den første rapporten fra prosjektet (Myrvold et.al., 2022) belyser situasjonen i barnehagesektoren, og sammenlikner resultatene fra 2022 med tilsvarende fra 2020.

Foreliggende rapport behandler følgende temaer:

- **Forberedelser til skolestart:** Har perioden med restriksjoner i barnehagen hatt konsekvenser for barnehagens forberedelser av barnas skolestart? Hva gjøres i barnehagen for å forberede barna til skolestart? Har kommunen/ barnehagen/skolen gjennomført kompensatoriske tiltak for å ivareta skolestarterne i denne situasjonen?
- **Sosiale og faglige utfordringer:** Opplever kontaktlærere til skolestartere under koronapandemien at elevene har større utfordringer enn barn hadde før pandemien? Har smittevern hensyn og restriksjoner i skolene hatt betydning for de yngste elevenes tilpasning til skolehverdagen og skolemiljøet?
- **Sårbare grupper:** Er det noen elevgrupper som barnehagestyrere, barnehagelærere og kontaktlærere er særlig bekymret for når det gjelder tilhørighet, trivsel og faglig progresjon, eller som de oppfatter er særlig sårbare i (eller på grunn av) situasjonen med pandemi?
- **Behov for spesialpedagogisk hjelp:** Hvordan har barnehagene opplevd mulighetene for å gjennomføre spesialpedagogiske tiltak under pandemien? Har andelen elever med behov for spesialpedagogisk hjelp eller særskilt norskopplæring økt?

I analysene ser vi også nærmere på om det eksisterer forskjeller mellom kommuner med ulikt smittetrykk, mellom små og store kommuner og mellom små og store barnehager.

Analysene i rapporten er basert på følgende datagrunnlag:

- Spørreundersøkelser til kommunale ledere og barnehagestyrere
- Intervjuer med barnehagelærere i et utvalg barnehager samt videologger
- Intervjuer/skriftlige tilbakemeldinger fra fem lærere på 1. trinn
- Utdanningsdirektoratets data om spesialundervisning og særskilt norskopplæring

Egengenererte data fra spørreundersøkelsene er koplet til data om folketall i kommunen, ved hjelp av kommunenummeret til kommunen som respondentene jobber i/barnehagen ligger i.

Store endringer i forberedelse til skolestart

Kommunenes og styrernes erfaringer

Våre data viser at mange barnehager har måttet gjøre store endringer i barnas forberedelser til skolestart under pandemien. Særlig var begrensningene i forberedende aktiviteter store i 2020, men også i 2021 måtte mange aktiviteter gjøres på en annen måte enn tidligere, hvis de i det hele tatt lot seg gjennomføre. Det ser ut

til å ha vært minst endringer i de minste kommunene og i kommunene med minst smitte.

Det var først og fremst fysiske møter som ble redusert, mens skoleforberedelsene internt i barnehagene ofte måtte organiseres på en annen måte, for eksempel hvis skolestarterne var i ulike grupper. Mange kommuner og barnehager har prøvd å skjerme sårbare barn. Forberedende tiltak for disse barna er langt på vei forsøkt opprettholdt, eventuelt med tilpasninger. Det er ikke veldig mange kommuner og barnehager som har gjennomført kompensierende tiltak, men en del barnehager ser ut til å forsterke egne aktiviteter når eksterne aktiviteter ikke kan gjennomføres.

Barnehagelærernes erfaringer

Fra 2018 har barnehager hatt en lovpålagt plikt til å samarbeide med skoler om barnehagebarnas overgang til skolen. Under pandemien synes de pedagogiske lederne i vårt utvalg å ha prøvd å oppfylle denne plikten, selv om det til tider ikke har vært mulig. Det har da i noen grad blitt søkt alternative løsninger.

Interne tiltak som grupper for skolestartere har i de fleste barnehagene blitt gjennomført. Anbefalte kohortstørrelser har medført at de har måttet organisere skolestartgruppene i mindre grupper enn de vanligvis gjør. Én av barnehagene valgte å arrangere skolestartgrupper i én uke om gangen, men sjeldnere, i stedet for én time i uken over tid.

Det har vært større variasjon i gjennomføringen av skolebesøk og samtaler med skolene. Noen av barnehagene har funnet alternative løsninger, slik at barna til en viss grad har fått muligheter til å bli kjent med skolene sine. Overføringsamtaler mellom pedagogiske ledere og skolene ble stort sett gjennomført, blant annet ved å ta i bruk digitale løsninger.

I fokussamtalene kom det også frem en del generelle problemsstillinger knyttet til samarbeidet mellom barnehager og skoler. En del barnehager ga uttrykk for at geografisk avstand samt om barna i barnehagene soknet til samme skole, hadde betydning for gjennomføringen. Det er faktorer som gjør seg gjeldende uavhengig av pandemien. I én av barnehagene uttrykte de pedagogiske lederne bekymring for kommunikasjonen med skoler. De opplevde at deres opplysninger om barna ikke ble oppfattet av skolen slik barnehagelærerne hadde intendert.

Lærernes erfaringer

Lærerne i undersøkelsen løfter frem både utfordringer og positive erfaringer i arbeidet med overgang fra barnehage til skole og skolestart under pandemien.

Alle de fem lærerne legger vekt på at de ikke har gjort store endringer i opplegget før elevene begynner på skolen, men heller tilpasset opplegget rundt skolestarterne for å overholde koronareglene. Under pandemien har barn som kommer til skolen fra ulike barnehager ikke kunne møtes før skolestart. Lærerne har derfor forsterket arbeidet med å skape et trygt og godt sosialt miljø innad i klassen.

Selv om det har vært en del utfordringer med tanke på stadige endringer i gruppeinndeling, hjemmeskole og fysisk skole, har pålegget om mindre grupper også hatt noen positive effekter på sosial tilhørighet og trygghet innad i kohorter og klasser. Elevene har dermed blitt bedre og raskere kjent med hverandre fordi de kun har forholdt seg til egen kohort.

For å sikre en best mulig skolestart for førsteklasingene både faglig og sosialt har lærerne måttet utfordre seg selv og tenke kreativt rundt eget undervisningsopplegg.

Mange av disse positive erfaringene fra pandemien har de tatt med seg inn i en mer normal skolehverdag.

Usikkert hva pandemien har betydd for skolestarterne

Kommunenes og styrernes erfaringer

Det er store forskjeller i synet på hva pandemien har betydd for skolestarterne. Det er få som mener at noen barn fikk store utfordringer ved skolestart på grunn av korona-tiltakene i barnehagen. Litt flere mener at barn ble styrket i overgang til skole. Mens noen tror at koronaerfaringen har gjort barn tryggere i møte med skolen, er andre bekymret for hva manglende språklig og sosial trening vil gjøre med barna i overgangen til skole. Det er grunn til å tro at de individuelle variasjonene vil være store, og at betydningen for barna også avhenger av hjemmesituasjonen.

Lærernes erfaringer

Samlet sett ser det ut som om en av de største utfordringene under pandemien har vært å følge opp sårbare elever, for eksempel elever med vedtak og elever som er utrygge i skolen. I tillegg har ikke elever med spesialpedagogiske vedtak alltid fått den opplæringen de har krav på under pandemien. Det er detaljer i lærernes beskrivelser som kan antyde at dette var spesielt utfordrende i den første perioden av pandemien (2020), men vi skal være forsiktige med å trekke for bastante slutninger om dette. Videre har det vært utfordrende for lærerne å legge til rette for god sosial relasjonsbygging mellom elevene på tvers av kohorter og trinn. Lek i skolen har også i perioder blitt nedprioritert grunnet smitteregler.

Lærerne synes også det har vært utfordrende at de har hatt færre kolleger å samarbeide med, noe som igjen har gått ut over deres mulighet for å tilby tilpasset opplæring.

Redusert og annerledes spesialpedagogisk tilbud i barnehagene – men ikke alle steder

Kommunenes og styrernes erfaringer

Data fra spørreundersøkelsene til barnehagesjefer og styrere viser at erfaringene knyttet til det spesialpedagogiske tilbudet varierer. Det er flest respondenter som rapporterer om redusert tilbud i de største kommunene og i kommuner med mye smitte. Også i de største barnehagene melder styrerne oftere om reduksjon enn det styrere i andre barnehager gjør.

Det er indikasjoner i vårt materiale på at det var vanskeligst å opprettholde det spesialpedagogiske tilbudet i starten av pandemien. Vi ser også at en del styrere sier at de klarte å få gjennomført mye av det spesialpedagogiske opplegget, men at de måtte organisere det annerledes, og at innholdet ble litt annerledes for noen barn. Enkelte utsagn kan tyde på at utredninger av 'nye' barn ble mer rammet enn tilbudet til barn som allerede hadde vedtak.

Færre barn fikk spesialpedagogiske tiltak i områder med mye smitte

Vi har gjennomført analyser av data om barn som mottar spesialpedagogisk hjelp eller særskilt norskopplæring i skolen. Vi finner ingen økning i andelen barn på 1. og 2. trinn som fikk slik hjelp i perioden fra 2020 til 2022. Tvert imot finner vi en reduksjon i tiltakene disse årene. For barn på 1.-4. trinn viser analysene en reduksjon i andel barn med tiltak i områder med mye smitte. I områder med lite smitte, er andelen barn med tiltak tilnærmet stabil. Forklaringene på denne utviklingen kan være flere. Barna kan ha hatt mindre behov for hjelp under pandemien, eller det kan

være et utslag av at det har vært hindringer i utredningen av barn, i gjennomføringen av tiltak, eller i personalets mulighet til å 'se' barnas behov?

Læringspunkter

Det er gjort erfaringer i løpet av koronakrisen som myndigheter, barnehager og skoler kan ta med seg inn i mer normale perioder, og som læring før neste krise. Dette dreier seg blant annet om organisering av forberedelsene til skolestart og samarbeid mellom barnehage og skole. Under pandemien måtte skolestarter-gruppene organiseres annerledes, med mindre blanding på tvers av avdelinger og grupper. Noen barnehager opplevde at barna ble tryggere og bedre kjent når skolestarterne ble samlet i egne grupper eller i lengre samlinger. Flere styrere sier også at de opplevde tilpasningene som måtte gjøres i skolebesøkene som positive. Noen måtte også tenke nytt om måten barnehagen kunne ha kontakt med skolene på.

Enkelte barnehagelærere mener at dialogen med skolen om skolestarterne ikke alltid fungerer godt. Dette dreier seg ikke først og fremst om koronasituasjonen, men oppfattes som et mer generelt fenomen. Deres erfaringer tydeliggjør nytten av at barnehage- og skolesektoren i framtiden har en tett dialog om synet på barn og barns posisjon i de pedagogiske institusjonene.

På skolen ga pandemien utfordringer i organiseringen av hverdagen. Lærerne kunne i mindre grad samarbeide på tvers av klasser. Dette ga elevene et snevrere sosialt nettverk. Samtidig kan det ha bidratt til større trygghet og sterkere kjennskap og samhold innad i gruppen, og mer oversiktlige forhold for lærere. Enkelte nevner at de vil vurdere å jobbe noe mer med klassen alene, for å styrke det interne klassemiljøet.

Koronasituasjonen synliggjorde hvordan en krise kan bidra til at enkelte barn kan bli ekstra sårbare, men også at det kan være vanskelig å identifisere barn med behov for hjelp. Verdien av godt samarbeid og god dialog mellom ulike tjenester for å sikre identifisering og oppfølging av sårbare barn og familier er blitt åpenbar. Både kommuner, barnehager og skoler bør i 'normale' tider legge grunnlag for et godt samarbeid med andre tjenester, som også kan komme til nytte i krisesituasjoner.

Spesielt vil det være viktig å planlegge for hvordan tjenester for barn med behov for spesialpedagogisk- eller annen hjelp kan gjennomføres i en krisesituasjon. Enkelte kommuner endret organiseringen av det spesialpedagogiske tilbudet, f.eks. ved at barnehager fikk 'egen' spesialpedagog, spesialpedagogene hadde lengre opphold i hver barnehage, eller ved at personalet fikk digital veiledning av spesialpedagoger. Dette er viktige erfaringer å ta med seg inn i en eventuell ny krise.

I denne rapporten har vi vist at få kommuner og barnehager iverksatte kompensatoriske tiltak da barnehagenes mulighet til ordinære aktiviteter for å forberede barnehagebarna på skolestart falt bort eller ble redusert. I en fremtidig krise bør kommunene ta et helhetlig ansvar for å sikre at barnehagene og/eller skolene iverksetter nye eller tilpassede tiltak for å ivareta barnas utvikling og trygghet i overgangen mellom barnehage og skole.

Vår undersøkelse tyder på at de fleste opplevde at det ble enklere å få gjennomført både skoleforberedende tiltak og spesialpedagogiske tiltak i siste del av pandemien, fordi de da var mer forberedt og hadde lært hvordan aktivitetene kunne tilpasses koronasituasjonen. Selv om de fleste kriser vil være spesielle og ha særegne utfordringer, vil det være mye å vinne på å bringe lærdommene fra koronaperioden inn i kriseberedskapen både på nasjonalt og kommunalt nivå, og i den enkelte barnehage og skole.

Summary

This report presents results from a study on the implications of the covid-19 pandemic on transition from preschools to schools for Norwegian 6-year-olds and the use of special education measures in preschools and schools during the pandemic. The project includes a follow-up study on handling the pandemic in the preschool sector at large, reported in Myrvold et.al. (2022). Data collection was conducted in the spring of 2022.

Topics of the study are:

- **Preparation activities** for children starting school during the pandemic: Did the period with restrictions due to the pandemic affect preparation activities in the preschools? Did the municipality/preschool/school implement compensatory measures to counteract lapse of ordinary preparatory measures?
- **Social and learning challenges** due to the pandemic: Do teachers experience that pupils starting school during the pandemic that they have more extensive problems adapting to school compared to other pupils?
- **Vulnerable groups**: Has the pandemic led to more concern about the development of certain groups of children. According to preschool heads, preschool teachers and school teachers?
- **Need of special education and individual Norwegian language education**: How have preschools experienced the possibilities of implementing special education measures during the pandemic period? Did the proportion of children in need of special education or individual Norwegian language education increase during the crisis?

The analyses in the study are based on these data:

- Surveys to municipal administrative preschool leaders (N=150) and heads of municipal and private preschools (N=247)
- Interviews with eight preschool teachers in five preschools from all parts of Norway
- Ten videologgs from preschool teachers in five preschools
- Interviews/written feedback from five first grade teachers in five schools located in all parts of Norway

Survey data are linked to register data on municipal population. In our analyses we search for possible differences between large and small municipalities and preschools, as well as differences between areas with high and low infection pressure.

Great changes in preparation for school-starters

Our study shows that many preschools had to do major changes in their preparation arrangements for children starting school during the pandemic, particularly for those starting school in August 2020. Changes seem to be most pronounced in large municipalities and preschools, and in municipalities with high infection pressure.

Reduction in preparation activities was particularly on physical meetings at the school, whereas activities within the preschool often had to be reorganized according to infection control guidelines. Most preschools tried to avoid reductions in activities

involving vulnerable children. Very few municipalities and preschools implemented compensatory measures to prepare children to starting school, but some preschools reinforced internal activities, and some schools seem to have put more effort in creating a favorable social and learning environment for the first graders.

Diverse views on the implications of the crisis for the children

Our informants' opinions on how the children starting school has been affected by the pandemic situation, are very diverse. Very few seem to think that the Covid-19 crisis has implied great challenges for the children. In fact, there is somewhat higher support for the view that the preschool organization during the pandemic gained some children, because of smaller groups and closer relationship between the adult and the child. Also in schools, teachers' effort to build friendship and confidence *within* the class, when contact across classes was impossible, might have been beneficial. There is reason to believe that individual differences are significant, also depending on the child's home situation.

Follow-up of vulnerable children a great challenge

One of the greatest challenges during the pandemic has been the follow-up of vulnerable children. Many preschools, particularly in the larger municipalities, have experienced reduction in special education the services. Some informants report that they had to reorganize special education, for instance with fewer but longer sessions.

Fewer children got special education during the pandemic

Our analyses of data on special education and individual Norwegian language education find no increase in the proportion of first and second graders receiving such help during the pandemic. On the contrary, we see a reduction of children with special education and individual Norwegian language education, compared to previous years. This is particularly prominent in areas in Norway with a high Covid-19 infection burden. There might be several reasons for this development: children might have had less need for help in this period, or there might have been obstacles in identifying children in need of help or in the implementation of relevant activities. The proportion of children receiving individual Norwegian language education depends largely on the number of non-Nordic immigrants entering the country in a certain period. During the pandemic, the borders of Norway were more or less closed, hence the immigration was very low. Therefore, we find it difficult to conclude on the reasons for decline in the proportion of children with individual Norwegian language education.

What is there to learn from the pandemic crisis?

The Covid-19 pandemic represents a unique possibility for learning, for authorities as well as for preschools and schools. The necessity of re-thinking how we organize preschools, schools and the cooperation between them, has – according to some of our informants – proved fruitful. Organizing the children in smaller and more permanent groups, both before and after starting school, could imply building of stronger friendships and more confident children.

The pandemic has showed us how a crisis may make some children extra vulnerable, and that it might be difficult to identify children in need of help. The importance of cooperation and dialogue between services to enhance identification and follow-up of vulnerable children and families has become obvious. Both municipalities, preschools and schools should in 'normal times' build a solid foundation for such cooperation, that will be of great use also in crises.

Particularly important is to plan for how services for children with special needs are maintained during crises. Some municipalities organized the special education services differently in the Covid-19 period. Their experiences are important to learn from in the face of a possible new crisis.

We have shown that few municipalities and preschools implemented measures to compensate for reduced preparatory activities for school-starters. In future crises, municipalities should take responsibility to secure that preschools and/or schools implement new or adjusted activities to facilitate the children's transition to school.

1. Innledning

1.1 Koronapandemien – hvordan rammet den barnehager og skoler?

Koronapandemien har hatt innvirkning på alle deler av samfunnet. Nedstengningen den 12. mars 2020 rammet også barnehagene og skolene. Barnehagene var stengt for ordinær drift til ca. 20. april, mens skolene startet gjenåpningen for de yngste barna 27. april.

Noen barnehager var helt stengt i perioden med nedstengning, men det var et krav fra myndighetene at barnehager skulle gi et tilbud til sårbare barn og barn av foreldre i kritiske samfunnsfunksjoner. Mens det var klart at skolene under nedstenging skulle gi et digitalt undervisningstilbud til barna mens de var hjemme, var det mye usikkerhet knyttet til barnehagenes kontakt med og tilbud til barna. Ut over kravet om å gi et tilbud til de nevnte gruppene, var det ikke fra sentralt hold noen klare forventninger til barnehagenes oppfølging av barna. Det ble derfor opp til den enkelte kommune, eier og barnehage å bestemme hvilken kontakt de skulle ha mot barna og deres familier (Os et.al., 2021).

I perioden etter den første stengningen har barnehagene og skolene i hovedsak vært åpne, men med mer eller mindre strenge restriksjoner for å ivareta smittevern hensyn. I Norge, som i de fleste andre land, har pandemien gått i bølger. Det har vært store geografiske forskjeller i hvor omfattende smittespredningen har vært i ulike faser av pandemien. Det første året var det særlig større byer og andre tett befolkede områder som ble hard rammet, men med enkelte alvorlige smitteutbrudd også på mindre steder. Bølgen med omikron-varianten vinteren 2021-22 innebar mye smitte over hele landet. I perioder, og i visse områder av landet, har mange barnehager og skoler måttet holde stengt på grunn av omfattende smittespredning i nærområdet.

Barnehagene og skolene har i hele pandemiperioden, fra april 2020 til våren 2022, vært drevet i tråd med smittevernveiledere utarbeidet av Folkehelseinstituttet, Utdanningsdirektoratet og Helsedirektoratet. Veilederne har kommet i flere versjoner og blitt oppdatert en rekke ganger, sist i januar 2022. I slutten av mai 2020 ble det innført en 'trafikklysmodell' slik at barnehagene kunne tilpasse tiltakene til den aktuelle smittesituasjonen lokalt. Selv om forskjellene i smitte var betydelige, særlig i første del av pandemien, har hverdagen i de fleste skoler og barnehager vært preget av behovet for kontaktreduserende tiltak. I barnehagene dreide det seg om organisering i små kohorter, med faste voksne og med lite kontakt og samarbeid mellom kohortene. Foreldre har måttet levere og hente barn ute, og barnehagene har også på andre måter måttet redusere antall besøk i barnehagen. Mange barn har dessuten i koronaperioden hatt mindre kontakt med barn og voksne på fritiden. Hvordan dette har påvirket barna, er det ulike meninger om (Myrvold et.al., 2022).

1.2 Overgang fra barnehage til skole

I denne rapporten ser vi nærmere på om og hvordan pandemien har påvirket overgangen fra barnehage til skole. Overgangen fra barnehage til skole er en av de viktigste i et barns oppvekst og markerer en helt ny fase i livet (Ahtola et al., 2011; Becher, Bjørnstad & Hogsnes, 2019). En god overgang anses som svært viktig for å

støtte opp om en god og trygg skolestart. Det handler om å avslutte barnehagetiden, forberede det nye og å ta imot førsteklasingene på en måte som skaper trygghet og mestringserfaringer, samtidig som motivasjon, læringslyst og nysgjerrighet bevares og styrkes (Lillejord, Børte & Nesje, 2018).

I barnehagen, og kanskje spesielt den siste våren før skolestart, er fokuset på å avslutte årene i barnehagen, runde av barnehagetiden og å ta vare på minner og vennskap. Samtidig har barnehagene en viktig rolle i å forberede barna på at de skal begynne på skolen. Barnehagene jobber i denne tiden gjerne med enkle, lekbaserte oppgaver, de drar på besøk til skolen og snakker med barna om det å begynne på skolen. Når barna begynner på skolen handler en god overgang først og fremst om å ta imot barna og gi dem trygge rammer når de starter. I den første tiden er samspillet i klassen viktig og relasjonsbygging mellom elever og mellom elever og voksne er sentralt for en god skolestart sammen med en lekpreget tilnærming til faglig læring (Lillejord et al., 2018).

Fra 1. august 2018 er barnehage- og skoleeiere lovpålagt å sørge for at skoler og barnehager samarbeider for å sikre en god overgang fra barnehage til skole (barnehageloven, § 2 a; opplæringsloven, § 13-5). Barnehageeiere og skoleeiere har det overordnede ansvaret for å legge til rette for samarbeid. I tillegg skal kommunene lage planer for å initiere, planlegge, kontrollere og følge opp samarbeidstiltak (Kunnskapsdepartementet, 2008, p. 9).

Undersøkelser viser at før korona hadde nesten 9 av 10 kommuner etablert en eller annen form for møteplasser og samarbeid om overgangen (Fagerholt, Myhr, Naper, Løe & Sivertsen, 2020; Rogde, Daus, Pedersen, Vaagland & Federici, 2019). Det er grunn til å tro at både arbeidet med selve overgangen, det vil samarbeidet mellom barnehager og skoler, arbeidet med forberedelse i barnehagen og skolens første møte med elevene om høsten har vært påvirket av tiltakene som fulgte med koronapandemien. Det finnes allerede noe forskning på koronapandemien som også har sett på dette fra enten skolens eller barnehagens synspunkt (se f.eks. Blikstad-Balas, Roe, Dalland & Klette, 2022; Dalland, White, Blikstad-Balas & Roe, 2021), men det er altså behov for et helhetlig bilde av barnas siste vår i barnehagen og den første høsten som elever i skolen.

I denne rapporten belyser vi hvordan pandemien har påvirket ulike tiltak for å gi barna en god overgang, og hvilken betydning pandemien antas å ha hatt for barna som begynte på skolen i denne perioden.

1.3 Temaer for rapporten

Prosjektet om koronahåndtering i barnehagesektoren og overgang mellom barnehage og skole under koronapandemien består av to deler. Den første rapporten fra prosjektet viser resultater fra en oppfølging av en tilsvarende undersøkelse høsten 2020 om styringsrelasjonene i barnehagesektoren samt pandemiens betydning for arbeidsforhold og arbeidsmåter i barnehagene (Myrvold et.al., 2022; Os et.al., 2021). Denne andre rapporten fra prosjektet tar for seg hvordan pandemien har påvirket overgangen fra barnehage til skole for barn som har begynt på skolen høsten 2020 og høsten 2021. Vi behandler også kort situasjonen for barn som skal begynne på skolen høsten 2022 samt koronapandemiens betydning for de yngste barna i skolen. Et tema som får særskilt oppmerksomhet, er bruk av spesialpedagogiske tiltak for barn i barnehagene og for de yngste elevene i skolen under pandemien.

Foreliggende rapport behandler følgende temaer:

- **Forberedelser til skolestart:** Har perioden med restriksjoner i barnehagen hatt konsekvenser for barnehagens forberedelser av barnas skolestart, for eksempel arbeid med førskolegrupper, kontakt med kommende lærer/skole eller andre skoleforberedende tiltak? Hva gjøres i barnehagen for å forberede barna til skolestart? Har kommunen/ barnehagen/skolen iverksatt kompensatoriske tiltak for å ivareta skolestarterne i denne situasjonen?
- **Sosiale og faglige utfordringer:** Opplever kontaktlærere til skolestartere under koronapandemien at disse elevene har større utfordringer enn barn hadde før pandemien? Har smittevern hensyn og restriksjoner i skolene hatt betydning for de yngste elevenes tilpasning til skolehverdagen og skolemiljøet? Hva er gjort i kommunen, barnehagene og skolen for å sikre de yngste elevene en god start, faglig og sosialt?
- **Sårbare grupper:** Er det noen elevgrupper som barnehagestyrere, barnehagelærere og kontaktlærere er særlig bekymret for når det gjelder tilhørighet, trivsel og faglig progresjon, eller som de oppfatter er særlig sårbare i (eller på grunn av) situasjonen med pandemi?
- **Tilbudet av spesialpedagogisk hjelp:** Hvordan har barnehagene opplevd mulighetene for å gjennomføre spesialpedagogiske tiltak under pandemien? Har andelen elever med behov for spesialpedagogisk hjelp eller særskilt norskopplæring økt under pandemien?

I analysene ser vi også nærmere på om det eksisterer forskjeller mellom kommuner med ulikt smittetrykk, mellom små og store kommuner og mellom små og store barnehager.

1.4 Rapportens disposisjon

I rapporten har vi valgt å presentere resultatene fra surveyene til kommunale ledere og barnehagestyrere og resultatene fra barnehageundersøkelsen og skoleundersøkelsen hver for seg, hhv. i kapitlene 3, 4 og 5. I kapittel 6 gjennomfører vi en analyse av statistikken over bruk av spesialpedagogiske tiltak for de yngste barna i skolen under pandemien. Kapittel 7 inneholder en sammenfattende drøfting på tvers av de ulike datamaterialene og ser på mulige lærdommer fra pandemien.

Først, i kapittel 2, gir vi en kort redegjørelse for datagrunnlaget for analysene.

2 Datagrunnlag og metode

Rapporten utgjør ett av resultatene fra et prosjekt gjennomført på oppdrag fra Utdanningsdirektoratet. Oppdragsgivers behov for å få tilgang på kunnskap før skolestart høsten 2022, innebar at prosjektet ble gjennomført i løpet av noen måneder våren 2022, og med begrensede midler. Avtalen var at datainnsamlingen skulle skje raskt, med kun et par purringer, og at rapporteringen skulle prioritere enkle presentasjoner av resultater snarere enn omfattende analyser. Rammene for prosjektet innebærer visse begrensninger i mulighetene for å trekke sikre slutninger. Dette kommer vi tilbake til i presentasjonen av de ulike datakildene i prosjektet og i analysekapitlene.

Analysene i rapporten er basert på følgende datagrunnlag:

- Spørreundersøkelser til kommunale ledere og barnehagestyrere
- Intervjuer med barnehagelærere i et utvalg barnehager samt videologger
- Intervjuer/skriftlige tilbakemeldinger fra fem lærere på 1. trinn
- Utdanningsdirektoratets data om spesialundervisning og særskilt norskopplæring

Egengenererte data fra spørreundersøkelsene er koplet til data om folketall i kommunen, ved hjelp av kommunenummeret til kommunen som respondentene jobber i/barnehagen ligger i.

2.1 Spørreundersøkelsene

Det er sendt ut fire spørreundersøkelser i prosjektet:

- Survey til kommunale ledere med ansvar for barnehage ('barnehagesjefer') i samtlige norske kommuner¹
- Survey til ledere med ansvar for barnehage i Oslos 15 bydeler (noe tilpasset ifht surveyen til kommunene)
- Survey til styrere i et utvalg kommunale og private barnehager
- Survey til styrere i et utvalg kommunale og private barnehager i Oslo kommune (tilpasset i ordlyden mhp at ansvar for barnehage er lagt til bydelene)

Dataene fra de to første surveyene er slått sammen i analysene. Det samme er gjort med dataene fra de to styrersurveyene.

Spørreundersøkelsene omhandler ulike aspekter rundt kommunenes og barnehagenes arbeid under koronapandemien. De fleste av spørsmålene i surveyene var formulert som påstander som respondenten kunne si seg enig eller uenig i. De delene av surveyene som benyttes i analysene i foreliggende rapport omhandler forberedelser til overgang mellom barnehage og skole, vurderinger av pandemiens betydning for skolestartere samt situasjonen for sårbare barn.

¹ Da det ikke foreligger noen tilgjengelig oversikt over private barnehageeiere, vurderte vi at det ikke var mulig å gjennomføre en survey til private eiere innenfor rammene av dette prosjektet

Alle fire surveyer ble sendt ut i april 2022, med to påminnelser (i april og mai). Surveyen som gikk til kommunale ledere² (inkl. bydeler) ble besvart av 150 respondenter, som gir en svarprosent på om lag 41. Blant styrerne fikk vi svar fra 247 av de 639 personene vi henvendte oss til, og som vi hadde fått oppgitt epostadresser til i surveyene til de kommunale lederne.³ Dette gir en svarprosent på 39 prosent av styrerne som fikk forespørsel om deltakelse. Svarprosentene er tilfredsstillende, særlig gitt de korte fristene for gjennomføring av undersøkelsene. Dessuten har vi i stor grad basert oss på epostadresser til styrere innhentet i 2020. Noen av disse er trolig ikke lenger aktuelle, uten at vi har fått beskjed om dette. Surveyene viser en tilfredsstillende dekning på tvers av kommuner med ulikt folketall og i ulike deler av landet. De minste kommunene er noe underrepresentert og de største noe overrepresentert i kommuneundersøkelsen. Vestlandskommunene, til dels også de nordnorske kommunene, er underrepresentert både i kommunematerialet og i styrermaterialet (se Myrvold et.al., 2022).

De fleste resultatene fra styrerundersøkelsen gjengis med en tabell som viser svarene fra styrere i kommunale og private barnehager. Kommunale barnehager er overrepresentert i utvalget. Mens omtrent 50 prosent av barnehagene i Norge er private, utgjør de bare 38 prosent av barnehagene i undersøkelsen. Dette kan gi noen skjevheter i resultater der styrere fra begge typer barnehager behandles samlet. Som analysene vil vise, er det enkelte områder der styrere for private barnehager svarer annerledes enn kommunale styrere. Spesielt dreier dette seg om forhold knyttet til kommunal styring og samarbeid med andre kommunale tjenester (se Myrvold et.al. 2022). For disse temaene velger vi å presentere resultater for de to gruppene barnehagestyrere separat. Andelen private barnehager er relativ lik i undersøkelsene fra 2020 og 2022. Det er derfor ikke grunn til å tro at forskjeller i andelen private barnehager gir skjevheter i sammenlikningen av resultater for de to årene.

I rapporten viser vi i hovedsak tabeller over informantenes grad av enighet med påstander fremsatt i surveyene. Stor sett rapporterer vi andel som er 'helt/delvis enig'. Der oppslutningen om påstandene er utpreget polarisert, eller der det er særlig viktig å se hele svarfordelingen, gjengir vi dette i tabell eller tekst.

I spørreundersøkelsene har vi kommunenummer på alle respondenter, dvs. vi har oversikt over hvilke kommuner barnehagesjefene jobber i, og hvilke kommuner styrernes barnehage ligger i. Dermed kan vi også dele respondentene inn etter fylke og region. Med utgangspunkt i de innsamlede dataene fra spørreundersøkelsene har vi dessuten koplet til data fra Statistisk sentralbyrå om kommunenes folketall pr. 01.01.2021.

Vi har gjennomført bivariate korrelasjoner mellom smittesituasjonen i kommunen/barnehagen og størrelsen på kommunen/barnehagen på den ene siden, og forhold knyttet til overgangen mellom barnehage og skole og situasjonen for barna på den annen. Generelt finner vi relativt få signifikante korrelasjoner, dvs. det er ikke noe dominerende inntrykk at smittesituasjonen eller størrelsen på kommunen eller barnehagen har avgjørende betydning for vurderingene. I analysedelen nevner vi de aktuelle sammenhengene vi finner.

² Vi omtaler ofte de kommunale lederne med ansvar for barnehage for enkelhets skyld som 'barnehagesjefer', noen ganger også som 'kommunen'. Selv om vi ikke uten videre kan ta for gitt at respondentene representerer hele kommunen når de gir sine vurderinger, besvarer de spørreskjemaet som øverste sjef for barnehager i kommunen.

³ Her har vi også benyttet epostadresser som ble samlet inn i første del av prosjektet, høsten 2020.

Spørreundersøkelsene inneholder en rekke åpne spørsmål, der vi ber respondentene utdype sine svar eller gi sin vurdering av ulike forhold. Disse fritekstsvarene gir svært verdifull informasjon om temaene i rapporten. Sitatene vi løfter frem brukes fordi de enten uttrykker en 'typisk' holdning eller viser variasjonen i holdninger eller erfaringer. Vi gjengir hovedbildet av svarene, og inkluderer sitater fra informantene, men rammene for prosjektet har ikke gjort det mulig å gjennomføre systematiske analyser av svarene på de åpne spørsmålene i denne omgang.

2.2 Data om bruk av spesialpedagogiske tiltak

Tallene for elevers bruk av spesialundervisning og særskilt norskopplæring er hentet fra Utdanningsdirektoratets sider.⁴ Statistikkbanken gjør det mulig å hente ut tall for antall elever totalt på hvert trinn samt tall for antall barn med spesialundervisning på de ulike trinnene. Det er mulig å søke data tilbake i tid. På denne måten kan vi beregne andel barn med spesialundervisning for hvert år, slik at vi kan analysere utviklingen over tid. For vårt formål var det særlig interessant å se om årene med koronapandemi representerte et brudd i utviklingstrenden, evt. om utviklingen er forskjellig i deler av landet med ulikt smittetrykk.

Tallene på Utdanningsdirektoratets sider er hentet fra GSI (Grunnskolens Informasjonssystem). Vi tar utgangspunkt i at dataene er godt kvalitetssikret og gir et dekkende bilde av situasjonen i landet. Se direktoratets hjemmesider for ytterligere informasjon om kildegrunnlaget: [Om statistikken: Elever og skoler \(udir.no\)](#).

Opplysningene for spesialundervisning og særskilt norskopplæring er tilgjengelig og komplette, også når vi bryter ned på årskull. Av personvern hensyn er det imidlertid ikke mulig å bryte ned dataene både på årskull og fylke samtidig. Vi har derfor vært nødt til å se på utviklingen for årskullene 1.-4. samlet når vi bryter dataene ned på fylkesnivå.

For å undersøke hvorvidt smittesituasjonen kan ha hatt betydning for bruk av spesialpedagogiske tiltak og særskilt norskopplæring, har vi valgt å kople dataene fra Utdanningsdirektoratet med egengenererte data fra surveyene, først og fremst opplysninger om smittesituasjonen i området. Nærmere beskrivelse av hvordan dette er gjort, finnes i kapittel 6.

2.3 Barnehageundersøkelsen

Barnehageundersøkelsen består av to deler:

- Samtaler med åtte pedagogiske ledere individuelt og i grupper fra fem forskjellige barnehager
- Ti video-logger (vlogger) fra pedagogiske ledere fra 5 forskjellige barnehager

Siden dette er en oppfølgingsundersøkelse til undersøkelsen «*Håndtering og konsekvenser av koronautbruddet for barn og barnehager*» som ble gjennomført høsten 2020 (Os, Myrvold, Danielsen, Hernes, & Winger, 2021), ønsket vi å snakke med pedagogiske ledere i de samme barnehagene som deltok i første runde. Av de

⁴ [Tall om elever, skoler, spesialundervisning og særskilt norsk \(udir.no\)](#). Elever med spesialundervisning har fått enkeltvedtak om spesialundervisning, jf. opplæringsloven § 5-1 og friskoleloven § 3-6. Elever med særskilt norskopplæring har fått enkeltvedtak, jf. opplæringsloven § 2-8 og friskoleloven § 3-5.

seks barnehagene som deltok høsten 2020, svarte fem at de ønsket å delta i oppfølgingen, mens én barnehage ikke svarte til tross for flere henvendelser. Til sammen deltok åtte pedagogiske ledere i oppfølgingsundersøkelsen. Fem av de pedagogiske lederne deltok også i forrige undersøkelse, mens tre erstattet pedagogiske ledere/barnehagelærere som ikke kunne delta enten fordi de var i permisjon eller fordi de hadde sluttet i barnehagen. De pedagogiske lederne representerte åtte forskjellige grupper.

Tabell 2.1: Barnehager som deltok i studien

Barnehage	Eier	Antall barn	Barnas alder
Barnehage 1	Kommunal	70	
Gruppe A			1-5år
Gruppe B			1-5 år
Barnehage 2	Privat	113	
Gruppe A		25	3-4 år
Gruppe B		29	5 år
Barnehage 3	Kommunal	54	
Gruppe A			1-3 år
Gruppe B			3-5 år
Barnehage 4	Kommunal	66	
Gruppe A			3-5 år
Barnehage 5	Privat	103	
Gruppe A		16	1-3 år

Som utvalget av barnehager i forrige undersøkelse, representerer også utvalget i denne oppfølgingsundersøkelsen en viss variasjon. Tre av barnehagene er kommunale, mens to er private. Barnehagene har også en viss geografisk spredning. De er lokalisert i nordlige, sør-østlige og vestlige deler av landet. Barnehagenes beliggenhet er både storbyområder, mindre byer og tettsteder. Antall barn i barnehagene varierer fra 54 til 113 barn. I to av gruppene var barna fra ett til fem år, mens i én var det kun femåringer. To grupper besto av barn fra tre til fem år og en gruppe hadde barn i alderen tre til fire år. I to grupper var barnas alder mellom ett og tre år.

Det som først og fremst skiller oppfølgingsundersøkelsen i barnehagene fra undersøkelsen vi gjorde høsten 2020, er at i forrige undersøkelse intervjuet vi også foreldre og at våre medforskere i barnehagene gjennomførte samtaler med barn i 4-5 årsalderen (for en utdyping, se Os et al., 2021). I denne oppfølgingen har vi kun data fra de pedagogiske lederne. Se Myrvold et.al. (2022) for nærmere redegjørelse for dette.

Prosedyrer

Fokussamtaler med pedagogiske ledere: Det ble gjennomført fire fokussamtaler. Alle ble gjennomført i mai 2022. Tidspunktene for samtalene og sammensettingen av deltakere i gruppene, ble tilpasset tider da de pedagogiske lederne hadde muligheter til å delta. I tre av samtalene deltok pedagogiske ledere fra en barnehage og i en av samtalene deltok pedagogiske ledere fra to barnehager. Samtalenes varighet var ca. en time.

Temaene for samtalene omhandlet i stor grad de samme temaene som fokus-samtalene med de pedagogiske lederne i 2020. I tillegg spurte vi om erfaringer knyttet til forberedelser til skolestart. Hovedtemaene dreide seg om:

- Livet i barnehager under pandemien sammenlignet med normalsituasjonen
- Ansattes opplevelser og situasjon
- Barnas opplevelser og situasjon
- Barn med spesielle behov
- Barnehagens pedagogiske tilbud
- Overgang barnehage skole
- Kontakt med foreldre
- Nyttige erfaringer fra koronabarnehagen som kan videreføres

Rekkefølgen av temaene, og også innholdet, varierte i de ulike samtalene avhengig av deltakernes innspill og interesser ettersom hensikten med fokussamtaler er at deltakerne er med på å definere hva som er relevante temaer og hva man skal dvele ved og gå i dybden av.

Alle fokussamtalene ble gjennomført på Zoom. Det ble tatt opptak av samtalene som senere ble transkribert og analysert. I resultatdelen vil vi presentere temaene som var en del av de planlagte spørsmålene til deltakerne. I tillegg vil vi legge vekt på å få frem andre temaer som dukket opp i løpet av samtalene.

Informativ vlogg: I tillegg til fokussamtalene har de pedagogiske lederne spilt inn ti vlogger à ca. fire minutter. De ble bedt om å ta utgangspunkt i dagen i dag og sammenligne den med den mest stressomme dagen under pandemiutbruddet.

Vlogg er en videobasert metode som er brukerdefinert og av kort varighet. Hensikten er å fange opp tanker og refleksjoner i øyeblikket i en muntlig og intuitiv form (Snelson, 2015). Metoden kan bidra til å belyse situasjoner og forhold rundt situasjoner som vloggeren er opptatt av, men som ofte blir glemt eller ikke fanger oppmerksomheten på et senere tidspunkt (Liu, 2016).

De deltagende pedagogiske lederne gjorde selv opptak til vloggene på et tidspunkt de selv bestemte. Deretter ble vloggene sendt til oss, transkribert og analysert.

I presentasjonen av resultatene vil materialet fra fokussamtalene og vloggene bli presentert samlet.

2.4 Lærerundersøkelsen

Som nevnt innledningsvis er dette en supplerende studie til undersøkelsen om barnehagesektorens håndtering av koronakrisen (Os., et.al. 2021). For å supplere og berike eksisterende data fra barnehagestudien, fikk vi tilgang til lærere som deltar i Evalueringsprosjektet «Klasserommets praksisformer 20 år etter – evaluering av seksårsreformen (Reform 97) og de yngste barnas skolehverdag (Klassprax 20).» Hensikten med denne delen av prosjektet var å undersøke hvordan førsteklasse-lærere opplever utfordringer rundt pandemien på skolen, og i undervisningen. Det ble sendt ut invitasjon til alle de åtte lærerne og skolene som deltar i Klassprax 20 prosjektet.

Opprinnelig var lærerundersøkelsen planlagt som en intervjustudie med bruk av dybdeintervju. Av ulike grunner lot dette seg ikke gjennomføre på det tidspunktet undersøkelsen startet opp. Da godkjenning fra NSD forelå 20. april 2022, stod

skolene foran en periode med offentlige helligdager og inneklemt fridager/planleggingsdager. Mai og juni er en svært travel tid på skolene, da årsrapporter skal skrives og skoleåret avsluttes. Etter to år med pandemi og stor arbeidsbelastning, er det å skulle stille opp på enda en undersøkelse, midt i en periode med redusert arbeidstid og mange «annerledesdager» på skolen, naturlig nok underprioritert av lærerne. En lærer uttrykte at hvis det hadde vært skriftlig, ville dette lettere la seg gjennomføre, fordi spørsmålene kunne besvares innimellom andre arbeidsoppgaver eller på fritiden. Fordi vi fikk lite respons på invitasjon til intervju, valgte vi å stille spørsmålene skriftlig. På denne måten kunne lærerne svare når de selv hadde tid, men innen utgangen av mai 2022. Skoleundersøkelsen består derfor av skriftlige intervjuer/spørreskjema med fritekstsvar.

Alle de åtte lærerne som deltar i Klassprax 20 ble kontaktet, men selv med denne tilpasningen fikk vi kun svar fra fem. Lærerne ble kontaktet to ganger med oppfordring om å svare på undersøkelsen. Samtlige lærere er kvinner. Alle hadde skolestartere høsten 2021, i tillegg hadde én lærer også skolestartere i 2020. Den skriftlige undersøkelsen var anonym, slik at det mangler en del bakgrunnsvariabler om blant annet skolestørrelse, kommune og utdanningsbakgrunn. Opprinnelig utvalg i Klassprax 20 er av god variasjon med tanke på både skolestørrelse, organisering og lokalisering i urbane og mer rurale strøk, noe som gjør at vi også i denne studien opprettholder variasjonene ved at fem lærere fra fem ulike skoler og regioner har svart.

Spørsmålene i opprinnelig intervjuguide, ble lagt inn i nettskjema og lenke til skjema ble sendt lærerne per e-post.

Spørsmålene i det skriftlige intervjuet ble organisert i to hovedkategorier; (1) overgang barnehage-skole og forberedelse til skolestart, samt (2) sosiale og faglige utfordringer og muligheter i det pedagogiske arbeidet i skolen, gjennom pandemien. Disse hovedkategoriene ble så delt inn i ulike spørsmål som dekker temaene som er listet opp her:

- Overgang fra barnehage til skole
 - Særlige utfordringer under pandemien
 - Positive erfaringer under pandemien
 - Mulige endringer som er videreført
 - Lærerens generelle erfaringer og tanker etter pandemien
- Skolen for barna, faglig og sosialt
 - Undervisning og pedagogisk arbeid under pandemien
 - Etablering av nye pedagogiske praksiser som følge av pandemien
 - Elevers sårbarhet under pandemien
 - Lekens rolle i klasserommet under pandemien
 - Områder som måtte nedprioriteres under pandemien

Til hvert spørsmål ble det også formulert stikkord og tilleggsspørsmål som tilsvarer oppfølgings spørsmål i et semistrukturert dybdeintervju.

Å gjøre et muntlig dybdeintervju om til et skriftlig intervju/spørreskjema byr på metodiske utfordringer. Først og fremst tar det bort forskerens mulighet til å stille oppfølgings spørsmål og følge opp informantens refleksjoner. I et intervju har man mulighet til å gå inn og ut av temaer samtidig som man opprettholder en dynamikk i samtalen. Samtalene kan også utvides, og forskeren har mulighet til å rette samtalen inn mot hovedformålet hvis informanten begynner å svare utenfor hva som er fokus for intervjuet. I et intervju har også informanten mulighet til å spørre og klargjøre hvis de ikke skjønner spørsmålene. Denne muligheten har man ikke ved at informanten skriver ned sine tanker og opplevelser rundt gitte tema og spørsmål, noe som kan

medføre at datamaterialet blir mer begrenset. På den andre siden kan læreres egen beskrivelser gi rikelig med informasjon gjennom at de har tid til å reflektere og tenke seg om før de skrive ned egen praksis, opplevelser og tanker. Man kan imidlertid ikke sikre seg at man får utdypende svar, og det varierer hvor mye den enkelte lærer skriver. Noen skriver i stikkordsform mens andre skriver utfyllende og mer detaljert. I denne studien har det i hovedsak vært lite variasjon mellom lengden på informantenes svar, men på enkelte spørsmål ser vi at noen har svart relativt kort, mens andre har svart utfyllende. Samlet sett har imidlertid alle lærerne i vår studie gitt relativt utfyllende beskrivelser, noe som bidrar til at vi har et rimelig solid bilde av disse fem lærernes opplevelser, erfaringer og tanker om pandemien.

En annen svakhet i studien er at det er få respondenter, noe som ikke gir mulighet for å dra slutninger/konklusjoner om hvordan praksis er. Det gir oss imidlertid muligheter til å beskrive hvordan ulike lærere har møtt utfordringer og hvordan dette har påvirket skolehverdagen til skolestarterne, samt at disse fem lærernes historier kan bidra til å berike surveyene og intervjuene gjennomført med de andre informantgruppene i studien – kommunale barnehagesjefer, styreere og barnehagelærere.

Resultatene er analysert ved en kvalitativ, tematisk innholdsanalyse og presenteres i henhold til de overordnede temaene for studien (ref. punkt 1.2 i denne rapporten).

2.5 Forskningsetikk

Studien er godkjent av NSD; personvernombudet for forskning. Kravene til informert samtykke, frivillighet, anonymitet og konfidensialitet er ivaretatt i alle deler av studien.

Både barnehage- og skolestudien krever metodisk bevissthet og etisk refleksjon i alle faser av undersøkelsen. Forskerne har lang erfaring med barnehage- og skoleforskning og solid kunnskap om de anvendte metodene. I tillegg har de god kjennskap til kulturen i både barnehage og skole, samt kunnskap om praksiser, feltenes terminologi og egenart. Forskerne hadde kjennskap til de involverte barnehagene og skolene gjennom andre prosjekter. Av de åtte intervjuede barnehagelærerne, var fem de samme som ble intervjuet i første del av prosjektet (Os et.al. 2021), mens tre var nyrekruttert. Lærerne som deltok i skoleundersøkelsen, var kjent for forskerne gjennom deltakelse i Klassprax20. Omarbeiding til skriftlig spørreskjema er med på å ivareta informantenes anonymitet i skoleundersøkelsen. Bevissthet og åpenhet om egen posisjon i møtet med feltet, har vært sentralt i alle deler av forskningsprosessen.

3 Kommunenes og styrernes erfaringer

Koronapandemien berører alle samfunnsområder og alle forvaltningsnivåer. Både den nåværende og den tidligere regjeringen hadde som uttalt mål å sette hensynet til barn og unge høyt i pandemihåndteringen. Ønsket om å holde barnehager og skoler åpne måtte veies mot behovet for å begrense smittespredningen. Spesielt fikk hensynet til sårbare barn og deres familier oppmerksomhet i den offentlige diskusjonen. Det ble etablert en egen tverrsektoriell gruppe på direktoratsnivå for å drøfte problemstillinger og gi fortløpende vurderinger knyttet til sårbare barn og familier, «Koordineringsgruppen for tjenester til sårbare barn og unge».⁵

For barna som begynte på skolen høsten 2020 og høsten 2021 utgjorde pandemien en vesentlig del av livet, med omfattende tiltak både i barnehagen de forlot og skolen de kom til. Hverdagen i barnehagen og skolen under pandemien var i stor grad preget av behovet for smittevern.

Veilederen om smittevern for barneskoler (Utdanningsdirektoratet, 2022b) inneholder et eget kapittel om besøk på skolen for skolestartere. Veilederen slår fast at slike besøk kan gjennomføres hvis skolen er på grønt eller gult nivå. På gult nivå anbefales skolene en rekke tiltak for å begrense kontakt og smitte. På rødt nivå, «bør besøk for skolestartere vurderes utsatt» (Utdanningsdirektoratet, 2022b).

I denne rapporten ser vi nærmere på hvordan pandemiperioden har preget forberedelsene til skolestart, og hvilke utfordringer og muligheter dette har gitt barna. I tillegg til å rapportere svarene fra kommunale barnehagesjefer og barnehagestyrere, gjennomfører vi enkle analyser for å undersøke mulige sammenhenger mellom noen antatt relevante variabler og svarene gitt i spørreundersøkelsene. Vi har gjort analyser av følgende:

- Betydningen av **smittesituasjon**. I surveyene til kommuner og styrere har vi bedt dem angi smittesituasjonen i kommunen/barnehagen i første del av pandemien og vinteren 2021-22. Som vi redegjorde for i første rapport fra prosjektet (Myrvold et.al., 2022), rapporterte et stort flertall kommuner og styrere lite smitte i første del av pandemien og mye smitte den siste vinteren. Tilsvarende rapporterte de fleste om små utfordringer for barnehagene i starten, men svært store utfordringer vinteren 2021-22. I og med at smittesituasjonen lokalt i store deler av pandemien har hatt betydning for restriksjoner i barnehagene og skolene, kan det være grunn til å undersøke om dette også har hatt betydning for forberedelsene til skolestart.
- Betydningen av **kommunestørrelse**. Kommunene utgjør helt sentrale aktører i krisehåndteringen. De skal følge opp og iverksette nasjonale tiltak, men har også et selvstendig ansvar for å fatte nødvendige vedtak for å begrense smitte. Kommunene er dessuten skoleeiere, med ansvar for at barna får en god overgang til skolen. Norske kommuner er svært ulike i folketall og ressurser, slik at forutsetningene for å ivareta oppgavene varierer. Vi finner det derfor interessant å undersøke om kommunens størrelse har hatt betydning for håndteringen av koronasituasjonen, sett både fra barnehagesjefenes side og styrernes side.

⁵ Gruppen ledes av Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet og har deltagere fra Helsedirektoratet, Utdanningsdirektoratet, Folkehelseinstituttet, Integrerings- og mangfoldsdirektoratet, Politidirektoratet og Sekretariatet for konfliktrådene.

- Betydningen av **eierform**. Kommunenes rolle overfor barnehagene avhenger av eierform. Kommunene både eier og drifter egne barnehager. For private barnehager varierer det hvem som eier barnehagen. Noen private barnehager er tilknyttet en stor og ressurssterk kjede, mens andre står alene. Kommunene har et myndighetsansvar ovenfor både egne og private barnehager i kommunen.⁶ Som skoleeier har kommunen et ansvar for at alle barn, uavhengig av eierformen i den barnehagen de går i, får en god overgang til skole. I studien fra høsten 2020 fant vi indikasjoner på at private barnehager ikke var like tett koplet på andre kommunale tjenester sammenliknet med kommunale barnehager (Os. et.al, 2021). Vi synes derfor det er interessant å se om styrere av private barnehager rapporterer annerledes om overgang til skole enn styrere av kommunale barnehager.

3.1 Pandemiens betydning for forberedelser til overgang

I dette avsnittet undersøker vi hvordan pandemien har påvirket forberedelsene til skolestart og om det er iverksatt kompensierende tiltak for å motvirke bortfall av enkelte aktiviteter.

3.1.1 Hvilke konsekvenser har pandemien hatt for tiltak for god overgang mellom barnehage og skole?

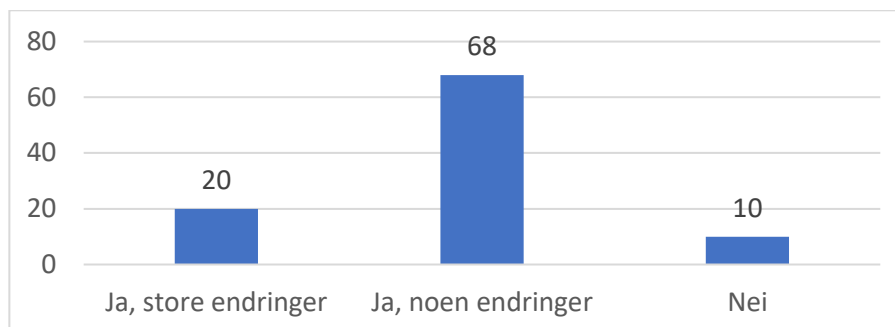
Vi har bedt både barnehageansvarlige i kommunene og barnehagestyrerne svare på spørsmål om eventuelle endringer i forberedelser til skolestart. Hvor store endringer har pandemien medført, og hvilke tiltak for forberedelser er særlig rammet?

Kommunenes oppfatninger om forberedelser til overgang

Pandemien har hatt stor innvirkning på barnehagenes og skolenes organisering og arbeidsmåter, men smittesituasjonen har variert både geografisk og over tid. Hvilke endringer som er gjort i barnehagenes tilrettelegging for å sikre barna en god overgang til skole, kan derfor variere. Vi har spurt barnehagesjefene i kommunene om hvorvidt pandemien førte til endringer i forberedelsene til skolestart i deres kommune (figur 3.1).

⁶ I vårt materiale varierer andelen private barnehager i kommunene fra null til 100 prosent, med et gjennomsnitt på drøyt 35 prosent.

Figur 3.1: Førte koronapandemien til endringer i barnas forberedelser til overgang mellom barnehage og skole? Kommunale barnehagesjefer (N=135)

Vi ser at det store flertallet av kommuner – omtrent 90 prosent – svarer at pandemien ga endringer i forberedelsene til overgang. To av ti sier at det var store endringer i forberedelsene, mens nesten syv av ti sier at det var noen endringer i opplegget.

Det er ganske store forskjeller i svar etter folketallet i kommunen respondenten representerer (Tabell 3.1). Blant de minste kommunene, med under 3000 innbyggere, svarer én av fire at forberedelsene til overgang var omtrent som tidligere. Blant de andre kommunene, er det godt under ti prosent som svarer det samme. Andelen som rapporterer om store endringer i forberedelsene til skolestart er nesten én av tre i de nest minste og største kommunene. Det er ikke lett å fortolke variasjonen, ut over at de minste kommunene, med relativt få barn, barnehager og skoler, har hatt en enklere organisering i koronaperioden. Mange små kommuner har dessuten hatt betydelig mindre smitte sammenliknet med de største kommunene, og har derfor i perioder hatt mindre strenge tiltak.

Tabell 3.1: Førte koronapandemien til endringer i barnas forberedelser til overgang mellom barnehage og skole? Etter kommunestørrelse

	Kommunestørrelse			
	Under 3000 innbyggere	3000-6000 innbyggere	6001-15000 innbyggere	Mer enn 15000 innbyggere
Nei, forberedelsene til overgang var stort sett som tidligere	24	4	7	3
Ja, det var noen endringer i forberedelsene til overgang	64	65	79	66
Ja, det var store endringer i forberedelsene til overgang	10	31	10	32
Vet ikke	2	0	3	0
Totalt	100	100	99	101
(N=)	(42)	(26)	(29)	(38)

Vi har sett nærmere på om smittesituasjonen i kommunen henger sammen med hvordan barnehagesjefen vurderer pandemiens betydning for forberedelsene til overgang. Den bivariate korrelasjonen mellom smittetrykk og endringer i forberedelsene gir klare indikasjoner på at kommuner som opplevde mye smitte også mener at pandemien påvirket forberedelsene til overgang mellom barnehage og

skole sterkt: jo mer alvorlig smittesituasjon, desto større endringer i forberedelsene. Dette gjelder smittesituasjonen både i første del av pandemien og vinteren 2021-22.

Hvis vi ser på hva respondenter i ulike deler av landet svarer på spørsmålet om forberedelser, ser vi at barnehagesjefer i Oslo og ellers i Sør-Øst-Norge i størst grad sier at endringene var betydelige. Barnehagesjefer i Trøndelag, og til dels i Nord-Norge, svarere oftere enn andre at forberedelsene var lite preget av pandemien.

Vi har spurt barnehagesjefene om hvilke rutiner og tiltak for forberedelse av overgang mellom barnehage og skole de har i kommunen, og i hvilken grad disse tiltakene ble påvirket av pandemien.

Tabell 3.2 viser, for det første, at de ulike tiltakene nevnt i spørreundersøkelsen er svært utbredt, med unntak av møteplasser for lærere og planer som sikrer progresjon og sammenheng i læringsinnholdet. Vi ser også at de aller fleste tiltakene ble ganske betydelig svekket under pandemien, mens bare en liten andel kommuner sier at tiltakene ble styrket. Ett tiltak viser imidlertid en litt annen tendens: samarbeidet mellom barnehage og skole for barn som har ekstra behov for tilrettelagt omsorg. Her svarer åtte av ti at praksis ble lite berørt av pandemien, og ytterligere én av ti sier at praksis overfor disse barna ble styrket. Dette tyder på at mange kommuner har hatt en særskilt oppmerksomhet på de mest sårbare barna, og langt på vei har forsøkt å skjerme disse barna for innskrenkninger i tiltak knyttet til overgang til skole.

Tabell 3.2: Hvordan har ulike tiltak for forberedelse av overgang mellom barnehage og skole blitt preget av pandemien? Kommunale barnehagesjefer, N=135

	Har ikke tiltaket	Har dette tiltaket, og		
		Praksis svekket	Praksis uendret	Praksis styrket
Barnehagene har skoleforberedende tiltak for 5-åringene	2	46	50	2
Det er etablert felles møteplasser for lærere i barnehage og skole	18	52	28	2
Det er etablert rutiner for samarbeid mellom barnehage og skole om overgang	2	44	50	4
Det er etablert rutiner for samarbeid mellom barnehage og skole dersom barn har behov for særskilt tilrettelagt omsorg	2	9	80	10
Det er etablert rutiner for å involvere foreldre i forbindelse med overgang fra barnehage til skole	3	39	53	5
Det er etablert rutiner/utarbeidet planer som sikrer sammenheng og progresjon i læringsinnholdet i barnehage og skole	21	30	46	4

Barnehagesjefenes fritekstsvar på åpent spørsmål om hvordan pandemien påvirket forberedelsene til skolestart

Vi har bedt informantene fra kommunene kommentere på spørsmålet om skoleforberedende tiltak under pandemien. Et fåtall kommuner har valgt å utdype dette.

Noen kommenterer sier at det meste gikk som normalt, fordi de hadde lite smitte i kommunen i perioden da det var lagt opp til mest kontakt mellom barn og voksne i barnehage og skole.

Flere svarer at det særlig var besøkene på skolen som ble kuttet eller redusert på grunn av restriksjoner i pandemiperioden. Noen erstattet eller supplerte de fysiske besøkene med digitale møter:

«Barnehagene hadde treff på Teams med skolestarterne i 3 barnehager. I tillegg hadde de hver sine dager på skolen – slik at de var en kohort når de kom på skolen. Redusert tilbud, men prøvde ulike tiltak for at barna skulle bli kjent med hverandre og i tillegg få vært noe på skolen» (kommunal barnehagesjef)

Også arbeidet med forberedelser innad i barnehagen ble påvirket av smittevern-tiltakene:

«Innad i barnehagene ble felles skoleforberedende tiltak påvirket ved at barna fra ulike avdelinger ikke kunne samarbeide like mye som før. Faste besøksdager på skolene måtte avlyses pga pandemi. Det ble kun gjennomført noen få besøk, der elever på skolen ikke var involvert slik som de pleier. Barn med spesielle behov kunne heller ikke møte elever i skolen/ha overgang slik som planlagt» (kommunal barnehagesjef)

Enkelte kommuner sier de har gode rutiner på forberedelse til skolestart, og at disse kom til nytte under krisen:

«Vi har gode planer og praksis på dette området. Vi fikk til gode overganger også under pandemien, men det ble noe annet enn det pleier å være pga kohorter og at man ikke skulle blande barnehagebarn og skolebarn» (kommunal barnehagesjef)

Men et par av kommunene som ble sammenslått i kommunereformen 1. januar 2020, var ikke like godt forberedt: «Her var vi også preget av å være ny kommune og ikke ha alle planer og rutiner på plass før pandemien.»

To av kommunene sier at de første erfaringene fra pandemien gjorde at de jobbet målrettet for å lage gode rutiner for forberedelse til overgang, slik at skolestarterne i 2021 skulle få en bedre overgang enn de som begynte i 2020:

«På grunn av nedstengingen i 2020 var den overgangen problematisk ut fra de foreliggende nasjonale føringene. Kommunen lagde da egne retningslinjer (etter hvert ble dette også tatt inn i trafikklysmodellen). I 2021 var det tilnærmet som normalt» (kommunal barnehagesjef)

«Vi opplevde hausten 2020 at det var ekstra behov for støtte og oppfølging av 1. trinn. Vi sette hausten 2020 difor i gang ein revisjon av gjeldande rutinar og forsterka samhandlinga ved overgangen frå barnehage til 1.trinn hausten 2021» (kommunal barnehagesjef)

Vi ser av sitatene over at kommunene gir uttrykk for litt ulike erfaringer med forberedelse til skolestart. Fysiske møter ble enten avlyst eller omorganisert. Skolestarterne høsten 2020 var antakelig noe hardere rammet av koronatiltak enn skolestarterne året etter. I 2021 var kommuner, barnehager og skoler bedre forberedt, og kunne i større grad arrangere de vanlige aktivitetene, med tilrettelegging.

Barnehagestyrernes oppfatninger om forberedelser til overgang

Barnehagestyrerne ble også spurt om hvorvidt pandemien førte til endringer i barnas forberedelser til overgang til skole. Her skilte vi mellom barn som begynte på skolen høsten 2020 og høsten 2021 på den ene siden, og barn som begynner høsten 2022 på den annen (Tabell 3.3).

Tabell 3.3: *Førte pandemien til endringer i barnas forberedelser til overgang mellom barnehage og skole? Barnehagestyrere (N=228)*

	Forberedelsene var/er som før	Noen endringer	Store endringer	Totalt
Førte pandemien til endringer i barnas forberedelser til overgang mellom barnehage og skole i 2020 og 2021?	8	58	33	99
Preger pandemien forberedelsene til overgang mellom barnehage og skole i 2022?	78	21	1	100

Som vi ser av tabellen over, svarer én av tre barnehagestyrere at pandemien ga store endringer i forberedelsene til skolestart høsten 2020 og høsten 2021, mens knapt seks av ti sier det var noen endringer i opplegget. Svært få svarer at forberedelsene ble gjennomført omtrent som tidligere. Dette er snudd helt om i 2022. Knapt åtte av ti sier at de nå stort sett er tilbake til 'normalen', mens kun et par stykker (én prosent) mener at det også i år er store endringer. Én av fem rapporterer om at det fortsatt er noen endringer i arbeidet med overgang til skole.

Nærmere analyser av hvilke styrere som svarer at det var endringer i forberedelsene til skolestart, viser at det i alle typer barnehager var et stort flertall som sier det var endringer i forberedelsene, men andelen er høyere blant styrere i barnehager der det var middels eller mye smitte i barnehagen vinteren 2021-22.

Det er ingen enkel sammenheng mellom barnehagens størrelse og oppfatningen av endringer i opplegget for forberedelser til skolestart, selv om det er en viss tendens til at styrere i barnehager med mange barn oftere sier at endringene var store i 2020 og 2021, sammenliknet med styrere fra mindre barnehager (Tabell 3.4).

Tabell 3.4: *Endringer i forberedelser til overgang mellom barnehage og skole, etter barnehagens størrelse. Barnehagestyrere (N=228)*

Førte pandemien til endringer i barnas forberedelser til overgang mellom barnehage og skole i 2020 og 2021?	Barnehagens størrelse			Totalt
	40 barn eller mindre	41-80 barn	Mer enn 80 barn	
Nei, forberedelsene var/er som før	10	7	9	8
Ja, noen endringer	57	64	47	58
Ja, store endringer	33	28	45	33
Totalt (N=)	100 (72)	99 (109)	101 (47)	99 (228)

På samme måte som for barnehagesjefene i kommunene, spurte vi barnehagestyrene om å angi i hvilken grad ulike tiltak for forberedelse til skolestart ble preget av koronapandemien (Tabell 3.5).

Blant de ulike tiltakene vi listet opp i spørreskjemaet, er det flest barnehager (mer enn én av tre) som sier at de ikke har følgende tiltak: at lærere fra skolen besøker barnehagen, at barnehage og skole har felles overgangsobjekter, at det er felles møteplasser for lærere i barnehage og skole samt at skolestarterne møter faddere eller andre elever fra skolen. De vanligste tiltakene er skoleforberedende gruppe og samarbeid om skolestartere med ekstra behov.

Tabell 3.5: *Hvordan har ulike tiltak for forberedelse av overgang mellom barnehage og skole blitt preget av pandemien? Barnehagestyrene (N=228)*

	Har ikke tiltaket	Har tiltaket, og		
		Praksis ble svekket	Praksis omtrent som før	Praksis ble styrket
Barnehagen har skoleforberedende gruppe(r) for 5-åringene	1	21	66	12
Det er etablert felles møteplasser for lærere i barnehage og skole	35	38	24	3
Ansatte i barnehage og skole har overgangsmøter	7	22	64	8
Skolestarterne besøker skolen flere ganger siste våren	7	61	26	6
Skolestarterne besøker SFO	23	47	25	5
Skolestarterne møter faddere/elever	34	45	18	3
Lærere el andre fra skolen besøker skolestarterne	44	29	24	3
Skolestarterne deltar på arrangementer på skolen	25	52	21	3
Barnehage og skole samarbeider om skolestartere med ekstra behov	2	18	73	8
Skolestarternes foreldre involveres	6	25	62	7
Barnehage og skole har felles overgangsobjekter/innhold	39	13	43	5

For alle tiltakene er det flere styrere som har svart at pandemien har ført til svekkelse av praksis enn til styrking. Det er tiltakene som medfører fysiske møter (besøk/ arrangementer på skolen, besøk på SFO, møter med faddere) som rapporteres mest svekket i koronasituasjonen. Også styrerne sier oftest at samarbeidet om skolestartere med ekstra behov var minst berørt av pandemien. Samtidig er det interessant at skoleforberedende grupper for 5-åringene i størst grad ble styrket. Dette indikerer at noen barnehager forsterket det interne arbeidet med skolestarterne i situasjonen der muligheter for eksterne besøk og aktiviteter var begrenset.

Barnehagestyrrernes fritekstsvar på åpent spørsmål om hvordan pandemien påvirket forberedelsene til skolestart

I et åpent spørsmål til barnehagestyrerne ba vi dem fortelle i egne ord om hvordan pandemien har påvirket forberedelsene til skolestart i deres barnehage. Mange har gitt sine betraktninger rundt dette. De aller fleste peker på at mulighetene til fysiske besøk på skolen, med fadderelever, etc. var sterkt begrenset under pandemien. Noen var på skolebesøk, men bare ute i skolegården eller mens skolen var stengt.

Det var også færre muligheter til å bli kjent med barn fra andre barnehager som skulle begynne på samme skole:

«Skulestarterane var på skulebesøk, men traff ikkje skulestartarar frå den andre barnehagen slik dei vanlegvis gjere» (styrer kommunal barnehage)

«Vi har det vi kaller for skulestarter-treff med dei andre barnehagane slik at barna skal få kjennskap til kven som skal starte på skulen ilag med dei. Desse treffa vart kutt i 2020 og 2021. Men er gjenopptatt i 2022» (styrer kommunal barnehage)

Noen barnehagestyrere forteller at det var vanskelig å samle barna som skulle begynne på skolen på grunn av smittevern hensyn. Manglende samarbeid mellom avdelinger innebar at barna mistet muligheten til å bli kjent med en del av de barna de skulle begynne på skolen med:

«Barna var inndelt i kohorter der skulestarterne i vår barnehage var i forskjellige, slik at vi høsten 2020 og 2021 hadde barn som hadde vært svært lite sammen som gruppe før de starter på skolen. Dette gikk utover mulighet for å knytte gode og sterke vennskap før skolestart. Skolebesøk ble også avlyst og barna fikk ikke bli kjente og trygge i skolebygget før skolestart. Spesielt gikk dette utover de barna med utvidet behov» (styrer kommunal barnehage)

Andre barnehager valgte å gruppere skulestarterne sammen, i én kohort:

«Det ble naturlig at skulestarterne var i felles kohort/samarbeidende kohort. Dette gjorde det enklere å sikre en god overgang, og stort fokus på å bygge og ivareta vennsksapsrelasjoner» (styrer kommunal barnehage)

«Barnehagen har 40-50 skulestartere hvert år. Disse er organisert inn i rene 5-årsgrupper gjennom hele barnehagedagen. Pandemien har derfor påvirket forberedelsene som foregår i selve barnehagen lite. Barnehagen har gjennomført møter med foreldre og skole på teams, og all viktig informasjon har blitt videreført. Det pandemien har påvirket, er de direkte møtene mellom barnet og skolen/sfo de skal begynne på. Disse kunne ikke la seg gjennomføre» (styrer kommunal barnehage)

«Våren 2021 valgte vi å ha ein måned (Mai) der 2015-borna utgjorde ei avdeling. No i 2022 er det meir som vanleg der 2016 borna har 1-2 dagar i veka ilag, elles på si avdeling» (styrer privat barnehage)

Noen rapporterer om at de klarte å få til et tilbud, selv om det krevde en del omorganisering:

«Det var utfordrende i fjor, altså de som startet på skole høsten 21. Fikk til førskoletilbud, litt redusert, men tilpasset barnehagedagen. Det vil si barna ble levert på skolen fra kl 07.15 og hentet 16.15. Førskoletilbudet ble hele

uker, 5 dager ei uke og 4 dager ei uke, krevde mye planlegging og ekstra personale» (styrer kommunal barnehage)

Flere informanter sier at foreldremøter og møter mellom lærere i barnehagen og på skolen er blitt gjennomført digitalt, og at de har brukt videoer for å informere:

«Det er de fysiske møtene som ikke er gjennomført i pandemien. Overgangssamtaler/samarbeidsmøter med skolen og foreldre er gjennomført på Teams. Barna har i liten grad fått mulighet å se skolen (inne) frem til nå. Det ble laget videoer av hva barnehagene gjør for å forberede, hva skolen og sfo forbereder til oppstart. Disse videoene erstattet de fysiske møtene for skole, foreldre og barnehage (...)» (styrer kommunal barnehage)

Noen barnehagestyrere rapporterer om at ulike typer arrangementer, turer og avslutninger for 'skolegruppa' ikke kunne gjennomføres.

Én av barnehagestyrerne har et hjertesukk om kommunens – og skolens – håndtering av overgangen mellom barnehage og skole, både før og under pandemien: «I (xxx kommune) har alle skolene ulik praksis, og den har de også endret ulikt under pandemien.»

Noen styrere sier at det ikke har vært så store endringer i forberedelsene til overgang for deres barnehage, enten fordi smitten har vært liten eller fordi de er samlokalisert med skolen:

«Vi er en del av et oppvekstsenter, med felles lokaler og uteområde. Personalføløyen er felles for alle ansatte. Skoleforberedelser har stort sett gått som vanlig, mindre gjennomføring den første våren med koronaen, våren 2020. I mye større grad denne våren» (styrer kommunal barnehage)

Mange rapporterer om størst begrensninger i skoleforberedelsene i 2020. Noen sier at det var litt enklere å få til tiltak for god overgang i 2021, og de aller fleste forteller at det meste er tilbake til normalt våren 2022. Enkelte rapporterer imidlertid fortsatt om problemer:

«Vi håper å komme tilbake til normalen, men nå i vår er alt på etterskudd pga at vi "mistet" mars til korona. Skolene sliter også med bemanning og alle har nok med sitt. Nå i mai blir det noe besøk på kryss og tvers, men de fleste møtepunkt mellom barn og skole ble borte i år» (styrer privat barnehage)

Enkelte barnehagestyrere sier de har lært noe av måten de har jobbet på under koronaperioden, og som de tar med videre:

«Gjennom pandemien ble skolene tvunget til å ta et blikk inn i barnehagens hverdag. Brukte mye tid til å få forståelse for at smittevern/kohort var ulikt definert i skole og barnehage – og gjennom denne avklaringen ble også barnehagene tydeligere på roller og ansvar i forbindelse med overgang til skole. Her ble skolens ansvar i å etablere kontakt med foreldrene viktig, og er noe som vi har tatt med oss i den videre praksis uten korona» (styrer kommunal barnehage)

«Vi har hatt en praksis der foreldre har fulgt barna på besøksdagene tidligere. I forbindelse med pandemien ble vi nødt til å se på en ny ordning, og dette førte til at vi fikk til en bedre praksis enn tidligere. Dagens praksis er at barnehagepersonalet følger skolestarterne på besøksdagene (...).

Foreldre følger kun barna sine på innskrivingsdagen som er i juni. Vi mener at dette har gitt en bedre praksis der vi opplever at barna får en god og trygg tilvenning til skolen når trygge voksne fra barnehagen er til stede. Skolen har hatt erfaringer med at det har vært litt vanskelig for foreldre å "slippe tak" på barna sine» (styrer kommunal barnehage)

«Tidligere har vi hatt skolestartere på to avdelinger, erfaringer fra våren 2020 gjorde at vi endret dette høsten 2020 og hadde ren skolestarteravdeling. Dette har vært en styrke som vi har valgt å videreføre» (styrer kommunal barnehage)

En av styrerne forteller at lærerne i større grad måtte komme til barnehagen i koronaperioden, fordi barna ikke kunne besøke skolen. Hun «håper at denne erfaringen vil føre til at lærerne opplever at det er nyttig å se høstens skolestartere i deres miljø – barnehagen.»

Sitatene over viser at mange barnehager har måttet gjennomføre forberedende aktiviteter på annen måte enn tidligere. Først og fremst gjelder dette fysiske besøk utenfor barnehagen, som måtte droppes, begrenses eller organiseres på en annen måte. Mange barn har begynt på skolen uten at de har hatt mulighet til å bli kjent med klassekamerater fra andre barnehager eller grupper på forhånd. En del barnehager gjorde endringer i organiseringen av barna i 'skolegruppe' internt, slik at skolestarterne ikke var i ulike grupper/kohorter. Noen av erfaringene fra dette arbeidet er gode, og barnehagene tar dette med seg i det videre arbeidet med å forberede barna til skolestart.

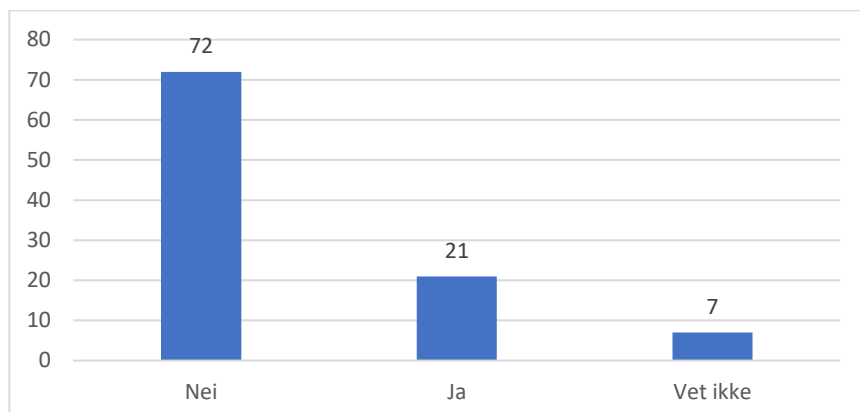
3.1.2 Er det iverksatt kompensierende tiltak for å sikre god overgang?

Vi har allerede sett indikasjoner på at noen barnehager forsterket eget arbeid med overgang mellom barnehage og skole da mulighetene for å gjennomføre møter utenfor barnehagen ble redusert. Informanter både fra kommunene og barnehagene svarer dessuten at tiltak knyttet til særlig sårbare barn i mindre grad er berørt av pandemien. Vi har spurt barnehagesjefer og styrere om det er iverksatt kompensierende tiltak for å sikre god skolestart i perioden da mange tradisjonelle forberedende tiltak måtte droppes eller endres.

Kommunenes oppfatninger av kompensierende tiltak

Figur 3.2 viser at nesten tre av fire barnehagesjefer svarer at kommunen ikke har iverksatt noen kompensierende tiltak i arbeidet med barnas overgang fra barnehage til skole. Én av fem sier at kommunen har hatt slike tiltak.

Figur 3.2: Har kommunen iverksatt noen kompenserende tiltak for å sikre god overgang mellom barnehage og skole under pandemien? Kommunale barnehagesjefer (N=135)

Blant de aller minste kommunene er det færre som har iverksatt kompenserende tiltak. Det er også i denne gruppen kommuner der flest rapporterer at de ordinære tiltakene for forberedelser til skolestart går som normalt. Dette kan bety at små og oversiktlige forhold kan ha bidratt til mindre behov for endringer i tiltakene, og derved også for kompenserende tiltak. Ellers er det ikke enkelt å observere noen klar sammenheng mellom kommunestørrelse og tilbøyeligheten til å ha kompenserende tiltak for å sikre en god overgang mellom barnehage og skole.

Tabell 3.6: Har kommunen iverksatt noen kompenserende tiltak for å sikre god overgang mellom barnehage og skole under pandemien, etter kommunestørrelse. Kommunale barnehagesjefer (N=134)

	Kommunestørrelse			
	Under 3000 innbyggere	3000-6000 innbyggere	6001-15000 innbyggere	Mer enn 15000 innbyggere
Nei	81	73	61	71
Ja	14	27	25	21
Vet ikke	5	0	14	8
Totalt	100	100	100	100
(N)	42	26	28	38

Selv om det innenfor alle typer kommuner er et flertall respondenter som sier at de *ikke* har iverksatt kompenserende tiltak, er det flere barnehagesjefer i kommunene med mest smitte som sier at de har slike tiltak. I overkant av én av fire kommunale barnehagesjefer som opplevde mye smitte vinteren 2021-22 rapporterer om kompenserende tiltak (Tabell 3.7)

Tabell 3.7: Har kommunen iverksatt noen kompenserende tiltak for å sikre god overgang mellom barnehage og skole under pandemien, etter smittesituasjon. Kommunale barnehagesjefer (N=134)

Har kommunen iverksatt kompenserende tiltak?	Smittesituasjonen vinteren 2021-22		
	Lite/ingen smitte	Middels mye smitte	Mye/svært mye smitte
Nei	90	85	64
Ja	10	12	26
Vet ikke	0	3	9
Totalt	100	100	99
(N)	10	34	87

Barnehagesjefenes kommentarer på hva som kjennetegner de kompenserende tiltakene

Vi har spurt kommuner som sier de har innført kompenserende tiltak om å spesifisere hva som kjennetegner disse tiltakene. Noen av respondentene har kommentert på dette. Enkelte svarer at de klarte å legge til rette for besøk på skolen, innenfor retningslinjene:

«Samling for skolestarterne på skolen etter at skolen hadde tatt sommerferie. Informasjonsskriv til foreldrene i stedet for foreldremøte» (kommunal barnehagesjef)

«Vi sørget for å ha besøkene utendørs der det var mulig, og møttes i mindre grupper der det var mulig» (kommunal barnehagesjef)

Noen mener det var lettere å ta imot besøk i barnehagen enn for barnehagen å besøke skolen: «Lærerne kom til barnehagen i stedet for at barnehagen besøkte skolen.»

Andre satset på digitale møter under pandemien: «Hadde møter digitalt og materiell ble utarbeidet i manko på relasjonell kontakt.»

Flere kommuner nevner at det er gitt ekstra ressurser i kommunen, barnehagen eller skolen for å sikre god oppfølging av barn med ekstra behov:

«Det er satt inn ekstra ressurser på å sikre kontaktperson fra barnehagen over i skolen for barn med spesialpedagogisk hjelp. Spesialpedagogene har vært mer inne i skolene for å sikre at etablerte system fra barnehagene kan oversettes inn i en skolekontekst» (kommunal barnehagesjef)

«Kommunen har mottatt tilskudd som benyttes i prosjektstilling til å følge opp spes.ped i både kommunale og private barnehager» (kommunal barnehagesjef)

«Tilskudd til barnehagene som skal benyttes til utsatte barn» (kommunal barnehagesjef)

Det er også noen som sier at de hadde en forsterket innsats både i barnehagen og skolen for å ivareta behovet for språkopplæring:

«Intensiv opplæring på første trinn samt intensivkurs for språkveileder i barnehage om hvordan de kan tilrettelegge siste måned før skolestart med stort fokus på språk» (kommunal barnehagesjef)

Én sier at de har hatt samtaler mellom barnehagen og skolen *etter* skolestart, og ikke før. En annen forteller at ansatte fra barnehagen har bistått skolen i oppfølging av barn i 1. klasse. Én av informantene sier at kommunen jobber på bred front for å sikre god overgang under pandemien:

«revisjon og gjennomgang av gjeldende rutinar for overgang barnehage og skule – ekstra arbeid med 5-åringane si skuleførebuing – prioritering av ekstra styrking kring barn med særskilde behov – ekstra møter med erfaringsdeling mellom barnehage og skule» (kommunal barnehagesjef)

Vi har her sett at de færreste kommunene oppgir at de har iverksatt tiltak for å kompensere for reduserte muligheter til skoleforberedelser for de eldste bara i barnehagen. Mange av de kompensierende tiltakene som nevnes fra kommunenes side, dreier seg om mindre tilpasninger i barnehagene. Noen få har satt inn ekstra ressurser, blant annet innrettet mot de mest sårbare barna og språkopplæring.

Styrernes oppfatning av kompensierende tiltak

Også barnehagestyrene er spurt om det er gjennomført tiltak for å kompensere for bortfall av ordinært arbeid for å forberede barna på skolestart (Tabell 3.8). Nesten syv av ti styreere sier at det ikke er iverksatt kompensierende tiltak verken fra kommunens eller barnehagens side. Nærmere analyse viser at det er flere i barnehager med relativt liten smitte som sier at de *ikke* har slike tiltak.

Tabell 3.8: *Har det vært gjennomført kompensatoriske tiltak for å sikre god overgang? Barnehagestyreere (N=228)*

Har det vært gjennomført kompensatoriske tiltak for å sikre god overgang?	Prosent*
Nei	68
Ja, initiert av kommunen/skoleeier	10
Ja, initiert fra barnehagen	26

* Prosentene summerer seg ikke til 100, da det har vært mulig å krysse av for både 'initiert av kommunen/skoleeier' og 'initiert fra barnehagen'

Det er grunn til å tro at muligheten for – og behovet for – kompensierende tiltak henger sammen med størrelsen på barnehagen og kommunen. Store aktører har gjerne større kapasitet til å iverksette ulike typer tiltak. Samtidig har store enheter ofte større behov for konkrete tiltak for å endre sin struktur eller sine handlingsmåter, mens små enheter gjerne er mer oversiktlige og fleksible. Tabell 3.9 indikerer at det er litt flere store barnehager som har gjennomført kompensierende tiltak, sammenliknet med små og mellomstore barnehager. Dette gjelder både tiltak som kommunen/eier har initiert og tiltak initiert fra barnehagen selv.

Tabell 3.9: Har det vært gjennomført kompensatoriske tiltak for å sikre god overgang, etter barnehagestørrelse. Barnehagestyrere. Prosent* (N=228)

Har det vært gjennomført kompensatoriske tiltak for å sikre god overgang?	Barnehagens størrelse			
	40 barn eller mindre	41-80 barn	Mer enn 80 barn	Totalt
Nei	72	71	57	68
Ja, tiltak initiert fra kommunen/skoleeier	8	7	19	10
Ja, tiltak initiert fra barnehagen	22	28	30	26

* Prosentene summerer seg ikke til 100, da det har vært mulig å krysse av for både 'initiert av kommunen/skoleeier' og 'initiert fra barnehagen'

Styrere i barnehager som ligger i mellomstore kommuner (3001-15000 innbyggere) svarer oftere enn andre at de har gjennomført kompensatoriske tiltak. Omtrent én av tre styrere i de mellomstore kommunene har slike tiltak, mens tilsvarende for de aller minste og aller største kommunene er drøyt 20 prosent (Tabell 3.10).

Tabell 3.10: Har det vært gjennomført kompensatoriske tiltak for å sikre god overgang, etter størrelsen på kommunen barnehagen ligger i. Barnehagestyrere. Prosent* (N=228)

Har det vært gjennomført kompensatoriske tiltak for å sikre god overgang?	Kommunestørrelse				Totalt
	3000 innbyggere eller færre	3001-6000 innbyggere	6001-15000 innbyggere	Over 15000 innbyggere	
Nei	76	60	66	72	68
Ja, tiltak initiert fra kommunen/skoleeier	6	13	9	11	10
Ja, tiltak initiert fra barnehagen	21	34	31	22	26

* Prosentene summerer seg ikke til 100, da det har vært mulig å krysse av for både 'initiert av kommunen/skoleeier' og 'initiert fra barnehagen'

Barnehagestyrernes kommentarer på hva som kjennetegner de kompenserende tiltakene

Vi ba barnehagestyrere som svarte at de hadde iverksatt tiltak for å kompensere for redusert forberedelse til skolestart, om å spesifisere hva de gjorde for å legge bedre til rette for en god overgang. Mange svarer at de besøkte skolen når den var stengt, i ferier etc., eller at de fikk besøke skolen i små grupper ute:

«Små grupper møttes ute i skolegården. For å få eit lite innblikk i det fysiske miljøet» (styrer kommunal barnehage)

«Vi gikk på tur til skolen og kikket på skolegården, inn vinduene når det ikke var skole. Vi "lekte" skole med pulter, friminutt m.m i barnehagen om våren, siden vi ikke fikk besøke skolen» (styrer kommunal barnehage)

Noen barnehager sier at de organiserte de eldste barna sammen, i skolegrupper: «Vi lagde andre kohorter slik at skolebarna var en kohort.»

En del styrere påpeker at de forsterket skoleforberedelsene i barnehagen, fordi de ikke kunne besøke skolen eller ha besøk av faddere i barnehagen:

«Sterkere skolefaglig innhold i førskolegrupper, med mer konkret øving på hva skole er. Tydeligere avslutning for førskolebarna» (styrer kommunal barnehage)

«Sommarfest for kun førskulebarna og foreldra. Foreldreskule med kun den eine forelderen pga makstal» (styrer kommunal barnehage)

«Inviterte kontaktlærer til barnehagen, rektor kom på besøk etter spørsmål fra barnehagen» (styrer kommunal barnehage)

Mange sier at digitale møter erstattet det å møtes fysisk: «Vi har hatt mange digitale møter mellom fadderklassene og skolestarterne.» Også mer skriftlighet i kommunikasjonen med foreldre, andre barnehager og skolen nevnes av flere:

«Det ble utarbeidet skriftlige presentasjoner som ble delt med skolen og de andre barnehagene siden vi ikke kunne møtes. Vi innhentet samtykke til dette» (styrer kommunal barnehage)

Noen sier at de iverksatte spesielle tiltak for de mest sårbare:

«F.eks fikk barnet med autisme ha støttepedagog fra barnehagen med seg på skolen de første to ukene. Dette initiert og finansiert av barnehagen» (styrer privat barnehage)

«Ekstra bemanning for å styrke de minoritetsspråklige barnas språklige oppfølging før skolestart» (styrer kommunal barnehage)

Et par informanter sier at barnehagen hadde et tettere samarbeid med foreldre under pandemien: «Det har vært et hyppig og godt samarbeid mellom barnehagen og foreldrene.» I noen barnehager var kreativiteten stor for å sikre kontakt til tross for koronarestriksjonene:

«I fjor var det ikke mulig å bli kjent med de andre barna fra de andre barnehagene i kommunen. Derfor har alle barnehagene laget korte filmsnutter om sin barnehage og sine skolestartere som vi delte med hverandre. På den måten kunne barna presentere seg og bli kjent med andre» (styrer privat barnehage)

«Det ble produsert en informasjonsvideo som kompensasjon for fysisk foreldremøte med skole og barnehage» (styrer kommunal barnehage)

«Barnehagen har kontaktet skoler, og barna har sendt hilsener/spørsmål til skolene og informasjon fra barnehagen til dem. Noen skoler har svart tilbake til barna» (styrer kommunal barnehage)

Dette siste initiativet var sikkert nyttig, og vi får håpe barnehagen hadde et opplegg for å ivareta de barna som *ikke* fikk svar fra sin skole.

Vi ser av vår undersøkelse at et klart flertall av barnehagestyrerne oppgir at de ikke har iverksatt tiltak for å kompensere for bortfall av muligheter til å forberede barna på skolestart. Som vi også så for barnehagesjefene i kommunene, bærer mange av de kompenserende tiltakene som nevnes av styrere preg av å være mindre tilpasninger av ordinære forberedelsestiltak. Noen få sier at de satte inn ekstra ressurser for de mest sårbare barna.

3.2 Pandemiens betydning for skolestarterne

I avsnittet over har vi sett hvordan ulike tiltak for forberedelse til overgang mellom barnehage og skole ble betydelig redusert i de fleste barnehager under koronaperioden. Også andre sider ved pandemien og pandemiltakene kan ha hatt betydning for de eldste barnehagebarnas overgang til skole. Barnehagenes organisering i tråd med smittevern hensyn, kontaktreducerende tiltak i familien og mindre deltakelse i fritidstilbud har gitt mange barn mindre sosial erfaring. I dette avsnittet undersøker vi nærmere hvilken betydning pandemien har hatt for barna, sett fra barnehagesjefenes og styrernes ståsted.

Kommunenes oppfatninger av pandemiens betydning for skolestarterne

I første rapport fra prosjektet så vi at tre av fire informanter fra kommunene mener at barn har hatt nytte av koronatiltakene i barnehagen, mens veldig få er uenig i dette (Myrvold et.al., 2022). Svarene er mer delt når det gjelder påstanden om barn har hatt store utfordringer på grunn av tiltakene. Drøyt fire av ti er enig i dette, mens tre av ti er uenig. Vi gjengir disse tallene i tabellen under, som et bakteppe for resultatene knyttet til overgang til skole.

Tabell 3.11: *Hvilken betydning har koronatiltak i barnehagen hatt for barn? Kommunale barnehagesjefer. Prosent som sier seg 'helt/delvis uenig' og 'helt/delvis enig' (N=134)*

	Helt/ delvis uenig	Helt/ delvis enig
Noen barn hadde store utfordringer på grunn av koronatiltak i barnehagen	31	43
Noen barn hadde stort utbytte av koronatiltakene i barnehagen	5	76
Barn som begynte på skolen under pandemien (høsten 2020 og høsten 2021) var mindre forberedt på skolestart enn barn som begynte på skolen før pandemien	29	43
Noen barn hadde store utfordringer ved skolestart på grunn av koronatiltak i barnehagen	42	8
Noen barn ble styrket i møtet med skolen på grunn av koronatiltak i barnehagen	33	11

Tabell 3.11 viser at mer enn fire av ti barnehagesjefer mener at barn som begynte på skolen under pandemien var mindre forberedt på skolestart enn barn som begynte på skolen før pandemien. Tre av ti er helt eller delvis uenig i dette. Det er svært få informanter fra kommunene som mener at enkelte barn hadde store utfordringer ved skolestart på grunn av koronatiltakene i barnehagen. Faktisk er det en svak tendens

til at informantene i større grad mener barn er styrket i møte med skolen. Samtidig er det viktig å merke seg at en stor del av informantene har svart 'verken enig eller uenig' på begge påstandene om pandemiltakenes betydning for barnas overgang til skole, noe som kan tyde på at det er stor usikkerhet om dette.

Bivariate korrelasjoner mellom kommunens folketall og barnehagesjefens vurdering av pandemiens konsekvenser for barna, viser ingen systematiske sammenhenger.

Det er også gjennomført bivariate korrelasjonsanalyser av sammenhengen mellom smittesituasjonen i kommunen vinteren 2021-22 og vurderingene av konsekvenser for barna. Heller ikke her finner vi tydelige sammenhenger, bortsett fra at informanter fra kommuner med mye smitte i større grad tenderer til å mene at 'noen barn hadde stort utbytte av koronatiltakene' sammenliknet med informanter fra kommuner med mindre smitte.

Barnehagesjefenes fritekstsvaer om pandemiens betydning for barna

Vi har ikke eksplisitt spurt informantene fra kommunene om pandemiens betydning for barn i overgang til skole. Vi ser imidlertid at flere nevner skolestarterne i sine svar på spørsmålet om hvilke barn som er særlig sårbare for, eller har særlig utbytte av, tiltakene under koronatiden samt spørsmålet om kortsiktige og langsiktige virkninger av pandemien. «Vi så også at noen kunne streve litt mer i overgangen til skole, da det ble mindre samarbeid i forkant av overgangen», sier en av barnehagesjefene, som for øvrig mener mange barn ble tryggere under koronaperioden. En annen informant sier at «(d)et (reduserte) sosiale samspelet mellom barn i barnehage og i overgang kan føre til at det er færre barn som er klare for skulekvardagen i ein stor flokk som er aldersblanda.» En tredje kommunal barnehagesjef svarer «jeg tror at det vil være noen senvirkninger i form av barnehage- og skolevegring.»

Som vi så av analysene i den første rapporten fra prosjektet (Myrvold et.al., 2022), har informantene svært ulike oppfatninger av hvilke konsekvenser pandemien vil ha for barna. Mens noen tror at barna ikke har tatt skade av pandemien og tiltakene knyttet til den, er andre optimistiske og mener at de fleste barna faktisk hadde det bedre under pandemien. Andre igjen er bekymret og mener at pandemien har gitt flere sårbare barn, og at koronaperioden «i stor grad kan ha påvirket de sårbare og utsatte barna negativt». Noen nevner også at barna «har mistet noe av utviklingen knyttet til sosial kompetanse og regulering», og at språkutviklingen har stoppet opp for enkelte barn. Dette er ikke bare en konsekvens av smitteverntiltak i barnehagen, men også at barn har hatt mindre sosial kontakt hjemme og at mange heller ikke har deltatt i fritidsaktiviteter i koronaperioden.

Én av informantene sier at kommunen opplever at «behovet for spesialpedagogisk hjelp og tilrettelegging i barnehagen har doblet seg», og lurer på om dette er en konsekvens av koronaen (se kapittel 6).

Styrernes oppfatninger av pandemiens betydning for skolestarterne

Vi har stilt barnehagestyrerne de samme spørsmålene som barnehagesjefene om pandemiens betydning for barna (Tabell 3.12). Her er svarene enda tydeligere. Litt under halvparten av styrerne mener at enkelte barn hadde store utfordringer på grunn av koronatiltakene i barnehagen, mens drøyt én av tre er uenig i dette. På den annen side mener mer enn åtte av ti at noen barn hadde stort utbytte av tiltakene, og svært få er uenig i denne påstanden. Disse resultatene er rapportert i Myrvold et.al. (2022), og utgjør her bare et bakteppe for tallene knyttet til skolestart.

Tabell 3.12: *Hvilken betydning har koronatiltak i barnehagen hatt for barn? Barnehagestyrere. Prosent som sier seg 'helt/delvis uenig' og 'helt/delvis enig'. N=227*

	Helt/delvis uenig	Helt/delvis enig
Noen barn hadde store utfordringer på grunn av koronatiltak i barnehagen	37	46
Noen barn hadde stort utbytte av koronatiltakene i barnehagen	4	83
Barn som begynte på skolen under pandemien (høsten 2020 og høsten 2021) var mindre forberedt på skolestart	30	50
Noen barn hadde store utfordringer ved skolestart pga koronatiltak i barnehagen	47	13
Noen barn ble styrket i møtet med skolen pga koronatiltak i barnehagen	34	12

Halvparten av barnehagestyrerne mener at barn som begynte på skolen høsten 2020 og høsten 2021 var mindre forberedt på skolestart. Tre av ti er helt/delvis uenig i påstanden. Et fåtall styrere mener at koronatiltakene har hatt stor negativ eller positiv betydning for barna i møtet med skolen. Mange svarer at det er 'verken enig eller uenig' i de to påstandene. Mens bare 13 prosent av styrerne er enig i at noen barn hadde store utfordringer ved skolestart på grunn av erfaringene med koronatiltakene i barnehagen, er nesten halvparten uenig i dette. Samtidig ser vi at 12 prosent er enige i at noen barn ble styrket i møtet med skolen på grunn av barnehagens koronatiltak. Én av tre er uenig i at noen barn ble styrket av tiltakene.

Meningsforskjellene mellom styrere for kommunale og private barnehager er relativt små, bortsett fra på ett punkt. Styrere i private barnehager mener i noe større grad enn sine kommunale kolleger at koronatiltakene ga noen barn store utfordringer ved skolestart (Tabell 3.13).

Tabell 3.13: *Hvilken betydning har koronatiltak i barnehagen hatt for barn, etter eierskap. Barnehagestyrere. Prosent som sier seg 'helt/delvis enig'.*

	Kommunale barnehager (N=139)	Private barnehager (N=87)
Barn som begynte på skolen under pandemien var mindre forberedt på skolestart	50	52
Noen barn hadde store utfordringer ved skolestart pga koronatiltak i barnehagen	11	18
Noen barn ble styrket i møtet med skolen pga koronatiltak i barnehagen	12	10

Bivariate korrelasjoner mellom smittesituasjonen i barnehagen og styrers vurdering av konsekvensene for barna viser at styrere i barnehager med mye smitte vinteren 2021-22 i større grad mener at barn som begynte på skolen under pandemien var

mindre forberedt på skolestart (r: ,19) og at noen barn hadde store utfordringer ved skolestart pga koronatiltak i barnehagen (r: ,19).

Vi finner også en bivariat sammenheng mellom barnehagens størrelse og oppfatningen av at barn ble styrket i møtet med skolen (r: ,15). Styrere i barnehager med mange barn mener i større grad enn styrere i mindre barnehager at noen barn ble styrket i møtet med skolen på grunn av tiltakene. Forskjellene er imidlertid ganske små. Dette ser vi også av Tabell 3.14.

Tabell 3.14: Hvilken betydning har koronatiltak i barnehagen hatt for barn, etter størrelsen på barnehagen. Barnehagestyrere. Prosent som sier seg 'helt/delvis enig'.

	Barnehagens størrelse			
	40 barn eller mindre (N=72)	41-80 barn (N=108)	Mer enn 80 barn (N=47)	Totalt (N=227)
Barn som begynte på skolen under pandemien var mindre forberedt på skolestart	51	46	57	50
Noen barn hadde store utfordringer ved skolestart pga koronatiltak i barnehagen	13	15	11	13
Noen barn ble styrket i møte med skolen pga koronatiltak i barnehagen	6	14	15	12

Barnehagestyrernes fritekstsvar om pandemiens betydning for barna

Vi har ikke stilt styrerne spørsmål om hvilke barn som har vært særlig sårbare for mangelfull forberedelse til overgang mellom barnehage og skole, men flere har nevnt dette i tilknytning til det mer generelle spørsmålet om sårbarhet for koronatiltakene i barnehagen. Som beskrevet i første rapport fra prosjektet, er styrernes meninger om konsekvensene for barna av koronapandemien og tiltakene svært delte (Myrvold et.al., 2022). Mange mener at perioden med små grupper, faste voksne og færre overganger i løpet av dagen har gitt tryggere og roligere barn. Spesielt har dette vært positivt for barn som trenger forutsigbare og trygge rammer og tett voksenkontakt. Andre styrere peker på at «(f)lere barn har blitt sårbare i periodene med mindre og veldig rigide kohorter – venner ble borte fra dem, de kunne ikke velge hvor og med hva de ville leke på samme måte som tidligere.»

Også når det gjelder pandemiens betydning for barnas språklige forberedelser til skole, er det ulike oppfatninger. Mens noen mener at «barn med språkvansker og vansker for å snakke foran større grupper blomstret (...) opp i de små gruppene», sier andre at «(f)lere av de sårbare barna ble holdt hjemme i lang tid, selv om barnehagen var åpen igjen. Spesielt flerspråklige barn har gått glipp av mye språklæring.»

En av informantene er mest bekymret for de eldste barna i barnehagen: «De som skulle begynne på skolen tapte mest på pandemien da de både innad i barnehagen og i møte med skolen fikk mindre forberedelse.»

Flere fremhever situasjonen for barn som trenger ekstra tilrettelegging:

«Størst utfordring var det for de barna som skulle begynne alene på en skole, eller de som har spesielle behov, og derfor trenger ekstra tett oppfølging og god overgang barnehage-skole. Eksempelvis et barn med autisme, der barnets ukentlige besøk til skolen siste halve år før skolestart ikke kunne gjennomføres pga smitteverntiltak i barnehagen og skolen» (styrer privat barnehage)

«Våren 2020 var det noen barn som ikke kom tilbake da vi åpnet opp igjen. Spesielt minoritetsspråklige barn. De fikk et veldig langt opphold fra mars til august uten barnehage. Det ble for noen ekstra utfordrende å skulle inn i struktur og rutiner igjen. Det å skape trygghet i overgangene når ikke barna fikk besøke skolen var utfordrende» (styrer kommunal barnehage)

En av styrerne sier at de spesielle forholdene under korona, som har vært gunstig for enkelte barn, kan ha gjort overgangen til skole vanskeligere:

«Barn som har uro har skåret godt på utegruppe. Mye plass, gode lydforhold, tett på voksne. Litt friere rutinesituasjoner når de har vært ute (måltid ute/måltid inne er litt forskjellig). Overgangen til skole og klasserom ble stor» (styrer kommunal barnehage)

Sitatene fra barnehagestyrerne viser at selv om mange tror at organiseringen i barnehagene under koronatiden har vært god for mange barn, er det også en del bekymring rundt skolestart for 'koronabarna'. Dels skyldes dette manglende sosial trening både i barnehagen og hjemme, dels mangel på språklig stimulans, og dels begrensningene i de forberedende aktivitetene.

3.3 Oppsummering

I dette kapittelet har vi sett at mange barnehager har måttet gjøre store endringer i barnas forberedelser til skolestart under pandemien. Særlig var begrensningene i forberedende aktiviteter store i 2020, men også i 2021 måtte mange aktiviteter gjøres på en annen måte enn tidligere, hvis de i det hele tatt lot seg gjennomføre. Det ser ut til å ha vært minst endringer i de minste kommunene og i kommunene med minst smitte.

Det var først og fremst fysiske møter som ble redusert, dvs. barnas besøk på skolen og SFO og møter mellom lærere i barnehage og skole. Men også internt i barnehagene måtte skoleforberedelsene ofte endres under pandemien, blant annet hvis skolestarterne var i ulike grupper. Mange kommuner og barnehager har prøvd å skjerme sårbare barn. Forberedende tiltak for disse barna er langt på vei forsøkt opprettholdt, eventuelt med tilpasninger. Det er ikke veldig mange kommuner og barnehager som har gjennomført kompenserende tiltak for å sikre god overgang mellom barnehage og skole, men noen barnehager ser ut til å ha forsterket egne aktiviteter når eksterne aktiviteter ikke kan gjennomføres.

Det er store forskjeller i synet på hva pandemien har betydd for skolestarterne. Svært få mener at barn fikk store utfordringer ved skolestart på grunn av koronatiltakene i barnehagen. Noen flere mener at barn ble styrket i overgang til skole. Mens noen tror at koronaerfaringen har gjort barn tryggere i møte med skolen, er andre bekymret for hva manglende språklig og sosial trening vil gjøre med barna i overgangen til skole.

Det er grunn til å tro at de individuelle variasjonene vil være store, og at betydningen for barna også avhenger av hjemmesituasjonen.

4 Barnehagelæreres erfaringer

Overgang mellom barnehage og skole sees som en viktig fase i barns liv. Som nevnt i innledningsskapittelet, er barnehager og skoler lovpålagt å samarbeide for å bidra til at barna opplever en god og trygg overgang (Kunnskapsdepartementet, 2006). I rammeplan for barnehagen utdypes det at den enkelte barnehage har en viktig rolle når overgang til skole skal forberedes:

«Barnehagen skal legge til rette for at de eldste barna har med seg erfaringer, kunnskaper og ferdigheter som kan gi dem et godt grunnlag og motivasjon for å begynne på skolen. Barnehagen skal bidra til at barna kan avslutte barnehagetiden på en god måte og møte skolen med nysgjerrighet og tro på egne evner. Barna skal få bli kjent med hva som skjer i skolen og skolefritidsordningen» (Kunnskapsdepartementet, 2017a:33-34)

Ifølge veilederen «Fra eldst til yngst» (Kunnskapsdepartementet, 2008:9) som omhandler samarbeid i forbindelse med overgangen fra barnehage til skole, anbefales det i tillegg at barnehagene og skolene sørger for sammenheng og progresjon i læringsinnholdet. Skolene bør videre gi barna muligheter til å bli kjent med sine skoler før skolestart. For at lærerne i de ulike institusjonene skal få godt kjennskap til hverandre og kunne utveksle informasjon, bør barnehagelærere og lærere i skoler ha felles møteplasser (Kunnskapsdepartementet, 2008).

I undersøkelsen av håndtering og konsekvenser av pandemien for barnehager fra 2020, undersøkte vi ikke overgangen mellom barnehage og skole, og temaet var derfor heller ikke et tema i rapporten (Os, Myrvold, Danielsen, Hernes, & Winger, 2021). I oppfølgingsundersøkelsen var dette tema i fokussamtalene der det deltok barnehagelærere som hadde skolestartere i gruppene sine. Samlet var det fire av barnehagelærerne som hadde det. Vi ba dem fortelle om hvordan barnehagene hadde arbeidet med overgangen fra barnehage til skole under pandemien sammenlignet med under normale forhold. Barnehagelærerne vektla i samtalene hvordan de internt i barnehagene hadde arbeidet med spesielle grupper for skolestartere, om skolebesøk, samarbeid og samtaler med lærerne. De var også opptatt av utfordringer som både manifesterte seg under pandemien og under normale forhold.

4.1 Tiltak for god overgang mellom barnehage og skole

Grupper for skolestartere i barnehagene

En vanlig måte å forberede barna på skolestart, og kanskje også å bidra til en god avslutning av barnehagelivet, er å organisere spesielle skolestartgrupper for de eldste barna. Blant barnehagene i vår undersøkelse, har én av barnehagene alle skolestarterne i samme gruppe. I denne barnehagene handler det siste barnehageåret mye om å forberede barna til å avslutte barnehagelivet og starte på skolen. Informantene i denne barnehagen sier at deres opplegg i liten grad har blitt preget av pandemien.

Samtalene med de resterende barnehagelærerne avdekket at barnehagene i ulik grad og i ulike perioder under pandemien, hadde gjennomført tilbudet med skolestartgrupper. Noen hadde i perioder ikke klart å gjennomføre skolestartgruppene. Det

gjaldt særlig i pandemiens første år. Men gjennom hele perioden, fra og med våren 2020 til og med vinteren/tidlig vår 2022, var det vanskelig å organisere hverdagslivet slik at skolestartgruppene kunne opprettholdes kontinuerlig. Gruppenes aktivitet varierte også. Det hadde dels sammenheng med nasjonal og lokal smittesituasjon, sykdom i personalet, organisatorisk kapasitet og ikke minst, om antallet skolestartere i barnehagene overskred den anbefalte størrelsen på kohortene:

«Nei, ikke på rødt nivå fordi både i år og i fjor har vi hatt veldig mange skolestartere. De har utgjort nesten to grupper.»

Når det ikke har blitt gjennomført skolestartgrupper for de eldste barna, sees det som et tap. En av barnehagelærerne understreker at i deres barnehage bor alle skolestarterne i nærmiljøet. De går på ulike avdelinger i barnehagen, slik at skolestartgruppene, som arrangeres på tvers av barnehagegruppene, både gir dem muligheter til å få være sammen med jevnaldrende og til å bli kjent med dem de skal i klasse med.

Barnehagelærerne opplever altså at det er verdifullt for barna å få muligheter til å delta i skolestartgrupper. Derfor har de funnet ulike løsninger for å få gjennomført slike grupper. I en av barnehagene samler de vanligvis barn fra to avdelinger i skolestartgruppene. Da det ikke var mulig i deler av covid-perioden, valgte de på gult nivå å gjennomføre tilbud for skolestarterne på egen avdeling, uten å blande de to gruppene. Men de opplevde at barna da ikke fikk et fullgodt tilbud.

Til tross for at en av barnehagelærerne selv opplevde at de ikke hadde fått gjennomført alt de ønsket å gjøre i skolestartgruppene det siste året, fikk hun tilbakemelding fra en mor som uttrykte hvor fornøyd hun var med at hennes barn hadde fått muligheter til å delta i en slik gruppe. Hennes barn kom stadig hjem og fortalte begeistret om sine opplevelser i skolestartgruppen. Denne erfaringen indikerer at selv om møtene i gruppene var sjeldnere eller på andre måter ikke ble gjennomført slik barnehagene ideelt sett hadde ønsket, kan de ha hatt stor verdi for barna.

En annen barnehage hadde positive erfaringer med de løsningene de fant under pandemien. De valgte å organisere skolestarterne i egne kohortgrupper som ble opprettholdt slik en uke. Barna var altså i en stabil kohort hele uken og kunne så skifte tilbake til sine vanlige, aldersblandede kohorter uken etter:

«Vi hadde skolestartgruppen som egen kohort en uke om gangen. Vi har en egen sal der vi laget et kohortrom til dem. Da fikk man en uke der man arbeidet litt tettere på tvers av gruppene og barna ble litt bedre kjent før skolestart. Det fungerte egentlig veldig fint så det har vi tatt med oss videre fra koronaen.»

I dette tilfellet har altså barnehagen funnet en løsning som de vurderer som bedre enn deres vanlige organisering av gruppene. Skolestartgrupper med varighet på en uke, har denne barnehagen gjennomført jevnlig gjennom hele barnehageåret:

«Da hadde vi en uke i slengen så da fikk de mer enn de har fått før når vi møttes en time i uken. Og så fikk de vært over tid. De fikk knyttet nærmere vennskapsbånd ved å være sammen en uke enn bare en time i uka. De har fått jobbet mye med hva som skal foregå, og vi har forberedt dem så godt vi har kunnet i forhold til barnehageperspektivet.»

Denne barnehagen har altså hatt gode erfaringer med lengre og mer konsentrerte skolestartgrupper enn vanlig. Barna møttes ikke like hyppig, men fikk mer tid sammen når de var i gruppene.

Skolebesøk

For at barna skal bli kjent med skole og fritidsordning, er det vanlig at barnehagene i samarbeid med skolene arrangerer skolebesøk for skolestarterne, i tråd med anbefalingene i veilederen for samarbeid og sammenheng mellom barnehage og skole (Kunnskapsdepartementet, 2008). Dette ble vanskeliggjort under pandemien, spesielt første året, men også senere. Alle de fire barnehagelærerne som hadde skolestartere oppsummerte at skolebesøkene under pandemien i stor grad *ikke* hadde blitt gjennomført. Flere ga uttrykk for at de klarte å gjennomføre ulike skoleforberedende tiltak i barnehagene, men skolebesøkene var det lite av:

«Noen skoler har jo en to-tre dager da ungene kan komme å være på skolen for skolestartere, men det kunne de jo ikke når pandemien var på det verste.»

Under pandemien var det perioder hvor skolebesøk kunne gjennomføres, og andre perioder da det ikke var mulig. I tillegg var det stadige endringer både nasjonalt og lokalt. Derfor kunne det være vanskelig for barnehagene og skolene å koordinere besøkene rent praktisk slik at det passet for begge partene. Samtidig opplevde en av de pedagogiske lederne at ulike skoler syntes å prioritere skolestarternes besøk ulikt:

«Det var en liten åpning der noen rakk å være på besøk og så var det veldig stor forskjell på organisering fra skolen sin side. Noen avlyste veldig fort – 'dette går ikke å gjennomføre' – mens noen sa at 'vi avventer litt'.»

Det innebar at noen av barna i barnehagen fikk besøkt sin skole, mens andre ikke fikk gjennomført besøk. Generelt ser det ut til at mange av skolestarterne ikke fikk muligheter til å bli kjent med skolene og skolefritidsordningene slik veilederen anbefaler (Kunnskapsdepartementet, 2008), men som en av de pedagogiske lederne sa: «Heldigvis har mange av barna våre store søsken på samme skole, så de vet jo litt om skolen likevel.»

To av de pedagogiske lederne opplyste at de prøvde ut alternative løsninger for at barna skulle få muligheter til å få et visst kjennskap til skolene før skolestart. Det kan ha hatt sammenheng med at barnehagen og skolene hadde gode og veletablerte samarbeidsrelasjoner før pandemien. De gjennomførte for eksempel skolebesøk utendørs, i tillegg til at rektor kom på besøk til barnehagene:

«... men rektor kom til barnehagen og snakket med barna. Det bruker de å gjøre hvert år. Det ble litt redusert første året, men år to så ble det litt mer normalt.»

Og i en annen barnehage kom lærerne fra noen av skolene barna skulle begynne på, på besøk til barnehagen. En av de pedagogiske lærerne uttalte: «Det er ikke alle skoler om gjør dette, men jeg synes det er et veldig positivt tiltak.»

Et helhetsinntrykk fra samtalene med de pedagogiske lederne var altså at de vanlige rutineene for gjennomføring av barnas skolebesøk, ble endret under pandemien. De ble dels avlyst eller redusert, men noen barnehager og skoler fant alternative løsninger. Likevel er det viktig å understreke at andre faktorer enn pandemiutbruddet i seg selv, kan ha betydning for skolebesøkene. For eksempel geografisk beliggenhet:

«Vi har ingen skoler helt nær oss. Barnehager som ligger nær skolene har kanskje merket mer til at man plutselig ikke kunne gå på besøk til hverandre. De tingene har ikke vi gjort før koronaen heller. Når vi har veldig få barn som skal til en bestemt skole, kanskje ett, to eller tre barn, så kan ikke vi delta på fem aktiviteter i løpet av to måneder. Mens nabobarnehagen til skolen, kan delta med de 17 barna de har som skal begynne på denne skolen. Det er jo en veldig mye enklere logistikk for dem.»

Det er altså ikke bare pandemien som har betydning for samarbeidet mellom barnehage og skole forut for skolestart. Også geografisk nærhet virker inn. Om barna i barnehagene sokner til samme skole eller om de skal fordeles på flere skoler, virker også inn på samarbeidsprosessene. Dette er forhold som også har betydning generelt for barnehagenes samarbeid med skoler og lærere.

Samarbeid med skoler og lærere

Såkalte overføringssamtaler ble ifølge de pedagogiske lederne stort sett gjennomført som normalt. Likevel var det noen vanskeligheter som forsterket seg under pandemien:

«Første året av pandemien hadde jeg bare to stykker som skulle på samme skole og resten skulle på forskjellige skoler og da nyttet det ikke å dra ut. Nå er jeg jo så heldig at nesten alle skal på samme skole så da blir det lettere å få til et samarbeid. Så det samarbeidet har ligget ganske nede helt til nå. Personalet møtte ikke lærere, så hele prosessen lå nede.»

Når barna i barnehagene skulle begynne på mange forskjellige skoler, ble samtalen vanskelig. En av de pedagogiske lederne opplyste at de valgte å gjennomføre overføringssamtalene digitalt og en annen fortalte at de hadde prioritert samarbeid med lærerne for barn med særskilte behov fordi «... de måtte jo vite hva de skal gjøre når barna kommer.»

Læring for fremtiden – ikke bare koronaen

I en av fokussamtalene med to pedagogiske ledere fra samme barnehage, var også de pedagogiske lederne opptatt av problematikk knyttet til samarbeidet mellom barnehager og skoler generelt. Selv om disse delene av innholdet i samtalen ikke dreide seg spesielt om samarbeidet under pandemien, tar vi det med i denne rapporten fordi vi vurderer at disse innspillene er viktige og nyttige for utformingen av samarbeidet mellom barnehager og skoler i et fremtidsperspektiv.

I kommunen denne barnehagen ligger i, opplever de at barna har fått svært ulike tilbud avhengig av om barna i barnehagen sokner til samme eller forskjellige skoler og av geografisk nærhet til skolene: «Det blir jo urettferdig hva barna får, og det har vært under revidering.»

Derfor har kommunen arbeidet med å finne en felles løsning for barnehagene og skolene i kommunen, slik at barna skal få tilnærmet likt tilbud. De har blitt enige om at foreldrene i samarbeid med skolene i stor grad skal ta seg av barnas tilvenning til skolene.

Overgangssamtalene skal barnehagene i kommunene fortsatt ta seg av. Imidlertid har de pedagogiske lederne i denne barnehagen noe blandede erfaringer med konsekvensene av disse samtalen, og de er usikre på om deres budskap har blitt oppfattet slik de var intendert:

«Vi har overgangssamtaler med lærerne om barnas utvikling og deres utfordringer. Men vi har erfart at det ikke er alt lærerne tar med seg på en positiv måte. Vi har derfor justert oss litt. Vi er ikke så ærlige fordi vi opplever at det vi sier blir brukt feil i skolen.»

De opplever altså at deres budskap noen ganger synes å ha medført det de vurderer som uheldige konsekvenser:

«Vi har formidlet at vi opplever et barn som veldig kreativ med masse energi og så får vi spørsmål om barnet er hyperaktivt. Vi opplever at lærerne kanskje plasserte barna litt i boks da. Et annet eksempel er at vi opplyste at et barn var sosialt robust, og så ble hun plassert i en klasse kun med ukjent barn og ikke sammen med noen som var kjente fra før.»

I disse eksemplene opplever de pedagogiske lederne at det de har vurdert som positive egenskaper, kreativitet og mye energi, har blitt sett som grunnlag for en mulig diagnose fra lærernes side, mens robusthet blir et utgangspunkt for ikke å ta hensyn til vennsrelasjoner når barna skal fordeles i klasser. Derfor sier de pedagogiske lederne at de har blitt mer forsiktig i sine beskrivelser av barna, slik at barna ikke blir stigmatisert før skolestart. «Vi prøver heller å beskrive hva barna trenger av oss voksne.»

Disse erfaringene kan være et uttrykk for ulike kulturer og ulike fagtradisjoner i barnehager og skoler. Men liksom barnehager og pedagogiske ledere, er også skoler og lærere forskjellige, og samarbeidet kan derfor også variere:

«Vi jobber for å få til en felles plattform så vi kan jobbe likt. Ellers så er det veldig forskjellig fra skole til skole hvordan de samarbeider med barnehagene og ulikt hvordan de tar imot barna. Og det er jo også læreravhengig.»

Denne samtalen kan være en indikasjon på at samarbeid mellom barnehager og skoler i forbindelse med overgangen varierer og står overfor noen utfordringer. Imidlertid ligger den problematikken utenfor denne rapportens tema.

4.2 Oppsummering

Fra 2018 har barnehager hatt en lovpålagt plikt til å samarbeide med skoler om barnehagebarnas overgang til skolen. Under pandemien synes de pedagogiske lederne i vårt utvalg å ha prøvd å oppfylle denne plikten selv, om det til tider ikke har vært mulig. Det har da i noen grad blitt søkt alternative løsninger. De pedagogiske lederne ga uttrykk for at hindringene i stor grad var av organisatorisk art.

Barnehageinterne tiltak, som grupper for skolestartere, har blitt gjennomført i de fleste barnehagene. Anbefalte kohortstørrelser har medført at de har måttet organisere skolestartgruppene i mindre grupper enn de vanligvis gjør. I samtalene kom det ikke frem om endringer i innholdet i disse gruppene. Én av barnehagene valgte å arrangere skolestartgrupper i én uke om gangen, men sjeldnere, i stedet for en time i uken over tid, slik de gjorde før pandemien. Det vurderer de som så verdifullt at de har ønsket om å fortsette med det.

Det har vært mer variert hva de klarte å opprettholde av skoleforberedelser som var avhengig av samarbeid utenfor barnehagene. Dette gjelder både skolebesøk og samtaler med skolene. Også her har noen av barnehagene funnet alternative

løsninger, slik at barna til en viss grad har fått muligheter til å bli kjent med skolene sine. Overføringssamtaler mellom pedagogiske ledere og skolene ble stort sett gjennomført, blant annet ved å ta i bruk digitale løsninger.

I fokussamtalene kom det også frem en del generelle problemsstillinger knyttet til samarbeidet mellom barnehager og skoler. En del barnehager ga uttrykk for at geografisk avstand samt om barna i barnehagen soknet til samme skole, hadde betydning for gjennomføringen. Dette er faktorer som gjør seg gjeldende uavhengig av pandemien. Disse forholdene innebærer visse bekymringer for at barna får ulike tilbud avhengig av hvilken barnehage de går i. I en av kommunene var det derfor satt i gang arbeid for å utjevne disse forskjellene.

I én av barnehagene uttrykte de pedagogiske lederne bekymring for kommunikasjonen med skoler. De opplevde at deres opplysninger om barna ikke ble oppfattet av skolen slik barnehagelærerne hadde intendert.

5 Læreres erfaringer

Skolestart er en av de viktigste overgangene i et barns liv (Ahtola et al., 2011; Becher, Bjørnestad & Hogsnes, 2019). Som nevnt i forrige kapittel har barnehager og skoler en lovfestet plikt til samarbeid for å skape gode og trygge overganger mellom barnehage og skole. Selv om det overordnede ansvaret for dette ligger hos barnehageeier og skoleeier, har ledelsen og lærerne i barnehagene og skolene en viktig rolle i dette arbeidet både før og etter skolestart. Skolene bør for eksempel legge til rette for at barna om våren skal bli kjent med fremtidige klassekamerater og lærere ved den skolen de skal starte på til høsten. Etter skolestart er det helt sentralt at elevene også får tid og rom til å danne gode relasjoner og bli godt kjent med hverandre, lærerne og andre voksne på skolen (Lillejord et al., 2018).

I dette kapitlet presenteres resultatene fra lærerundersøkelsen. Spørsmålene i undersøkelsen dreier seg om to hovedtemaer: (1) overgang barnehage-skole og forberedelse til skolestart, samt (2) sosiale og faglige utfordringer og muligheter i det pedagogiske arbeidet i skolen, gjennom pandemien.

5.1 Forberedelser til skolestart

Når det gjelder forberedelse til skolestart, ble lærerne spurt om hvorvidt restriksjoner i pandemien har hatt konsekvenser for forberedelser og samarbeid med barnehagene før barna begynte på skolen. Videre ble lærerne spurt om hva de har gjort for å sikre at elevene fikk en god start, både faglig og sosialt, da de begynte i førsteklasse.

Før skolestart – siste vår i barnehagen

Normalt har skolene faste rutiner med besøksdager, overføringsmøter og foreldremøter i forkant av skolestart. Barna får for eksempel komme på besøk på skolen, se klasserommet sitt, skolens uteområde og møte læreren sin. I likhet med barnehagelærerne, forteller lærerne i denne undersøkelsen at dette har blitt vanskeliggjort under pandemien, som følge av ulike tiltak for smittevern og begrensninger med tanke på nærkontakter.

På spørsmål om noe har vært ekstra utfordrende med tanke på overgangen fra barnehage til skole under pandemien, svarer lærerne at de stort sett har jobbet som normalt, men med noen tilpasninger og justeringer: Tre av lærerne uttrykker det slik:

«På skolen vår har vi en egen overgangslærer som jobber både i barnehage og 1.trinn. Hun har jobbet omtrent som normalt gjennom hele pandemien.»

«Nei, det føler jeg ikke. Rutiner har blitt fulgt og vi har kunnet gjennomføre vanlige rutiner med litt tilpasninger.»

«Det har vært få begrensninger for årets førsteklasse. Vi har måttet avlyse én konsert og det har vært relativt lite faddersamarbeid. Ellers har det vært 'business as usual'».

En tilpasning fire av lærerne nevner er at foreldremøter og overføringsmøter med barnehagene ble gjennomført digitalt, mens den siste læreren sier at disse møtene ikke ble gjennomført i det hele tatt. Én lærer har spesielt gode erfaringer med digitale

overføringsmøter, da hun opplevde at det var mer effektivt med tanke på tidsbruk. Hun sier følgende:

«Ellers har vi hatt overføringsmøter som normalt, bare at de nå ble gjennomført på Teams. Dette var tidsbesparende, vi slapp å kjøre rundt.»

På den andre siden opplevde en annen lærer at kvaliteten på foreldremøter og overføringsmøter ble forringet i pandemien.

Når det gjelder selve førskoledagene gjennomførte én av de fem skolene besøksdag for skolestarterne ute i skolegården. Dette hadde de så gode erfaringer med at de har valgt å videreføre denne ordningen for skolestarterne, også når det ikke er koronarestriksjoner. Læreren sier:

«Et eksempel på det er gjennomføring av bli-kjent-dager ute. Dette fungerte så godt at vi vil ta det med oss videre i år også.»

En annen skole gjennomførte vanligvis, før korona, fire førskoledager. Under korona ble dette redusert til to dager på grunn av smittevern hensyn. I ettertid ser de at det er tilstrekkelig med disse to førskoledagene, og har dermed videreført denne ordningen.

En av lærerne sier ikke noe om hvorvidt hun anser endringene som store eller mindre tilpasninger. Hun legger vekt på at elevene ikke fikk møte barn fra andre barnehager før de startet på skolen, fordi de ikke fikk gjennomført noen form for felles førskoledag for skolekretsen i løpet av våren. Denne læreren påpeker videre at flere sosiale arrangementer, som skoleklubb for skolebegynnerne, måtte avlyses.

«Elevene fikk ikke møte hverandre før de startet på skolen. Vi hadde heller ikke noen form for skoledag på våren.»

Lærerne på denne skolen arbeidet imidlertid for å få til en best mulig overgang fra barnehage til skole, ved at barna fra samme barnehage besøkte skolen og fikk se SFO og skolens uteområde, samt treffe sin fremtidige kontaktlærer ute i skolegården.

Til tross for at lærerne påpeker at de har klart å opprettholde overføringsmøter og foreldremøter ved at disse ble lagt digitalt, har koronarestriksjonen altså hatt en viss påvirkning på opplegget for skolestarterne, om enn i ulik grad. Fire av lærerne uttrykker at de ser på disse endringene som mindre og midlertidige tilpasninger, heller enn store endringer, mens den siste læreren ikke gjør en slik vurdering av omfanget. Ingen av skolestarterne fikk mulighet til å møte og bli kjent med fremtidige klassekamerater fra andre barnehager enn den de selv gikk i. Det sosiale aspektet ved førskoledager ble dermed forringet fordi barna ikke ble kjent på tvers av barnehager og førskolegrupper. Dette har trolig betydning for etablering av klassemiljø og den første sosialiseringen når eleven startet på skolen om høsten.

Ved skolestart – første høst på skolen

Fire av fem lærere har ikke opplevd særlige utfordringer når det gjelder oppstart med førsteklasse under pandemien. De fremhever at de også her har fulgt vanlige rutiner, med noen tilpasninger. Alle lærerne løfter frem trygghet og sosialisering som de viktigste fokusområdene ved skolestart. En lærer uttrykker det på denne måten:

«Pandemien har ikke hatt så mye å gjøre med hvordan vi jobber for å skape trygghet. Dette er det viktigste for oss, med tanke på overgang barnehage/ skole, og vi har planer over flere uker om hvordan vi jobber med trygghet, masse lek og læring.»

Selv med restriksjoner og reduserte muligheter for sosialisering har lærerne altså fokus på å sikre en trygg oppstart, og at elevene skal bli godt kjent med hverandre og lærerne.

En annen av lærerne påpeker at deling i kohorter og redusert omgang på tvers av klasser har ført til at elevene ikke har blitt like godt kjent med barn utenfor egen gruppe/klasse. Samtidig fremhever hun at kohortinndeling også har hatt sine positive sider, for det sosiale *innad* i gruppen/klassen, da elevene fikk mulighet til å bli bedre kjent med hverandre, sammenlignet med tidligere år. Hun sier:

«Eneste er at de ikke kjente de andre klassene så godt, men de fikk likevel anledning til å bli ekstra kjent med hverandre»

En tredje lærer uttrykker også fordelene av å være et lite trinn under pandemien som har ført til at de kan ha jobbet mye på tvers:

«Ved et lykketreff er dette et lite trinn, så gruppene er små (14-18 elever). Vi har brukt mye tid gjennom hele året på å bygge trinnfølelsen slik at elevene ha hatt gode muligheter til å finne venner på tvers av gruppene. Vi har også delt trinnet i andre grupper enn basisgruppene for å sikre god faglig og sosial utvikling»

Oppsummert kan vi si at selv om det ifølge våre informanter har vært et noe redusert tilbud for skolestartene under pandemien, har lærerne jobbet med å kompensere for dette ved å vektlegge arbeidet med trygghet og sosialisering ved skolestart.

Lærerne har også hatt noen positive erfaringer som følge av koronarestriksjoner ved oppstarten i førsteklasse. To av lærerne opplevde at både redusert gruppestørrelse og at det kun var faste voksne i klassen, førte til at elevene ble raskere trygge enn tidligere år. De fremhever også at det å ha avgrensede områder i skolegården forsterket denne tryggheten. Videre påpeker de at slike tiltak også innebar at det var lettere for dem å observere barna i lek ute, noe som gjorde at de tidlig fikk fanget opp og hjulpet barn som ikke kom inn i leken og det sosiale samspillet. En tredje lærer sier at førsteklasingene var merkbart bedre til å gå på tur og at de var mer selvstendige sammenlignet med tidligere år. Dette forklarer hun med at barnehagene hadde vært mer på tur i pandemiperioden enn tidligere. Hun sier det på denne måten:

«En positiv ting vi har lagt merke til med denne elevgruppen er at de er utrolig flinke til å gå på tur (etter all utebarnehagetid i pandemien). De kan pakke sekk, vet hvilke klær som er lurt, kan gå på do ute i skogen, kan gå på rekke og de aller fleste liker seg ute.»

Til tross for tidvis omfattende tiltak gjennom pandemien virker det altså som at disse lærerne har jobbet målrettet med å sikre elevene en trygg oppstart på skolen. Det kan synes som om lærerne har søkt å kompensere for det reduserte opplegget som kunne tilbys ved skolestart gjennom å rette ekstra oppmerksomhet på sosialisering mellom barna innad i klassen/kohorten, samt å bygge god lærer-elevrelasjon. Trolig vil dette kunne bidra til at elevene i disse klassene, til tross for koronarestriksjoner både i barnehagen og i skolen, fikk en noenlunde normal oppstart i egen skolegruppe.

5.2 Pedagogisk opplegg – sosialt og faglig

Når det gjelder det pedagogiske opplegget på skolen, fikk lærerne spørsmål om hvordan undervisningen og det pedagogiske arbeidet i førsteklasse foregikk under pandemien sammenlignet med tidligere år. Her hadde vi fokus på underprioriterte områder, faglige og sosiale utfordringer og lekens rolle i skolen. Vi stilte også spørsmål om hensynet til smittevern medført begrensninger for pedagogiske praksiser og lek. Videre stilte vi spørsmål om pandemien bidro til etablering av nye og eventuelt bedre pedagogiske praksiser.

Områder som har vært nedprioritert under pandemien

Tre av fem lærere svarer at det har vært områder de har måttet nedprioritere under pandemien. To av dem fremhever at nedprioriteringen har rammet elever som har krav på ekstra ressurser, for eksempel spesialpedagogikk og særskilt norsk-opplæring. I tillegg oppgir lærerne at de har måtte nedprioritere lekegrupper, sosialt fellesskap på tvers av klasser og fadderordning, samt at det har blitt mindre tilpasset undervisning. De sier det slik:

«På grunn av høyt fravær har vi måttet nedprioritere særskilt norskopplæring, lekegrupper, det har blitt mye mindre tilpasset undervisning enn det egentlig skulle vært. Mye 'én lærer alene med over 20 førsteklasinger'»

«De faglige utfordringene var vel at det kanskje ikke ble like bra tilpasset opplæring og oppfølging av enkeltelever (...)»

Utfordringen med å tilpasse opplæringen kan forklares med at lærerne under pandemien har vært mye alene om ansvaret for elevene, og at samarbeid med kolleger trolig har vært nedprioritert. Videre har ekstraressurser i personalet måttet omprioriteres for at skolene skulle klare å opprettholde undervisningstilbud med redusert gruppestørrelse og med tidvis høyt fravær på grunn av sykdom og/eller karantene.

To lærere sier derimot at det ikke har vært noen områder de har måttet nedprioritere under pandemien. Dette har trolig sammenheng med at de i utgangspunktet har klasser og trinn med relativt få elever. Som nevnt tidligere i rapporten ser det ut til at små barnehager har vært mindre berørt av restriksjoner. Med bakgrunn i det disse to lærerne rapporterer, kan det se ut til at dette også i noen grad gjelder for mindre klasser/trinn. Samtidig er det viktig å understreke at vi ikke med sikkerhet kan si at klassestørrelsen er den eneste forklaringen på disse to lærernes opplevelser av nedprioriteringer i pandemien.

At skolene i perioder, og kanskje særlig i starten av pandemien, har måttet nedprioritere tiltak rettet mot sårbare grupper samt gjøre tilpasningen i opplæringen, er forståelig gitt de rammene de hadde. Samtidig er dette noe som gir grunn til bekymring, og det er behov for ekstra fokus på tidlig innsats og å fange opp sårbare elever i tiden fremover. Dette kommer vi tilbake til i neste kapittel, hvor vi rapporterer på og diskuterer funn knyttet til utviklingen i spesialpedagogiske tiltak.

Faglige og sosiale utfordringer

Fire av fem lærere opplevde utfordringer i forhold til deler av det pedagogiske arbeidet i første klasse. Tre fremhever utfordringer ved bruk av mindre elevgrupper og kohorter og økt sykefravær i personalet. De mener det var utfordrende å være

alene med elevgruppen fordi de fikk mindre spillerom og frihet rundt undervisningsopplegg og aktiviteter. Både faglige opplegg og utflukter måtte droppes, og det ble, som nevnt over, vanskelig å tilby en god og tilpasset opplæring i perioder. En av lærerne påpeker at dette slet på egen motivasjon:

«Mye faglig opplegg har måtte utgå på grunn av fravær blant ansatte og elever. Ingen vikarer å oppdrive, det er belastende på personalet. Kombinasjonen av lite folk og lite frihet sliter på motivasjonen, og etterlater lite overskudd for å gjøre morsomme opplegg.»

En annen hevdet at regler rundt gruppestørrelser og restriksjoner i forhold til blanding av kohorter, gjorde det umulig med samarbeid og lek på tvers av grupper, klasser og trinn. I tillegg medførte leking på avgrensede områder at elevene fikk begrenset kontakt med andre enn sin egen klasse/kohort, noe som igjen hemmet sosialiseringprosessen. En lærer sier det slik:

«(...) elevene savnet veldig å kunne leke med de store i friminuttene»

En annen lærer oppsummerer de to siste årene slik:

«(...) det har vært to veldig tøffe år som lærer. Men jeg vet vi har gjort alt i vår makt for at det skal være så bra som mulig for elevene»

Lærerne i denne studien forteller altså om ulike utfordringer knyttet til det pedagogiske opplegget. Det er rimelig å tolke lærernes utsagn i retning av at det dermed i perioder har vært vanskelig å tilby optimal opplæring til alle elevene i skolene. Samtidig har lærerne jobbet så godt de kan med å kompensere for de ulike restriksjonene, og de forteller også om positive erfaringer som de vil ta med seg videre i egen praksis. Dette kommer vi tilbake til senere i kapittelet.

Lekens rolle i skolen og klassen under pandemien

Alle lærerne fremhever viktigheten av lek i skolen, både som pedagogisk aktivitet og som en arena der barna sosialiseres og blir kjent med hverandre. To av lærerne opplevde utfordringer med å få gjennomført lek i like stor grad som før pandemien. De legger vekt på at leken har en viktig rolle i deres skole, både i undervisning og som frilek inne og ute. Disse to lærerne har måttet begrense og delvis fjerne lekegrupper, og opplever at det i pandemien ble mer stillesitting og oppgaveløsning for førsteklassingene. En av dem uttrykker det slik:

«I mitt klasserom er leken viktig. Frileken er timeplanfestet. Til vanlig har vi mye leker i klasserommet, under pandemien måtte dette fjernes og vi opplevde utfordringer med å tilby eleven noe som var lekpreget. Det ble nok mer stillesitting og oppgaveløsning når vi var i klasserommet.»

Videre knytter denne læreren det at hun ble tvunget til å begrense hvem elevene kunne leke med opp mot at det tok lenger tid for førsteklassingene å bli kjent med hverandre.

Samtidig ser flere av lærerne at det å dele barna i mindre kohorter har ført til tettere vennskap og endrete relasjoner, fordi elevene har fått mulighet til å bli kjent med barn som de ikke nødvendigvis ville lekt med dersom de hadde vært i større grupper. En lærer sier:

«(...) samtidig opplevde jeg at det bidro til et godt fellesskap i klassen, fordi de måtte leke med hverandre og ble en tett gjeng som de var i klasse med.

Fordelen med kohort var at de ble kjent med nye barn og fikk større nettverk»

Med andre ord kan det se ut til at mindre gruppestørrelser gjør barnegruppene mer oversiktlige for elevene.

For to av lærerne har derimot frilek og aktiviteter ikke blitt nevneverdig påvirket av pandemien. Hos den ene læreren startet skolen med noen restriksjoner med tanke på nærkontakter, men kom fort over i en mer normal situasjon. Dette har antagelig sammenheng med at det i utgangspunktet er få elever i klassen, og at de dermed ikke har hatt behov for å forholde seg til reduksjon i gruppestørrelse på samme måte som de andre lærerne. Den andre læreren beskriver at de har lekt som normalt både ute og inne, foruten i én periode. Hun sier det slik:

«Vi har stort sett lekt som normalt; dvs. hver dag både inne og ute. I en kortere periode hadde vi et noe avgrenset uteområde i halve uteleketiden.»

Vi ser altså at leken har blitt noe ulikt påvirket gjennom pandemien. Tre av de fem lærerne i vår undersøkelse formidler at elevenes mulighet til å lære og sosialisere seg gjennom lek, til en viss grad har blitt skadelidende under pandemien. De to siste lærerne, opplever i liten grad en slik begrensning. Samtidig peker også flere av lærerne på noen fordeler som følge av reduserte gruppestørrelser, blant annet bedre oversikt over elevgruppen, samt at elevene i kohorten har blitt godt kjent med hverandre.

Nye og bedre praksiser som følge av pandemien

Fire av lærerne opplevde at det å undervise i tråd med restriksjonene under pandemien også hadde positiv innvirkning på deres undervisningsmetoder og elevgruppens sosialisering. Blant annet har hjemmeskole og påfølgende smittevern-tiltak tvunget frem andre og mer kreative løsninger i det faglige opplegget. En lærer påpeker også at elevene hennes har blitt mer fortrolig med digitale læringsarenaer gjennom pandemien. De sier for eksempel:

«Jeg synes vi løste hjemmeskolen på en veldig bra måte. Vi lagde mange opplegg i Book Creator som vi har tatt med oss inn i undervisningen senere, både med tanke på uteskole og gjøre oppgaver ute, lese inn, forklare, begrunne og selvstendig arbeid.»

«Pandemitiden har gjort at vi har brukt uterommet mye mer som undervisningsarena. Dette er en stor positiv gevinst både for elever og lærere. Vi har måtte tenke utenfor boksen, noe som har resultert i kreative gode opplegg»

Som vi ser fremhever disse to at de har måttet innføre nye aktiviteter for elevene og dermed utvidet sitt eget pedagogisk repertoar som følge av pandemien. Mens en av dem fremhever at hun begynte å bruke digitale hjelpemidler, som nettbrett, på en mer kreativ måte, forteller den andre at de i større grad har brukt uterommet og alternative oppgaver i undervisningssammenheng.

Vider påpekte tre av lærerne at bruken av sosiale soner i skolegården og kohorter i timene, førte til at elevene ble tvunget til å være mer sammen med egen gruppe, noe som igjen gjorde at de ble forttere og bedre kjent med hverandre sammenlignet med tidligere kull. Som nevnt tidligere skriver to av lærerne at fordi elevene i deres klasser måtte være på bestemte uteområder, fikk de bedre oversikt over hvem hver enkelt elev var sammen med, noe som medførte at det var enklere å observere elevene og ta tak i hendelser med en gang.

Lærernes beskrivelser tyder på at de har opplevd både utfordringer og muligheter gjennom pandemien. Utfordringene ser ut til å handle om manglende anledninger til samarbeid i personalet, samt at ordningene med kohorter har gjort at elevene ikke har hatt like mange medelever og voksne å omgås med som vanlig. Samtidig er alle lærerne i vårt materiale tydelige på at de også har tatt med seg noe positivt ut av pandemien. Først og fremst har de nye læringsaktiviteter og didaktisk repertoar å spille på. I tillegg har redusert gruppestørrelse og avgrensing i lekeområder hatt positiv effekt innad i klasser og grupper.

5.3 Sårbare elevgrupper

Vi spurte også lærerne om det var grupper av elever som har vært ekstra sårbare under pandemien. Her ønsket vi å få frem lærernes beskrivelse av sårbarheten og hvordan de jobbet med disse elevgruppene. Videre spurte vi om disse elevene hadde større eller mindre behov for spesialpedagogiske tiltak, samt hvordan tilgang på spesialpedagogisk støtte har vært under pandemien.

Selv om ingen av lærerne sier direkte at de har sett en økning i behovet for spesialpedagogiske tiltak, oppgir alle fem at de har vært mer bekymret for enkelte elever eller grupper av elever i sine klasser under pandemien. En av lærerne fremhever at elever som kan defineres som gråsonerbarn har vært ekstra sårbare. Dette er elever som har behov for spesiell oppfølging, men som enda ikke har fått vedtak om spesialpedagogikk eller lignende, eller barn som er utsatt på grunn av vanskelige hjemmeforhold. Disse elevene har hun, som hun selv sier vanligvis tatt «*litt ekstra under vingene*», men opplevde at det var vanskelig å følge disse opp på en god måte under pandemien. Videre sier hun at det også har vært utfordrende å følge opp elever med spesialpedagogisk vedtak:

«Tilgang til spesialpedagogisk hjelp har vært vanskelig. Ingen av instansene har kunnet reise ut for å møte mennesker og det føles derfor som at mye av pågående arbeid stoppet opp. Det tok også veldig lang tid før det begynte å rulle igjen når samfunnet åpnet opp.»

Som vi ser av sitatet, peker læren på at også hjelpetjenestene har hatt de samme restriksjonene som skolene. Dermed har de for eksempel ikke kunnet komme på skolen og jobbe med elevene eller veilede lærerne på samme måte som de ellers ville gjort. Denne læreren hadde skolestart med førsteklasse både i 2020 og 2021. Det som er interessant her er at det også tok lang tid fra samfunnet ble åpnet opp til de spesialpedagogiske tjenestene fungerte som normalt. Dette kan ha sammenheng med at hjelpetjenestene i nedstengningen og etter gjenåpningene har måttet gjøre prioriteringer i forhold til hvilke elever og skoler det var mest prekært å hjelpe først.

En annen lærer fremhever de utrygge elevenes situasjon under pandemien. Hun uttrykker det på denne måten:

«Eksempel: hvis du har gått i en klasse i noen uker, og så må være hjemme på grunn av korona, enten i isolasjon, karantene eller noe annet i kanskje tre uker, da blir det som å 'starte på nytt' når du kommer tilbake i klassen din igjen. Det har gjort det noe vanskeligere for litt utrygge barn, og vi har måttet jobbe ekstra for at alle skal føle seg trygge, inkludert å ha venner.»

Denne læreren hadde skolestart med førsteklasse i 2021. På denne tiden gjorde koronarestriksjonene og trafikklysmodellen at elevene var hjemme i isolasjon i lengre eller kortere perioder, eller at det ble vekslet mellom hjemmeskole og fysisk oppmøte.

Dette kan være en bakgrunn for lærerens opplevelse av mindre kontinuitet i relasjonsbygging mellom elever og mellom lærer og elever. For utrygge elever kan dette være spesielt utfordrende fordi de er særlig avhengig av forutsigbarhet, kontinuitet, trygghet og tydelige rammer.

En tredje lærer bekymrer seg for det høye sykefraværet hos enkelte elever, og fremhever at foreldre har fått en lavere terskel til å holde barna hjemme, spesielt for den gruppen barn som trenger å være på skolen:

«Vi ser at foreldre har veldig lav terskel for å holde barna hjemme. Vi håper dette går over, da det gjerne er de som mest trenger å være på skolen som ofte er hjemme. Jeg håper og tror dette er forbigående, da vi har adressert dette både på foreldremøter og i samtale med de foreldre hvis barn har høyt fravær»

Selv om vårt materiale er begrenset til fem lærere, kan det se ut som om det er noen nyanseforskjeller i hvordan de vurderer tilbudet og kvaliteten i spesialpedagogiske tiltak under pandemien. Dette samsvarer, som vi skal se i neste kapittel, med andre funn i vår undersøkelse. Lærernes svar på disse spørsmålene, sammen med at de opplever at de har måttet redusere tilpasningen av opplæringen generelt, kan gi grunnlag for bekymring for at sårbare elever kan ha vært ekstra utsatte under pandemien. Dette kommer vi som nevnt tilbake til i neste kapittel.

Selv om vårt materiale er begrenset til fem lærere, kan det se ut som om det er noen nyanseforskjeller i hvordan de vurderer tilbudet og kvaliteten i spesialpedagogiske tiltak under pandemien, avhengig av om de hadde skolestart med førsteklasse i 2020 eller 2021. Dette samsvarer, som vi skal se i neste kapittel, med andre funn i vår undersøkelse. Lærernes svar på disse spørsmålene, sammen med at de opplever at de har måttet redusere tilpasningen av opplæringen generelt, kan gi grunnlag for bekymring for at sårbare elever kan ha vært ekstra utsatte under pandemien. Dette kommer vi som nevnt tilbake til i neste kapittel.

5.4 Oppsummering

Oppsummert kan vi si at alle lærerne i denne undersøkelsen løfter frem både utfordringer og positive erfaringer i arbeidet med overgang fra barnehage til skole og skolestart under pandemien.

Alle fem lærerne legger vekt på at de ikke har gjort store endringer i opplegget før elevene begynner på skolen, men heller tilpasset opplegget rundt skolestarterne for å overholde koronareglene.

Samlet sett uttrykker lærerne i vår studie at en av de største utfordringene under pandemien har vært å følge opp det vi kan kalle for sårbare elever, for eksempel elever med vedtak og elever som er utrygge i skolen. I tillegg er lærernes erfaring at elever med spesialpedagogiske vedtak ikke alltid har fått den opplæringen de har krav på under pandemien. Det er detaljer i lærernes beskrivelser som kan antyde at dette var spesielt utfordrende i den første perioden av pandemien (2020), men vi skal være forsiktige med å trekke for bastante slutninger om dette. Videre har det vært utfordrende for lærerne å legge til rette for god sosial relasjonsbygging mellom elevene på tvers av kohorter og trinn. Lek i skolen har også i perioder blitt nedprioritert grunnet smitteregler.

Lærerne synes dessuten det har vært utfordrende at de har hatt færre kolleger å samarbeide med, noe som igjen har gått ut over deres mulighet for å tilby tilpasset opplæring.

Selv om det har vært en del utfordringer med tanke på stadige endringer i gruppeinndeling, hjemmeskole og fysisk skole, har pålegget om mindre grupper også hatt noen positive effekter på sosial tilhørighet og trygghet innad i kohorter og klasser. Lærerne har lagt stor vekt på å etablere gode relasjoner i elevgruppene, for å sikre trygghet for de yngste elevene. Elevene har dermed blitt bedre og raskere kjent med hverandre fordi de kun har forholdt seg til egen kohort.

For å sikre en best mulig skolestart for førsteklassingene både faglig og sosialt har lærerne måttet utfordre seg selv og tenke kreativt rundt eget undervisningsopplegg. Mange av disse positive erfaringene fra pandemien har de tatt med seg inn i en mer normal skolehverdag.

6 Utviklingen i spesialpedagogiske tiltak

Spesialpedagogiske tiltak skal bidra til at alle barn og elever får et godt tilpasset og inkluderende tilbud i barnehage og skole, og muligheter til utvikling, mestring, læring og trivsel – uavhengig av forutsetninger. Det er vanligvis foreldrene, barnehagen eller skolen som oppdager behovet for spesialpedagogisk hjelp. Foreldrene har rett til å kreve sakkyndig vurdering av om barnet har behov for slik hjelp. Kommunen barnet bor i plikter da å gjennomføre en vurdering av om barnet trenger spesialpedagogisk hjelp, fatte vedtak om hvorvidt barnet skal få slik hjelp og hva hjelpen skal bestå i, samt gi barnet spesialpedagogisk hjelp i tråd med vedtaket (barnehageloven § 31; opplæringsloven § 5-1). Retten til spesialpedagogisk hjelp er en individuell rettighet, og kommunen kan ikke, f.eks. av økonomiske grunner, avslå å gi hjelp til et barn som har fått påvist behov for slik hjelp.

I pandemiperioden har barnehage- og skolehverdagen vært annerledes enn i normal-situasjonen. I perioder og områder med mye smitte, har det vært strenge kontakt-reduserende tiltak. Barnehagene har vært preget av inndeling i mindre grupper, mindre samarbeid på tvers av grupper, og begrensninger i foreldrenes og andre besøkendes tilgang til barnehagen. I mange skoler har det vært lange perioder med hjemmeskole og digital undervisning, eller med begrensninger i kontakt mellom grupper av elever. Både i barnehage og skole har terskelen for å være hjemme ved tegn til sykdom vært lav under pandemien, og sykefraværet har til tider vært høyt blant barn og ansatte.

I dette kapitlet vil vi undersøke om de spesielle forholdene under koronapandemien har hatt betydning for bruk av spesialpedagogiske tiltak for barn i barnehagen og de første årene i barneskolen. Først vil vi se på hvordan våre respondenter fra kommunene og barnehagestyrene vurderer det spesialpedagogiske tilbudet til barna i barnehagen under pandemien (6.1). I neste avsnitt (6.2) analyserer vi foreliggende data om bruk av spesialpedagogiske tiltak for barn som begynte på skolen under pandemien, for å se om det er en økende eller avtakende tendens sammenliknet med tidligere år.

6.1 Hva skjedde med det spesialpedagogiske tilbudet i barnehagene under pandemien?

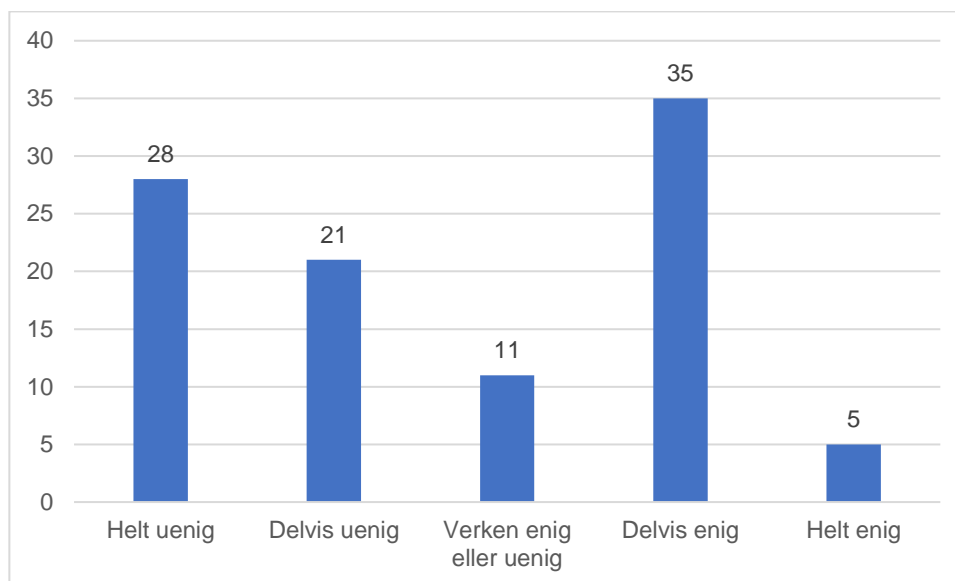
Barn som ennå ikke har begynt på skolen har krav på spesialpedagogisk hjelp dersom det har behov for det (barnehageloven § 31). Formålet med hjelpen er å gi barnet tidlig hjelp og støtte i utvikling og læring av for eksempel språklige og sosiale ferdigheter (Utdanningsdirektoratet, 2017a). Den spesialpedagogiske hjelpen i barnehagen skal også bidra til at barnet blir bedre rustet til å starte på skolen. I surveyene til kommunale barnehagesjefer og barnehagestyrere, har vi spurt om deres vurderinger av pandemiens betydning for det spesialpedagogiske tilbudet i barnehagene.

Kommunenes oppfatning av det spesialpedagogiske tilbudet

Barnehagene utgjør en viktig arena for å oppdage behov for spesialpedagogisk hjelp og for å yte hjelpen som gis. Flere forhold under koronapandemien kan ha påvirket det spesialpedagogiske tilbudet til barnehagebarn. Først og fremst er det grunn til å anta at tilbudet var begrenset da barnehagene var stengt for ordinær drift, selv om

barn med spesielle behov skulle ha adgang til plass i barnehagen. Den strenge inndelingen i kohorter og det høye sykefraværet kan også ha hatt betydning både for oppdagelse av behov for spesialpedagogisk hjelp og for gjennomføring av hjelpen. Samtidig har sentrale myndigheter vært opptatt av at ivaretagelsen av sårbare barn skulle prioriteres høyt under pandemien, slik at kommunen og barnehagene kan ha strukket seg langt for å klare å gjennomføre tiltakene for disse barna.

Figur 6.1: 'Under pandemien var det reduksjon i det spesialpedagogiske tilbudet til barn i barnehagen'. Kommunale barnehagesjefer (N=134)

Fordelingen av barnehagesjefenes svar viser at omtrent halvparten er uenig i at det spesialpedagogiske tilbudet ble redusert under pandemien, mens fire av ti er enig i påstanden om reduksjon – de aller fleste sier seg riktignok bare 'delvis enig'.

Bivariate analyser av sammenhengen mellom kommunestørrelse og påstanden om at det spesialpedagogiske tilbudet ble redusert under pandemien, viser at informanter fra større kommuner oftere sier at tilbudet ble redusert sammenliknet med informanter fra mindre kommuner ($r: ,19$). Dette ser vi også av Tabell 6.1. Andelen som er helt eller delvis enig i at det spesialpedagogiske tilbudet ble redusert øker med økende størrelse på kommunen.

Tabell 6.1: 'Under pandemien var det reduksjon i det spesialpedagogiske tilbudet til barn i barnehagen', etter kommunestørrelse. Kommunale barnehagesjefer (N=134)

Under pandemien var det reduksjon i det spesialpedagogiske tilbudet	Kommunestørrelse				
	3000 innbyggere eller færre	3001-6000 innbyggere	6001-15000 innbyggere	Over 15000 innbyggere	Totalt
Helt/delvis uenig	67	58	36	34	49
Verken enig eller uenig	12	12	18	5	11
Helt/delvis enig	21	31	46	61	40
Totalt (N=)	100 (42)	101 (26)	100 (28)	100 (38)	100 (134)

Tiltakene i barnehagene har variert etter smittesituasjon. Smitten har gått i bølger, og smittetrykket har vært ganske ulikt i ulike deler av landet, slik at utfordringene for kommunene og barnehagene også har variert. Vi har gjennomført bivariate korrelasjonsanalyser av sammenhengen mellom smittesituasjonen i kommunen og vurderingen av situasjonen for det spesialpedagogiske tilbudet til barna. Det er først og fremst smittesituasjonen tidlig i pandemien som slår ut ($r: ,33$). Dessuten finner vi en sterk korrelasjon mellom opplevde utfordringer i barnehagene i kommunen vinteren 2021-22 og vurderingen av det spesialpedagogiske tilbudet ($r: ,35$), i den forstand at kommuner som opplevde store utfordringer også i større grad mener det spesialpedagogiske tilbudet ble redusert.

Det er også interessante forskjeller i barnehagesjefenes vurderinger av tilbudet om spesialpedagogisk hjelp, etter hvilken landsdel kommunen ligger i (Tabell 6.2). Høyest andel som er enig i at det spesialpedagogiske tilbudet ble redusert finner vi i Oslo,⁷ i Sør-Øst-Norge ellers og på Sørlandet, mens andelen ligger noe lavere på Vestlandet og i Nord-Norge. Dette henger trolig i hovedsak sammen med at smittesituasjonen var ulik i de ulike landsdelene, særlig tidlig i pandemien.

Tabell 6.2: 'Under pandemien var det reduksjon i det spesialpedagogiske tilbudet til barn i barnehagen', etter landsdel. Kommunale barnehagesjefer (N=134)

Under pandemien var det reduksjon i det spesialpedagogiske tilbudet	Landsdel						Totalt
	Oslo	Sør-Øst-Norge	Sør-landet	Vest-landet	Trøndelag	Nord-Norge	
Helt/delvis uenig	17	49	43	59	47	52	49
Verken enig eller uenig	17	7	14	11	13	14	11
Helt/delvis enig	67	44	43	30	40	34	40
Totalt (N=)	101 (6)	100 (43)	100 (14)	100 (27)	100 (15)	100 (29)	100 (134)

⁷ Her er det viktig å merke seg at prosentierungsgrunnlaget for Oslo er svært lavt, med bare 6 av 15 bydeler representert.

Kommunale barnehagesjefers fritekstsvaer om det spesialpedagogiske tilbudet under pandemien

I spørreundersøkelsen har flere informanter fra kommunene utdypet sitt svar på påstanden om det spesialpedagogiske tilbudet til barna under pandemien. Noen sier at omfanget ble redusert, andre svarer at de omorganiserte tilbudet og at tilbudet ble annerledes:

«Omfang/årstimer med spes.ped-hjelp ble gjennomført, men det ble omorganisert med færre og lengre økter pr. trening» (kommunal barnehagesjef)

«Vi klarte å opprettholde spesialpedagogisk hjelp i tråd med vedtak, men måtte organisere det annerledes. Dette ført til at timene ble gitt mer samlet og ikke fordelt utover som anbefalt. Dette kan ha innvirkning på barna» (kommunal barnehagesjef)

«Omfanget til barn som fikk spesped ble ikke redusert, men innholdet ble påvirket av restriksjoner i begynnelsen av pandemien» (kommunal barnehagesjef)

En av informantene nevner at også spesialpedagogene i perioder var mye syke, slik at «noe av kontinuiteten på spes.ped.-tilbudet var svekket pga mange vikarer.»

I en av kommunene fremhever barnehagesjefen:

«Helt fra starten har kommunen vært spesielt oppmerksom på barn med tjenester fra barnevern, PPT/spesialpedagog og psykisk helseteam slik at disse barna har fått oppfølging gjennom hele pandemien, også under nedstenging» (kommunal barnehagesjef)

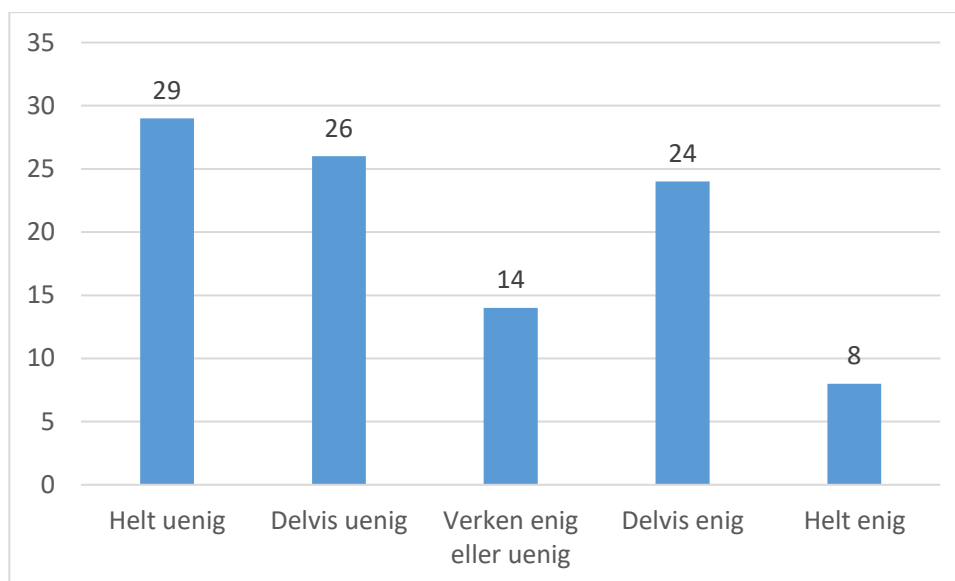
En annen er mer bekymret:

«Manglende oppfølging fra støttetjenestene i kommunen og lang ventetid på utredninger – kombinert med mye fravær hos det faste personalet – har gjort at den oppfølgingen og jobbingen som burde vært gjort for mange har uteblitt eller det har ikke vært kontinuitet. Dette tror jeg fører til at utfordringene for barnet forverrer seg, og det uttrykkes gjennom atferden» (kommunal barnehagesjef)

Styrernes oppfatning av det spesialpedagogiske tilbudet

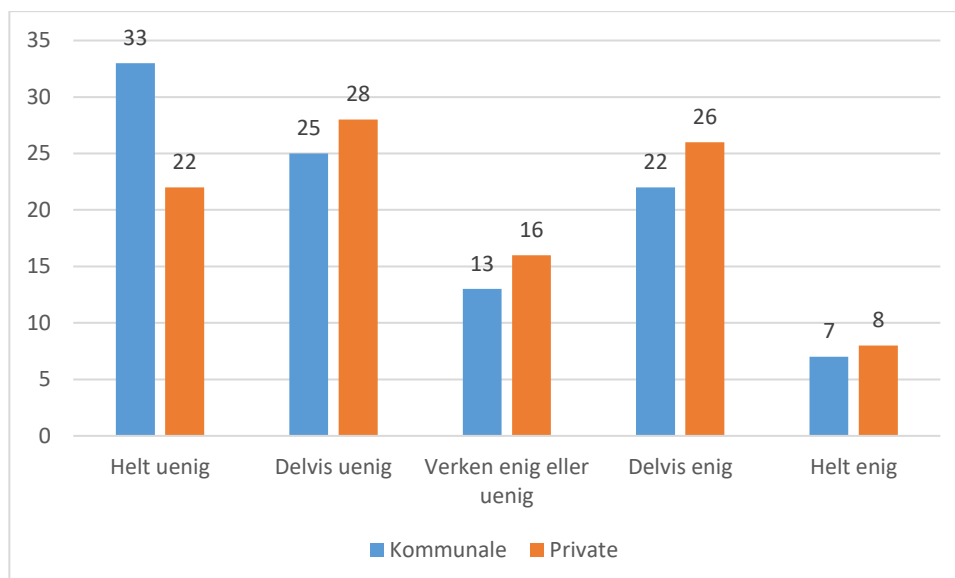
Figur 6.2 viser styrernes holdning til påstanden om det spesialpedagogiske tilbudet. Figuren gir langt på vei det samme bildet som for de kommunale barnehagesjefene, selv om styrerne er noe mer uenig i at tilbudet ble redusert under pandemien. Uansett er det et klart flertall (55 prosent) som er helt eller delvis *uenig* i at det spesialpedagogiske tilbudet ble redusert. Omtrent én av tre styrere (32 prosent) er helt eller delvis *enig* i at tilbudet ble dårligere.

Figur 6.2: 'Pandemien medførte reduksjon i det spesialpedagogiske tilbudet til barn i barnehagen'. Barnehagestyrere. (N=227)

I Figur 6.3 har vi skilt mellom styrere for kommunale og private barnehager. De kommunale barnehagestyrerne er mer uenige i påstanden som reduksjon enn de private styrerne. Mens én av tre styrere for kommunale barnehager er helt uenig i at spes.ped-tilbudet ble redusert under pandemien, er tilsvarende for de private styrerne drøyt én av fem.

Figur 6.3: 'Pandemien medførte reduksjon i det spesialpedagogiske tilbudet til barn i barnehagen', etter eierform. Barnehagestyrere. ($N_{kommunale}=139$, $N_{private}=87$)

Vi har også undersøkt om det er forskjeller mellom styrernes vurderinger av det spesialpedagogiske tilbudet avhengig av størrelsen på barnehagen de er leder for. I Tabell 6.3 ser vi at andelen som mener tilbudet ble redusert er særlig stor blant

styrere for de største barnehagene.⁸ Dette støtter det bildet vi har fått også på andre områder av barnehagenes virksomhet: større enheter har gjennomgående opplevd flere tiltak og større utfordringer knyttet til pandemien. Dette henger trolig sammen med det store behovet for å holde tallet på nærkontakter nede for å redusere smittespredning, samt at store kommuner og store barnehager opplevde mer smitte enn mindre barnehager under pandemien.

Tabell 6.3: *Pandemien medførte reduksjon i det spesialpedagogiske tilbudet til barn i barnehagen', etter størrelsen på barnehagen. Barnehagestyrere. Andel som svarer 'helt enig' eller 'delvis enig'.*

	Størrelsen på barnehagen			Totalt (N=227)
	40 barn eller mindre (N=72)	41-80 barn (N=108)	Mer enn 80 barn (N=47)	
Pandemien medførte reduksjon i det spesialpedagogiske tilbudet til barn i barnehagen	28	29	43	31

En bivariat korrelasjon mellom folketallet i kommunen der barnehagen ligger og styrernes vurdering av det spesialpedagogiske tilbudet viser en svak tendens til at styrere for barnehager som ligger i store kommuner i noe større grad vurderer det spesialpedagogiske tilbudet som redusert under pandemien ($r: ,13$). Selv om vi finner tendenser til at barnehager som hadde mye smitte i pandemiperioden i større grad enn andre opplevde reduksjon i det spesialpedagogiske tilbudet, kan vi ikke trekke sikre konklusjoner om dette. Det kan altså se ut til at smitten i kommunen er en viktigere faktor enn smitten i den enkelte barnehage for tilgangen til spesialpedagogisk hjelp under pandemien.

Barnehagestyrernes fritekstsvar om det spesialpedagogiske tilbudet under pandemien

En del barnehagestyrere har kommentert situasjonen knyttet til spes.ped-tilbudet i barnehagen under koronapandemien. De fleste understreker at tjenestene har strukket seg langt for å opprettholde et tilbud, selv om det var utfordrende i begynnelsen:

«I starten ble nok de sårbare barna/tiltak ikke ivaretatt pga. nedstenging i hele landet. Etter hvert som det åpnet opp fikk disse barna det de hadde krav på – unntatt når det var store problemer med tilstrekkelig personal. Disse barna ble prioritert, men vet det har vært dager de ikke fikk det de skulle ha – men heldigvis – det kan vi telle på en hånd» (styrer kommunal barnehage)

«Barn med spesialpedagogiske tiltak har i stor grad fått den oppfølgingen de skulle ha, med mindre de har vært syke» (styrer kommunal barnehage)

⁸ Vi finner ingen tydelig bivariat sammenheng mellom barnehagestørrelse og oppfatning av spes.ped-tilbudet. Andelen styrere som er helt/delvis uenig i at tilbudet ble dårligere er ganske lik for alle grupper av barnehager, mens andelen som er enig er betydelig høyere for de største barnehagene. Styrere fra små og mellomstore barnehager svarer i mye større grad at de er 'verken enig eller uenig'.

«Ved sykdom hos spesialpedagoger har barn med spesielle behov ikke alltid fått det de skulle. Vanskelig å få tak i vikarer» (styrer kommunal barnehage)

Noen barnehager forsøkte å kompensere ved å organisere hjelpen annerledes:

«Barn med underliggende sykdommer har mistet mye deltakelse i barnehagen. Vi har kompensert med å flytte den spesialpedagogiske hjelpen hjem, hatt digitale aktiviteter, og kommunisert med barna via teams» (styrer kommunal barnehage)

«Det ble noen reduksjon i det spesialpedagogiske tilbudet til barn i barnehagen under nedstengningen pga at spesialpedagogene ikke kunne komme fysisk til barnehagen. Men samtidig må det sies at vi hadde en tett dialog med spesialpedagogene, og de kom med opplegg på hva barnehagen selv kunne sette fokus på og jobbe med i denne perioden for å opprettholde tilbudet til barna» (styrer kommunal barnehage)

«Spesialpedagogisk hjelp ble dessverre ikke ukentlig, men i bolker pga at spesialpedagogene ikke kunne krysse kohorter. Det var ikke en god løsning» (styrer kommunal barnehage)

En av styrerne sier barnehagen fikk 'egen' spesialpedagog under pandemien, da spesialpedagogene ikke kunne bevege seg mellom barnehager. Erfaringen med dette var så positiv at barnehagen og kommunen ønsker å fortsette denne ordningen.

En annen styrer er mer kritisk:

«Sårbare barn som trengte hjelp fra PPT, barnevern osv., fikk langsommere hjelp enn tidligere fordi det kun var fokus på at sårbare barn måtte ha barnehageplass. Barnehageplass ble derfor tiltaket» (styrer privat barnehage)

En av barnehagestyrerne forteller om situasjonen med mye sykdom og fravær vinteren 2021-22, som også gikk ut over spes.ped-tilbudet:

«Alt av spesialpedagogikk og tilrettelegging måtte legges bort og de som var på jobb jobbet overtid, ekstravakter og ofte uten pauser» (styrer kommunal barnehage)

Sitatene tyder på at barnehagestyrerne har ulike erfaringer med det spesialpedagogiske tilbudet under pandemien. Noen klarte å opprettholde tilbudet, noen måtte organisere tilbudet annerledes, mens andre forteller at hjelpen i stor grad forsvant – i hvert fall i perioder.

6.2 Har bruken av spesialpedagogiske tiltak økt for barn som begynte på skolen under pandemien?

I forrige avsnitt så vi at en del kommuner og barnehagestyrere opplevde at det spesialpedagogiske tilbudet for barn i barnehagen ble redusert under pandemien. Dette var særlig tydelig i kommuner med mye smitte tidlig i pandemien. Vi har også

sett at mange barnehagesjefer og styrere er bekymret for hvilke konsekvenser pandemien vil ha for en del barn, selv om meningene her er delte. Bekymringene dreier seg dels om mulige psykiske ettervirkninger, redusert sosial trening, dårligere forberedelse til skolestart og mindre språklig trening. I denne delen av rapporten vil vi med utgangspunkt i data om bruk av spesialpedagogiske tiltak⁹ undersøke om andelen barn med spesialpedagogisk hjelp i skolen har økt under pandemien.

Vi tar utgangspunkt i data om barna som begynte på skolen høsten 2020 og 2021, dvs. vi ser på bruken av spesialpedagogiske tiltak for barn på 1. og 2. trinn. Det er interessant å undersøke om bruken av spesialpedagogiske tiltak har utviklet seg forskjellig i regioner som har hatt ulik smittesituasjon og ulikt tiltakstrykk. Som nevnt i metodekapittelet, er det i tilgjengelige kilder fra Utdanningsdirektoratet ikke mulig å brette ned tallene for elever som mottar slike tiltak på enkeltfylker og enkelttrinn samtidig. Analysen av situasjonen på fylkes-/landsdelsnivå viser derfor utviklingen for 1.-4. trinn samlet.

Det kan være grunn til å peke på at analyser av faktisk bruk av spesialpedagogiske tiltak ikke nødvendigvis speiler det aktuelle *behovet* for slike tiltak. Den faktiske bruken kan være begrenset av økonomiske forhold eller av tilgang på kvalifisert personell. I koronaperioden kan også begrensninger knyttet til smitteverntiltak ha hatt betydning for tilgangen på spesialpedagogisk hjelp i skolen, for mulighetene til å få utredet barn, eller for barnehagenes og skolenes mulighet for å oppdage behov for slik hjelp.

I resten av kapittelet analyserer vi først utviklingen av spesialpedagogiske tiltak, deretter ser vi på bruken av særskilt norskopplæring.

Er andelen barn som mottar spesialpedagogiske tiltak endret under koronapandemien?

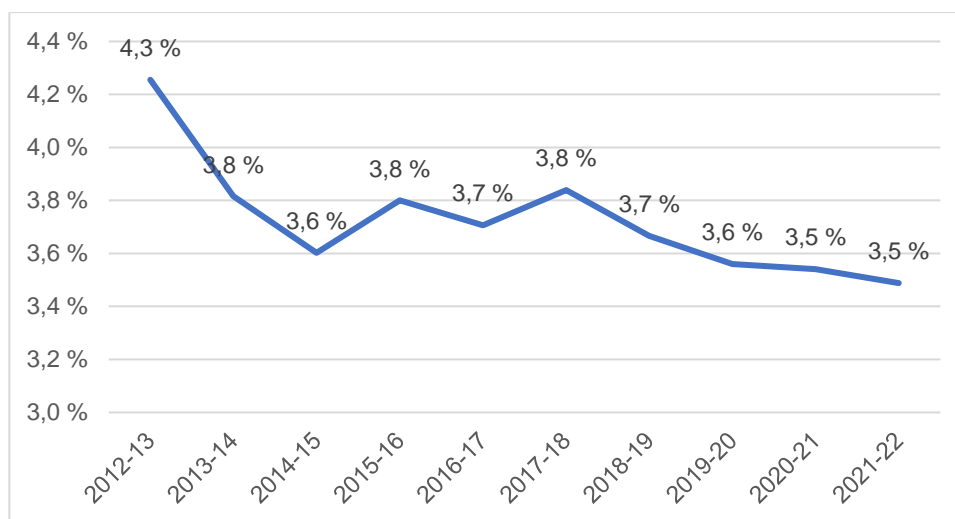
Elever som ikke har eller som ikke kan få tilfredsstillende utbytte av det ordinære opplæringstilbudet, har rett til spesialundervisning (opplæringsloven § 5-1). Kommunens vedtak om spesialpedagogiske tiltak skal bygge på en sakkyndig vurdering av elevens behov. I dette avsnittet vil vi undersøke bruken av spesialpedagogiske tiltak blant barna som gikk i 1. eller 2. klasse våren 2022, og som begynte på skolen i koronaperioden, dvs. høsten 2020 eller høsten 2021. Vi sammenlikner med elever på 1. og 2. trinn de ni foregående årene, for å se om vi finner endringer i tendensen til å bruke spesialpedagogiske tiltak for 'koronabarna'.

Med utgangspunkt i tallene fra Utdanningsdirektoratet har vi regnet ut andelen barn på 1. og 2. trinn som mottok spesialpedagogisk hjelp for hvert år fra skoleåret 2012-13 til 2021-22. Figur 6.4 og Figur 6.5 tyder ikke på noen økning i bruken av spesialpedagogiske tiltak under pandemien, dvs. de to siste årene i figurene. Andelen barn som får slik hjelp har holdt seg svært stabil de siste tre årene. Bruken av spesialpedagogiske tiltak på 1. trinn viser en jevn nedgang fra skoleåret 2017-18 til 2021-22.¹⁰ Andelen barn på 2. trinn med slike tiltak falt betydelig fra 2017-18 til 2019-20, men har deretter flatet ut.

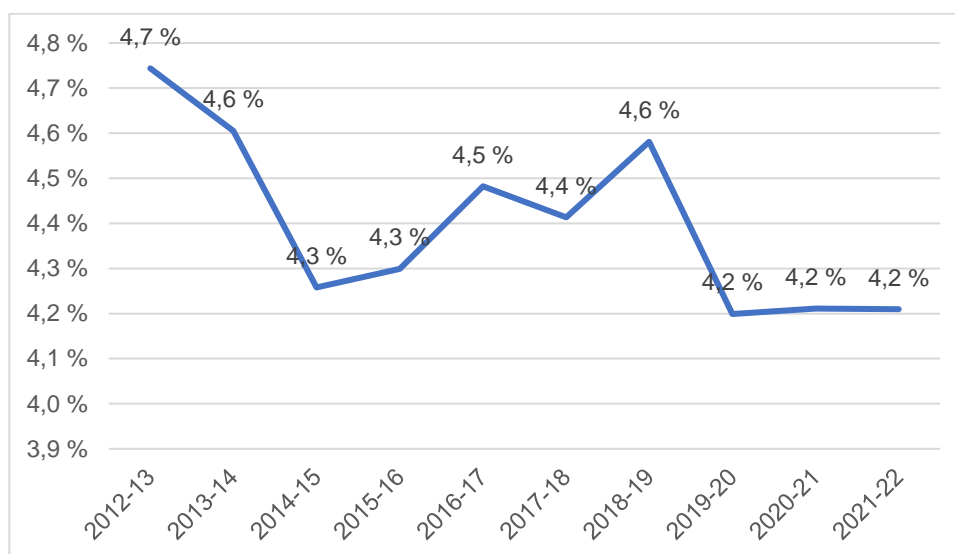
⁹ Tallene er hentet fra Tall om elever, skoler, spesialundervisning og særskilt norsk (udir.no)

¹⁰ Når to tilsynelatende like tall (3,5%) i figuren likevel viser en nedgang, skyldes dette avrundinger, dvs. de aktuelle andelenene i Figur 6.4 er 3,54% i 2020-21 og 3,49 i 2021-22.

Figur 6.4: Andel barn på 1. trinn med spesialpedagogiske tiltak. Prosent av alle barn på 1. trinn

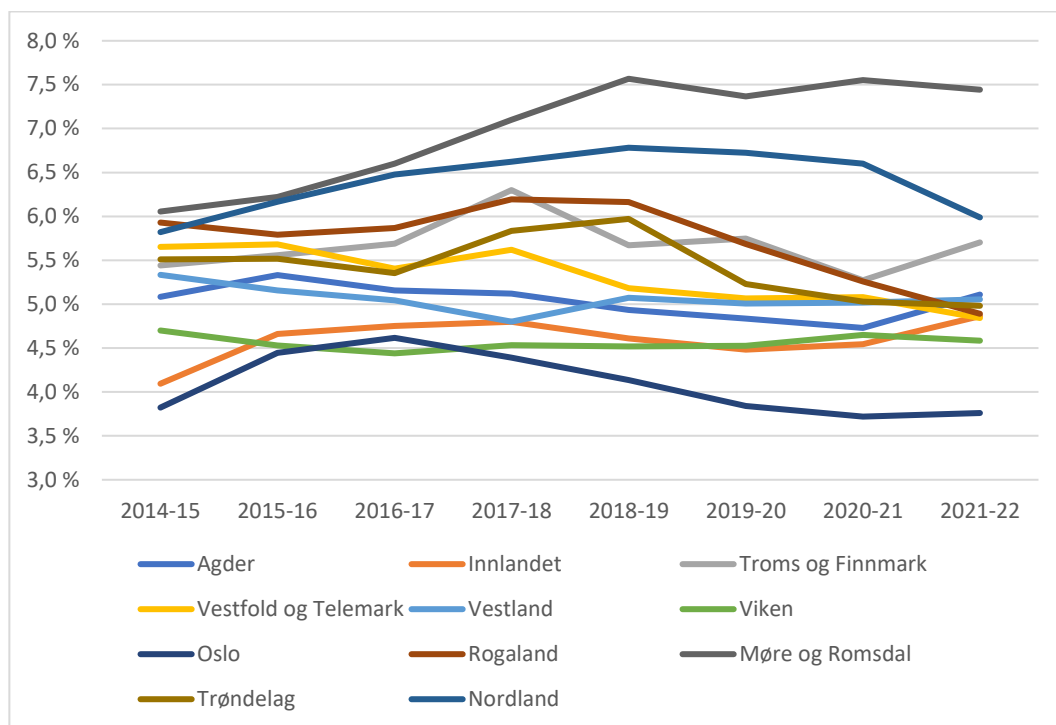
Figur 6.5: Andel barn på 2. trinn med spesialpedagogiske tiltak. Prosent av alle barn på 2. trinn

Disse to figurene viser utviklingen for hele landet. Siden pandemien har rammet ulike deler av landet ulikt, ikke minst i starten, vil det være interessant å undersøke om utviklingen i bruk av spesialpedagogiske tiltak er forskjellig i ulike områder. Dette vil kunne si noe om hvorvidt smitte- og tiltaksnivå i området har hatt betydning for andel barn som har fått spesialpedagogisk hjelp. Én hypotese er at høyt smittenivå kan ha bidratt til flere tiltak, større problemer og større behov for hjelp for enkelte barn. I så fall vil vi se en tendens til at relativt *flere* barn i områder med smitte får spesialpedagogiske tiltak under pandemien sammenliknet med områder med lite smitte. En annen hypotese er at mye smitte har vanskeliggjort både identifisering av barn med problemer, utredning av dem og selve gjennomføringen av hjelpen. Dette ville kunne bidra til at *færre* barn får hjelp i de særlig smittebelastede områdene.

Vi har derfor valgt å gjennomføre analyser på fylkesnivå.¹¹ Som tidligere nevnt, gjelder analysene barn på 1.-4. trinn samlet.

Figur 6.6 *Andel barn på 1.-4. trinn med spesialpedagogiske tiltak, etter fylke. Prosent av alle barn på 1.-4. trinn i fylket*

Figuren er ikke helt enkel å lese. De siste tre årene har Innlandet hatt en ganske jevn økning i bruken av spesialpedagogisk hjelp til barn på 1. til 4. trinn. Troms og Finnmark og Agder hadde først en nedgang fra 2019-20 til 2020-21, for så å øke igjen.

Oslo har ligget ganske stabilt, med en liten reduksjon fra 2019-20 til 2020-21. Viken, Vestland og Møre og Romsdal har også ligget ganske stabilt i perioden. Trøndelag, Rogaland og Nordland har hatt nedgang i hele den siste 3-årsperioden, mens Vestfold og Telemark først lå stabilt fra 2019-20, for deretter å oppleve nedgang.

Umiddelbart synes det ikke å være noen klar sammenheng mellom smittetrykket i fylket og utviklingen i bruk av spesialpedagogiske tiltak. For å undersøke dette nærmere, har vi valgt å dele fylkene inn etter smittetrykk, målt ved gjennomsnittlig skåre på spørsmålet om smitte stilt til barnehageansvarlige i kommunene i surveyen.

Med utgangspunkt i gjennomsnittlig smittetrykk for landet i de to periodene, har vi kategorisert fylkene som ligger over snittet som fylker med mye smitte, mens de som ligger under snittet kategoriseres som fylker med lite/moderat smitte (Tabell 6.4). Viken, Oslo og Rogaland ligger over snittet i begge perioder, mens Vestfold og Telemark bare ligger over vinteren 2021-22. Vi har likevel valgt å inkludere Vestfold og Telemark i gruppen med mye smitte, siden fylket ligger svært tett på gjennomsnittet for høsten 2020-våren 2021. Møre og Romsdal ligger også over snittet

¹¹ Alle tallene er hentet fra Udirs sider, men omregnet til fylkene per 2022.

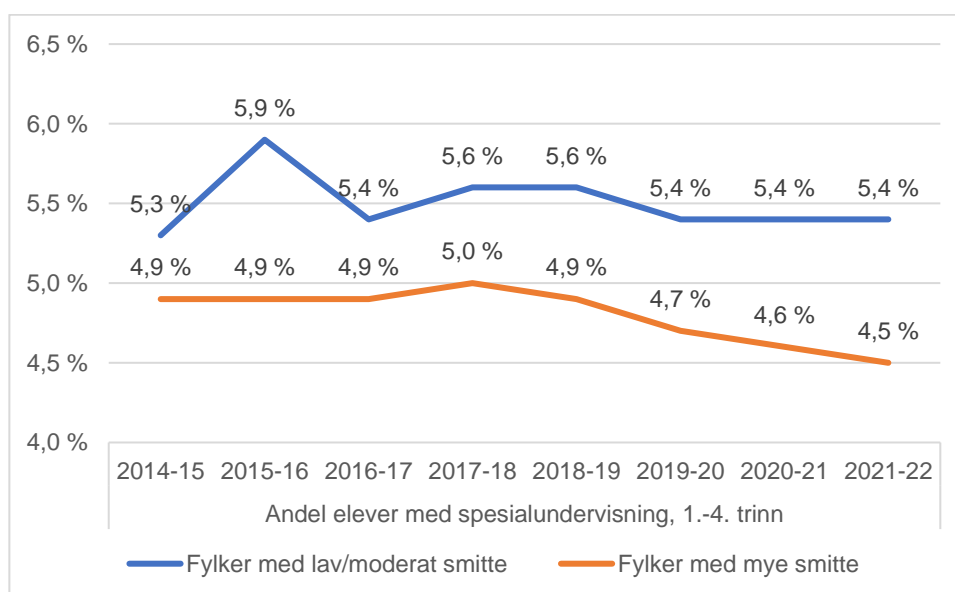
vinteren 2021-22, men ligger såpass langt under i den første perioden, at vi har valgt ikke å inkludere dette fylket.

Tabell 6.4: Smittetrykk, målt på en skala fra 1 (svært lite smitte) til 5 (svært mye smitte). Kommunale barnehagesjefer

	Smittesituasjonen høsten 2020-våren 2021	Smittesituasjonen vinteren 2021-22
Agder	2	3,5
Innlandet	2	3,53
Troms og Finnmark	1,67	3,27
Vestfold og Telemark	2	4,25
Vestland	1,67	3,71
Viken	2,67	4,21
Oslo	3,17	4,83
Rogaland	2,11	3,89
Møre og Romsdal	1,71	4,0
Trøndelag	1,87	3,71
Nordland	1,53	3,53
Snitt	2,02	3,79

Med utgangspunkt i denne kategoriseringen av fylker, har vi gjort nye beregninger av bruken av spesialpedagogiske tiltak i de to gruppene fylker (Figur 6.7).

Figur 6.7: Andel barn på 1.-4. trinn med spesialpedagogiske tiltak, etter smittesituasjon. Prosent av alle barn på 1.-4. trinn i området

Som vi ser av figuren, er det ikke holdepunkter for å si at pandemien har ført til økt bruk av spesialpedagogiske tiltak på 1.-4. trinn – så langt. Mens fylker med

lav/moderat smitte under pandemien har hatt en helt stabil utvikling i perioden fra 2019, har fylker med mye smitte fortsatt en nedgang. Det er imidlertid viktig å merke seg at dette ikke betyr at pandemien *ikke* har hatt innvirkning på bruken av spesialpedagogiske tiltak, eller at pandemien har ført til mindre *behov* for tiltak. Nedgangen for fylker med mye smitte kan være en konsekvens av at det i perioder under pandemien har vært vanskelig for spesialpedagoger å jobbe i skolen, og også at det kan ha vært begrensninger i mulighetene for å få barn utredet. Med mye hjemmeskole og fravær, kan det også være slik at lærerne ikke har hatt tilstrekkelig direkte kontakt med barna til å fange opp vansker. Dette har vi imidlertid ikke grunnlag for å si noe sikkert om med utgangspunkt i våre data.

Er andelen barn som mottar særskilt norskopplæring endret under koronapandemien?

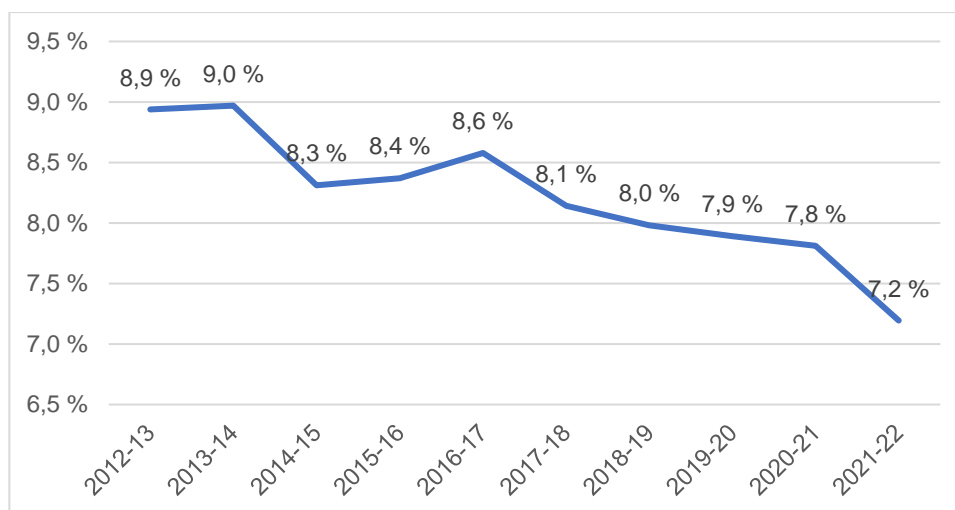
Opplæringslova slår fast at «Elevar i grunnskolen med anna morsmål enn norsk og samisk har rett til særskild norskopplæring til dei har tilstrekkeleg dugleik i norsk til å følgje den vanlege opplæringa i skolen» (§ 2-8). Til grunn for vedtak om slik opplæring skal kommunen kartlegge elevenes ferdigheter i norsk.

Det er mulig å tenke seg to ulike hypoteser om utviklingen i andelen barn med særskilt opplæring i norsk. Én hypotese er at redusert sosial kontakt, stengte barnehager og hjemmeskole har ført til dårligere språkutvikling for barn med annet morsmål enn norsk. Dette skulle i så fall tilsi en økning i andel barn med behov for hjelp. En annen hypotese tar utgangspunkt i at innreiserestriksjonene under pandemien innebar at det kom betydelig færre ikke-nordiske statsborgere til Norge i denne perioden.¹² Andelen barn med særskilt norskopplæring henger trolig sammen med hvor mange flyktninger og innvandrere som kommer til landet. Dette skulle isolert sett føre til færre barn med behov for særskilt norskopplæring.

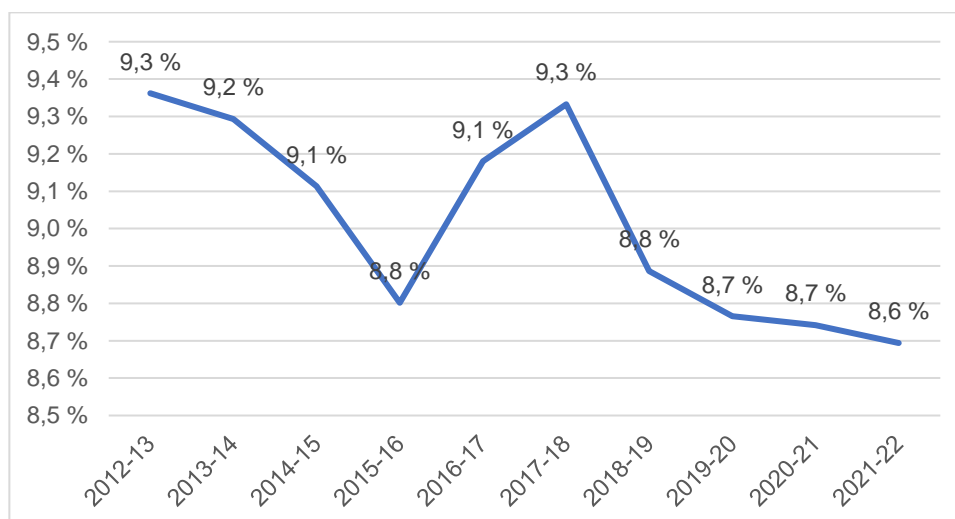
På samme måte som vi gjorde for bruken av spesialpedagogiske tiltak, har vi regnet ut andelen barn på 1. og 2. trinn som har fått særskilt norskopplæring over tid (Figur 6.8). Heller ikke her finner vi noen økende tendens under pandemien. Snarere tvert imot. Andelen førsteklassinger med særskilt norskopplæring ble redusert fra 7,9 prosent i 2019-20, til 7,8 prosent i 2020-21 og 7,2 prosent i 2021-22. For elever på 2. trinn sank andelen i samme periode fra 8,7 prosent til 8,6 prosent (Figur 6.9). Da utviklingen kan skyldes nedgangen i antall innvandrere til Norge under pandemien, er det ikke mulig å konkludere med at nedgangen i andel barn med vedtak om særskilt norskopplæring skyldes mindre *behov* for slik hjelp for barn som allerede er i Norge.

¹² [Innvandringen tilbake på samme nivå som før pandemien \(ssb.no\)](https://ssb.no) lastet ned 04.08.22

Figur 6.8: Andel barn på 1. trinn med særskilt norskopplæring. Prosent av alle barn på 1. trinn

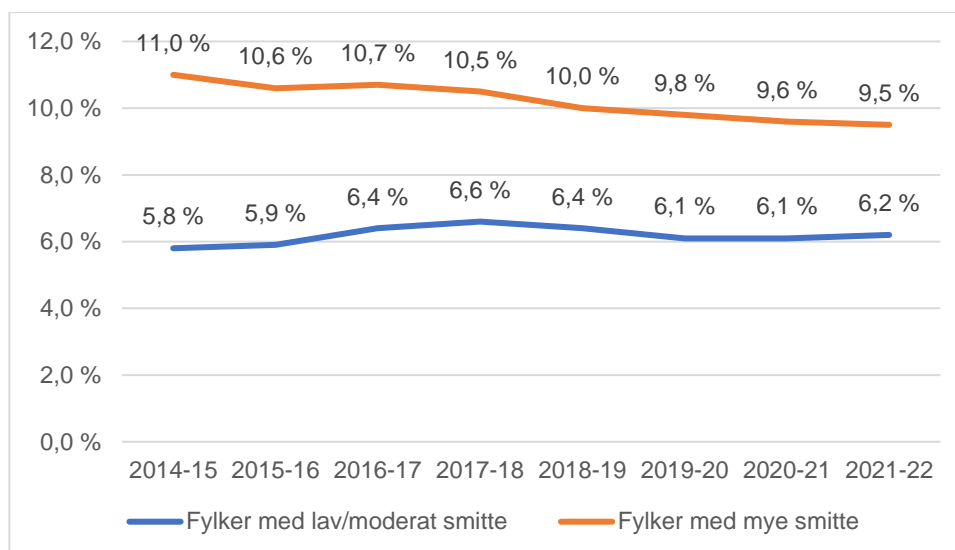
Figur 6.9: Andel barn på 2. trinn med særskilt norskopplæring. Prosent av alle barn på 2. trinn

Vi har sett på utviklingen i andelen barn på 1.-4. trinn med særskilt norskopplæring i ulike fylker, men det er ikke mulig å se noen klar tendens. Figur 6.10 viser fylkene inndelt etter smittenivå under pandemien. Som vi så for andelen med spesialpedagogisk hjelp, viser kurvene for norskopplæring en svakt fallende tendens for fylker med høyt smittetrykk, og en jevn/svakt stigende trend for fylker med lavt eller middels smittetrykk.¹³

¹³ Kurvene for utviklingen i andel barn med særskilt norskopplæring viser en jevnere utvikling når vi ser på barn på 1.-4. trinn samlet, sammenliknet med kurvene for barn på 1. og 2. trinn separat. Dette tyder på at utviklingen har vært særlig sterk for de årskullene som startet på skolen under pandemien.

Figur 6.10: Andel barn på 1.-4. trinn med særskilt norskopplæring, etter smittesituasjon i området. Prosent av alle barn på 1.-4. trinn i området

Heller ikke for andelen barn med særskilt norskopplæring kan vi trekke noen slutning om at pandemien har ført til økning. Tvert imot er den totale trenden fallende. Det er særlig interessant å observere at andelen barn med dette tiltaket er ganske bratt fallende for elever på 1. trinn i pandemiens andre år. Dette kan ha flere årsaker. En mulighet er at pandemien har ført til begrensninger i mulighetene til å gjennomføre slik opplæring, eller at færre barn er blitt kartlagt under pandemien. Andelen med rett til særskilt norskopplæring vil dessuten variere med antall innvandrere og flyktninger som kommer til landet. Hvilken eller hvilke av disse forklaringene som er mest relevant – hvis noen av dem – kan ikke besvares med de dataene vi har tilgang på i dette prosjektet.

6.3 Oppsummering

I kapittelet har vi sett nærmere på hvordan tilbudet om spesialundervisning og særskilt norskopplæring har vært i barnehagene og skolene under pandemien.

I barnehagene bygger vi på data fra spørreundersøkelsene til barnehagesjefer og styrere. Erfaringene er delte om tilbudet om spesialpedagogisk hjelp ble redusert. Det er flest respondenter som rapporterer om redusert tilbud i de største kommunene og i kommuner med mye smitte. Også i de største barnehagene melder styrerne oftere om reduksjon i det spesialpedagogiske tilbudet enn det styrere i andre barnehager gjør.

Det er indikasjoner i vårt materiale på at det var vanskeligst å opprettholde det spesialpedagogiske tilbudet i starten av pandemien. Vi ser også at en del styrere sier at de klarte å få gjennomført mye av det spesialpedagogiske opplegget, men at de måtte organisere det annerledes, og at innholdet ble endret for noen barn. Enkelte utsagn kan indikere at utredninger av 'nye' barn ble mer rammet enn tilbudet til barn som allerede hadde vedtak. Dette drøfter vi nærmere i avslutningskapittelet.

Vi har gjennomført analyser av data om barn som mottar spesialpedagogisk hjelp eller særskilt norskopplæring i skolen. Vi finner ingen økning i andelen barn på 1. og

2. trinn som fikk slik hjelp i perioden fra 2020 til 2022. Tvert imot finner vi en reduksjon i andel med tiltak. For barn på 1.-4. trinn viser analysene en reduksjon i andel barn med slik hjelp i områder med mye smitte. I områder med lite smitte under pandemien, er andelen barn med tiltak tilnærmet stabil. Forklaringene på denne utviklingen kan være flere. Barna kan ha hatt mindre behov for hjelp under pandemien, eller det kan være et utslag av at det har vært hindringer i utredningen av barn, i gjennomføringen av tiltak, eller i personalets mulighet til å 'se' barnas behov? Den lave andelen ikke-nordiske innvandrere under pandemien kan også ha hatt betydning for nedgangen i andel barn på 1. og 2. trinn med særskilt norskopplæring.

7 Sammenfattende drøfting og konklusjon

I dette avsluttende kapittelet drøfter vi noen av hovedfunnene i rapporten, og ser de ulike datakildene i sammenheng.

Forberedelser til skolestart

De fleste barnehagene og skolene måtte gjøre endringer i forberedelsene til barnas overgang mellom barnehage og skole under pandemien. Særlig var endringene store våren 2020. Mange kommuner, barnehager og skoler var mer forberedt våren 2021, slik at en del tiltak kunne gjennomføres med visse endringer. Våren 2022 går forberedelsene til skolestart omtrent som vanlig de fleste steder.

Barnehagestyrerne sier at det først og fremst var fysiske møter som ble redusert under pandemien, dvs. besøk og arrangementer på skolen og møter med faddere. Foreldremøter og overføringssamtaler ble ofte holdt digitalt. Barnehagelærerne forteller at grupper for skolestartere stort sett ble gjennomført i barnehagene, med noen justeringer, kanskje spesielt våren 2020. En barnehage hadde gode erfaringer med å organisere gruppene som «ukesgrupper» – altså at skolestarterne var i skolestartgrupper en hel uke om gangen i stedet for én time ukentlig. Mange fant løsninger med å gjennomføre skolebesøk utendørs, eller at de fikk besøk av rektor i barnehagen. Dette ser vi også i skolematerialet, der flere av lærerne sier at besøksdager ble gjennomført utendørs. Surveymaterialet viser at mange kommuner og barnehager har prioritert å gjennomføre overgangstiltak for sårbare barn, med tilpasninger der det har vært nødvendig.

Det er ikke veldig mange kommuner og barnehager som har iverksatt tiltak for å kompensere for bortfall av aktiviteter knyttet til overgang til skole, men en del barnehager ser ut til å forsterke egne aktiviteter når eksterne aktiviteter ikke kan gjennomføres.

Mange skoler har vanligvis et omfattende opplegg knyttet til forberedelse til skolestart: besøk og arrangementer på skolen for skolestartere og deres foresatte, overgangsmøter med barnehagene, og foreldremøter. All lærerne i vårt materiale forteller at de har tilpasset opplegget i forkant av skolestart på ulike måter under pandemien. For eksempel har de gjennomført digitale overgangsmøter og foreldremøter. Når det gjelder barna bestod tilpasningene i et redusert antall skolebesøk, at besøkene ble gjennomført for én og én barnehage i skolekretsen, og at skolebesøkene ble gjennomført ute.

Mange barnehager og skoler sørger vanligvis for at barn i ulike barnehager som skal begynne på samme skole møtes og blir kjent i forkant av skolestart. Både styrere, barnehagelærere og lærere sier at dette stort sett ikke har vært mulig de første to årene av pandemien. Lærerne i vårt materiale sier at de har lagt ekstra stor vekt på å jobbe med sosialisering og å bygge et godt klassemiljø den første høsten etter skolestart. Erfaringene deres er at dette langt på vei har kompensert for det reduserte tilbudet før skolestart.

Det kan synes som om barnehagene under pandemien, og kanskje spesielt i 2020, har måttet ta over mye av ansvaret for å forberede til skolestart. Dette fordi de normale aktivitetene som felles skoledager, møter med faddere, innskrivning o.l. ble redusert, eller ikke kunne gjennomføres. Når det er sagt, synes det som om lærerne likevel mener at barna, bortsett fra at de ikke hadde blitt kjent med barn utenfor sin egen barnehage/avdeling eller kohort, etter forholdene var ganske godt forberedt til skolestart.

Det er tilsynelatende en forskjell i hvordan de ulike yrkesgruppene vurderer endringene i tilbudet til skolestarterne gjennom pandemien. Mens lærerne beskriver dette som mindre tilpasninger av det opplegget de vanligvis har, kan det se ut som om barnehagene opplevde dette som mer omfattende endringer. Denne variasjonen i barnehagens og lærernes beskrivelser kan ha mange forklaringer. På den ene siden kan det ha sammenheng med beskrivelsen over, der barnehagene i større grad måtte styrke sitt eget arbeid for å ivareta overgangen fra barnehage til skole. På den andre siden kan det ha sammenheng med at lærerne i lærerundersøkelsen hadde skolestartere i 2021, da det var noen færre tiltak og restriksjoner, sammenlignet med våren 2020. Videre kan det også ha sammenheng med at barnehagene til vanlig gjerne jobber i større grupper, og ofte jobber på tvers av grupper med skolestarterne. I skolen har lærerne tilpasset seg ved å jobbe mer i egen klasse og på trinnet snarere enn å være sammen med flere trinn.

Pandemiens betydning for skolestarterne

Det er mye usikkerhet blant informantene i synet på hva pandemien har betydd for skolestarterne. Det er ganske få som mener at koronatiltakene i barnehagen ga barna store utfordringer ved skolestart. Det er noen flere, men fortsatt ganske få, som mener at barn ble styrket av tiltakene under pandemien. Våre data tyder på at de fleste mener det er store individuelle forskjeller mellom barna, og at konsekvensene av koronatiltakene også avhenger av barnets hjemmesituasjon.

Mange har positive erfaringer med inndeling i mindre grupper både i barnehage og skole. Færre barn i hver gruppe og faste voksne i gruppen har gitt økt trygghet for mange barn, og tettere vennskap og bedre sosialt miljø innad i gruppen/klassen. Imidlertid har delingen i kohorter og begrensninger i kontakt på tvers av grupper, ført til at barna ikke har blitt kjent med barn utenfor egen gruppe/klasse. Det er ulike meninger om hvordan dette vil slå ut for barna på noe lengre sikt. Noen fremhever at den økte forutsigbarheten som en liten, fast gruppe kan gi, vil innebære at barna blir tryggere også i andre sammenhenger. Andre er bekymret for at begrenset sosial kontakt for de yngste barna vil medføre sosiale utfordringer senere.

Det pedagogiske arbeidet i førsteklasse

Noen av lærerne i vårt materiale rapporterer at pandemien har gitt mindre tilpasset opplæring. En hovedgrunn er at samarbeid med kolleger på tvers av klasser har vært begrenset, slik at lærerne har vært mye alene med klassen. Situasjonen med mindre muligheter for å dele inn i lekegrupper og restriksjoner knyttet til mengden leker hos tre av de fem lærerne, har gjort at førsteklassingene deres ikke har fått leke like mye som tidligere. Selv om lærerne synes det var utfordrende å tilby et tilpasset undervisningsopplegg, har de jobbet med å tilrettelegge for en så god faglig og sosial læring som mulig, innenfor de til enhver tid gitte rammene.

Økt fravær blant lærerne har også virket inn på muligheten for å drive et godt pedagogisk arbeid. Skolene måtte dessuten gjøre omprioriteringer av personalet for å kunne opprettholde undervisningstilbudet med redusert gruppestørrelse, slik at det har vært mindre fleksibilitet i bruken av personalressursene. Selv om vi må være forsiktige med å konkludere på bakgrunn av et såpass lite materiale fra skolene, kan det se ut til at mindre skoler, med færre elever i hver klasse, i mindre grad har vært berørt av koronarestriksjoner enn større skoler. At styrere og barnehagelærere i mindre barnehager rapporterer det samme, kan imidlertid styrke denne tolkningen. En mulig årsak til dette kan også være at det har vært lavere smittetrykk i disse skolenes og barnehagens nærmiljø.

Nye praksiser

Selv om det var mange utfordringer for lærerne under pandemien, har de også gjort seg positive erfaringer. På grunn av smittevernregler og perioder med nedstengning har elevene måttet jobbe mer individuelt med oppgaver, det har vært restriksjoner i bruk av konkreter, og spesialrom har blitt brukt til å opprettholde inndeling i kohorter. Der lærerne tidligere har kunne bruke lek som pedagogisk verktøy, har de i perioder måttet gi mer individuelle oppgaver. Samtidig sier lærerne at dette har utfordret dem til å tenke nytt og mer kreativt rundt egen undervisning og at de har tatt dette med seg inn i den mer normale skolehverdagen. Gjennom nye og kreative løsninger i koronaperioden, har altså lærerne utvidet sitt eget 'pedagogiske repertoar'. Dette har gitt større variasjon i læringsaktiviteter, mener noen.

Inndelingen i mindre og fastere grupper, med begrensninger blant annet i bruk av utearealet, har gitt lærerne mer oversikt over sine elever. Enkelte rapporterer om at de har fått bedre innsikt i de sosiale forholdene i klassen, slik at de har kunnet gripe inn og legge bedre til rette når det var behov for det.

Sårbare grupper

Flere lærere sier, som nevnt over, at pandemien i perioder har ført til at de ikke har kunnet tilby tilpasset opplæring til alle elevene. De mener at elever som har behov for spesiell oppfølging, har vært ekstra utsatt under pandemien. Kanskje har elever som er sårbare, men som ikke hadde vedtak om oppfølging, vært spesielt utsatt. Noe av det samme så vi i undersøkelsen fra 2020, da barnehagestyrere var særlig bekymret for barn som ikke var kjent som sårbare før pandemien, men som ble sårbare på grunn av forhold knyttet til koronasituasjonen (Os et.al., 2021). For en del sårbare elever var også periodene med hjemmeskole, og vekslingen mellom hjemmeskole og fysisk tilstedeværelse, spesielt utfordrende fordi situasjonen ga mindre kontinuitet og forutsigbarhet. Denne vekslingen og uforutsigbarheten gjorde det mer utfordrende å skape en trygg og god lærer-elevrelasjon til utsatte sårbare elever. Det kan synes som at dette var ekstra utfordrende i den første perioden av pandemien, det vil si for barna som startet på skolen høsten 2020.

Oppsummert kan vi si at resultatene fra intervjuene kan indikere at erfaringene fra pandemien er noe delte: dels kan organiseringen og restriksjonene under krisen ha medført et tettere – og tryggere – læringsmiljø for elevene innad i sin klasse/gruppe, dels kan krisen ha gitt mindre tilpasset opplæring og økt sårbarhet for enkelte elever. Dette er på mange måter i tråd med det vi fant for barnehagene i vår første rapport fra oppfølgingsprosjektet (Myrvold, et.al., 2022).

Spesialpedagogisk tilbud i barnehagene

Dataene fra spørreundersøkelsene til barnehagesjefer og styrere tyder på at informantene har ulike erfaringer knyttet til det spesialpedagogiske tilbudet. Det er flest som erfarer at tilbudet ble redusert i de største kommunene og i kommuner med mye smitte. Det var vanskeligst å opprettholde et godt tilbud i starten av pandemien, mens mange kommuner etter hvert fant løsninger som sørget for et tilbud, innenfor smittevernreglene. Hjelpen måtte ofte organiseres annerledes, og innholdet ble også litt annerledes, sammenliknet med tilbudet før pandemien.

Enkelte barnehagestyrere sier at nye utredninger av barn kan ha blitt mer rammet av pandemien enn tilbudet til barn som allerede hadde vedtak om hjelp. Sett i sammenheng med det lærerne sier om 'gråsonebarn', barn med hjelpebehov som foreløpig ikke har vedtak om hjelp, vil det være viktig å følge med på utviklingen i gruppen av barn som gikk i barnehagen og i de første klassetrinnene på barneskolen under

pandemien. Tett kontakt mellom barnehagelærer/lærer og barn kan ha avdekket flere barn med hjelpebehov, men situasjonen kan også være motsatt: at pedagogene kom for nært på, eller hadde for mye annet å håndtere, slik at det ble vanskelig å se det enkelte barns utvikling i forhold til 'normen' i større barnegrupper.

Spesialpedagogisk tilbud i skolen

Når det gjelder det spesialpedagogiske tilbudet, ser vi noen av de samme tendensene i skolen, som det de ansatte i barnehagene rapporterer om. Enkelte av lærerne i vår undersøkelse fremhever at nedprioriteringer under pandemien har rammet elever som har krav på ekstra ressurser, for eksempel spesialpedagogikk og særskilt norskopplæring. Dessuten har hjelpetjenestene, i likhet med skolene og barnehagene, i perioder vært preget av mye sykdom, og hatt de samme restriksjonene knyttet til kontakt på tvers av barnegrupper. Dette har hatt betydning for hjelpetjenestenes tilbud til elever med behov for spesialpedagogisk tilrettelegging, samt utredninger av elever som skolene har vært bekymret for. Noen informanter rapporterer om at det tok lang tid fra samfunnet åpnet opp til de spesialpedagogiske tjenestene fungerte som normalt. Dette medførte at enkelte elever måtte vente på å få det tilbudet de hadde krav på.

Samtidig er det delte meninger blant informantene om hvorvidt smitteverntiltakene under pandemien har medført et økt behov for spesialpedagogisk hjelp blant elever som begynte på skolen under pandemien. Våre analyser tyder ikke på at det har vært noen økning i andel elever som mottar hjelp. Snarere ser vi en reduksjon i andelen elever på 1. og 2. trinn som får spesialpedagogisk hjelp og særskilt norskopplæring, særlig i områder med mye smitte. Det er flere mulige forklaringer på denne utviklingen. Kanskje har forholdene under koronapandemien gjort at barna har mindre behov for hjelp? Kanskje har restriksjonene innebåret begrensninger i utredningen av barn? Kanskje har det vært hindringer i gjennomføring av tiltak? Kanskje har personalets mulighet til å 'se' barnas behov, og agere på observerte vansker, vært mindre i perioden med pandemi? Uansett forklaring er det avgjørende at man i tiden fremover følger nøye med på utviklingen for denne gruppen barn, slik at man er i stand til å identifisere de elevene som eventuelt ikke ble fanget opp i løpet av pandemiperioden.

Oppsummert kan det se ut som om barnehager og skoler har opplevd noe ulik belastning i de forskjellige periodene av pandemien, og der våren og høsten 2020 skiller seg ut som den mest belastende perioden i skolen. Høsten 2020 var i større grad preget av stengte barnehager og skoler, hvor lærerne var ansvarlig for hjemmeskole for sine elever. Dette kan ha bidratt til at de ikke har klart å fange opp sårbare barn like godt som før pandemien. For skolene later det til at våren og høsten 2021 bød på noe mindre utfordringer i møte med elevene. I denne perioden var det nye systemet med trafikklysmodellen etablert, og elevene var for det meste på skolene. Den reduserte gruppestørrelsen kan til og med ha hatt en viss positiv effekt, ved at lærerne fikk bedre oversikt over elevgruppen og dermed igjen kunne fange opp de mer sårbare elevene, samt jobbe med det sosiale samspillet og relasjonene innad i sine grupper. Når det er sagt, fikk elevene i perioder med restriksjoner mindre muligheter for sosialisering med barn utenfor egen klasse/kohort.

Læringspunkter for kommunene, barnehagene og skolene

Det er viktig ikke å undervurdere at periodene med koronarestriksjoner, både stengte barnehager, hjemmeskole og korhortinndeling, har vært belastende for mange barnehagelærere, lærere, barn og elever. Samtidig viser våre funn at det også er gjort erfaringer i pandemiperioden som kommuner, barnehager og skoler kan ta med

seg inn i en mer normal tilstand. Læringspunktene dreier seg om organisering av overgang mellom barnehage og skole, den første tiden på skolen, om tilbudet til barn med behov for ekstra oppfølging, og om beredskap ved en mulig fremtidig krise.

Organisering og samarbeid i overgangen mellom barnehage og skole og den første tiden på skolen

Det er et krav, blant annet i rammeplanen, at barnehagene skal arbeide for å forberede barna på skolestart. Imidlertid har den enkelte barnehage stor pedagogisk frihet i hvordan den vil legge opp skolestarternes forberedelse til overgang til skole. Det innebærer at det er stor variasjon i organiseringen av dette arbeidet. Organiseringen avhenger også av størrelsen på barnehagen og hvor mange skolestartere barnehagen har.

Noen pedagogiske ledere i vår undersøkelse peker på at overgangstilbudet barna får, varierer. Dette nevnes også av enkelte styrere i spørreundersøkelsen. Blant annet har geografisk nærhet mellom barnehage og skole samt hvor mange barn fra den enkelte barnehage som sogner til samme skole, betydning for barnas tilbud. Derfor etterlyser noen barnehager kommunenes engasjement i overgangsordninger, slik at barna kan sikres mer likeverdige tilbud.

Under pandemien var det i perioder og i områder med mye smitte vanskelig å samle skolestartere fra ulike avdelinger til jevnlige skolestartergrupper. Noen valgte da å samle alle de eldste barna til mer permanente grupper, eller å ha mer langvarige samlinger med alle skolestarterne. Enkelte styrere opplevde dette som så vellykket at de har fortsatt med denne organiseringen. De eldste barna blir bedre kjent med hverandre og får et tryggere forhold ved å være sammen i lengre perioder. På den annen side, kan organiseringen gå på bekostning av forholdet mellom barn på ulik alder, og redusere læring og omsorg mellom yngre og eldre barn.

Pandemien innebar også at mange barnehager og skoler måtte tenke nytt om barnas besøk på skolen den siste våren før skolestart. Noen klarte å gjennomføre skolebesøk med visse endringer, for eksempel med besøk ute, besøk i skolens ferier eller besøk i mindre grupper. Selv om de ordinære skolebesøkene oppleves å være viktig for de eldste barna i barnehagen, er det enkelte som nevner at de fikk gode erfaringer med aktivitetene under pandemien. Dette gjaldt også andre måter å ha kontakt på, som digitale møter, videopresentasjoner og brev.

På skolen ga også pandemien utfordringer i organiseringen av hverdagen. Lærerne kunne i mindre grad samarbeide på tvers av klasser, og på enkelte skoler måtte klassene holdes atskilt i skolegården. Dette ga elevene et snevrere sosialt nettverk. Samtidig kan det ha bidratt til større trygghet og sterkere kjennskap og samhold innad i gruppen, og mer oversiktlige forhold for lærere. Enkelte nevner at de vil vurdere å jobbe noe mer med klassen alene, for å styrke det interne klassemiljøet og trinntilhørighet.

Både barnehageloven og opplæringsloven slår fast at barnehager og skoler skal samarbeide om barnas overgang mellom barnehage og skole. Intervjuene med de pedagogiske lederne i barnehager avdekket enkelte utfordringer i kommunikasjonen mellom barnehagelærere og skolelærere som ikke er spesielt knyttet til korona-situasjonen. Noen av de pedagogiske lederne ga uttrykk for at særtrekk ved barna som ble formildet til skolelærere, ble oppfattet på en annen måte enn de var ment. For eksempel ble aktive barnehagebarn oppfattet som barn som kunne representere et pedagogisk problem i skolesammenheng, mens barn som fra barnehagens side ble beskrevet som robuste, i noen sammenhenger ikke ble tatt tilstrekkelig hensyn til. Med utgangspunkt i vårt begrensede materiale, kan vi ikke konkludere at slike

kommunikasjonsutfordringer er et generelt fenomen. Men disse barnehagelærernes erfaringer tydeliggjør nytten av at barnehage- og skolesektoren i fremtiden har en tett dialog om synet på barn og barns posisjon i de pedagogiske institusjonene. Begge sektorene må ta ansvar for å bevisstgjøre og klart formidle sine faglige tradisjoner og forståelser, slik at dialogene kan bidra til å bygge bro mellom barnehage og skole til barns beste.

Tilbudet til barn med behov for ekstra hjelp

Koronasituasjonen synliggjorde hvordan en krise kan bidra til at enkelte barn kan bli ekstra sårbare, men også at det kan være vanskelig å identifisere barn med behov for hjelp. Samtidig kan krisehåndteringen gi utfordringer i selve gjennomføringen av hjelpetiltak. Mange kommuner og barnehager har hatt særlig oppmerksomhet om de antatt sårbare barna under pandemien. Verdien av godt samarbeid og god dialog mellom ulike tjenester for å sikre identifisering og oppfølging av sårbare barn og familier er blitt åpenbar. I første rapport fra prosjektet pekte vi på behovet for en nærmere drøfting av private barnehagers rolle i kriser, ikke minst i samarbeidet med andre hjelpetjenester for barn (Myrvold et.al., 2022). Både kommuner, barnehager og skoler bør i 'normale' tider legge et grunnlag for et godt samarbeid med andre tjenester, som også kan komme til stor nytte i krisesituasjoner.

Læring for fremtidige kriser

Ansatte både i barnehager og skoler har i koronaperioden vist en enorm innsatsvilje og en betydelig evne til fleksibilitet. Krisen har vært utfordrende, men også gitt ny kunnskap, ferdigheter og kompetanse som kan være viktige å ha med seg ved en eventuell senere krise. Dette dreier seg for det første om å ha en beredskap for hvordan barnehage- og skolehverdagen kan organiseres for å ivareta behovet for smittevern. Dette har vi drøftet i vår første rapport fra prosjektet (Myrvold et.al. 2022).

I denne rapporten har vi vist at få kommuner og barnehager iverksatte kompensatoriske tiltak da barnehagenes mulighet til ordinære aktiviteter for å forberede barnehagebarna på skolestart falt bort eller ble redusert. Vi har sett at en del barnehager har gjort mindre tilpasninger av sine aktiviteter, samt at enkelte skoler har gjennomført tiltak for å styrke barna faglig eller sosialt etter at de begynte på skolen. Vi kan ikke si sikkert hvor utbredt slike tiltak i skolen har vært på bakgrunn av vårt materiale. Samtidig kan vi peke på noen sentrale utfordringer som barnehager og skoler har opplevd. I en fremtidig krise bør kommunene derfor ta et helhetlig ansvar for å sikre at barnehagene og/eller skolene iverksetter nye eller tilpassede tiltak for å ivareta barnas utvikling og trygghet i overgangen mellom barnehage og skole.

Spesielt vil det være viktig å planlegge for hvordan tjenester for barn med behov for spesialpedagogisk- eller annen hjelp kan gjennomføres i en krisesituasjon. Enkelte kommuner endret organiseringen av det spesialpedagogiske tilbudet under pandemien, ved at større barnehager fikk en 'egen' spesialpedagog eller ved at spesialpedagogene hadde lengre opphold i én barnehage av gangen i stedet for å pendle mellom barnehager, for å nevne noe. I noen barnehager fikk personalet digital veiledning av spesialpedagoger, slik at de kunne ivareta noen av oppgavene som ellers ville vært gjort av spesialpedagogene. Dette er viktige erfaringer å ta med seg inn i en eventuell ny krise.

Vår undersøkelse tyder på at de fleste opplevde at det ble enklere å få gjennomført både skoleforberedende tiltak og spesialpedagogiske tiltak i siste del av pandemien, fordi de da var mer forberedt og hadde lært hvordan aktivitetene kunne tilpasses koronasituasjonen. Selv om de fleste kriser vil være spesielle og ha særegne

utfordringer, vil det være mye å vinne på å bringe lærdommene fra koronaperioden inn i kriseberedskapen både på nasjonalt og kommunalt nivå, og i den enkelte barnehage og skole.

Litteratur

- Ahtola, A., Silinskas, G., Poikonen, P.-L., Kontoniemi, M., Niemi, P. & Nurmi, J.-E. (2011). Transition to formal schooling: Do transition practices matter for academic performance? *Early Childhood Research Quarterly*, 26(3), 295-302. doi:10.1016/j.ecresq.2010.12.002
- Becher, A. A., Bjørnstad, E. & H., Dehnæs, H. (Red.). (2019). *Lek i begynneropplæringen: lekende tilnærminger til skole og SFO*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Bjørnstad, E., Broekhuizen, M., Os, E., & Baustad, A.-G. (2020). Teachers' and assistants' interaction skills in Norwegian ECEC for toddlers measured with the Caregiver Interaction Profile Scales (CIP). *Scandinavian Journal of Educational Research*, 64(6), 901-920. doi:<https://doi.org/10.1080/00313831.2019.1639813>
- Blikstad-Balas, M., Roe, A., Dalland, C. P. & Klette, K. (2022). Homeschooling in Norway during the pandemic-digital learning with unequal access to qualified help at home and unequal learning opportunities provided by the school. I *Primary and secondary education during Covid-19* (s. 177-201): Springer, Cham.
- Børhaug, K. (2021). *Barnehageeigarar mellom stat, marknad og sivilsamfunn – organisering og verknader*. Universitetsforlaget
- Dalland, C. P., White, M. C., Blikstad-Balas, M. & Roe, A. (2021). Individualised home schooling—at odds with the equity ambitions in the Nordic model of education? *Education in the North*, 28(3), 204-221.
- Fagerholt, R. A., Myhr, A., Naper, L. R., & Løe, I. (2020). *Spørsmål til Barnehage-Norge 2019. Analyse og resultater fra Utdanningsdirektoratets spørreundersøkelse til barnehagesektoren* Steinkjer: Trøndelag Forskning og Utvikling AS Hentet fra <https://tfou.no/wp-content/uploads/2020/02/tfou-rapport-2020-1.pdf>
- Fimreite, A.L., Langlo, P., Rykkja, L.H., Lægreid, P. (2014). *Organisering, samfunnssikkerhet og krisehåndtering*. Universitetsforlaget
- Halldén, G. (2003). Barnperspektiv som ideologisk eller metodologisk begrep. *Pedagogisk forskning i Sverige*, 8(1-2), 12-23.
- Haugset, A. S. (2018). Institusjonelt eiermangfold og et likeverdig barnehagetilbud *Nordisk barnehageforskning*, 17(5), 1-14. doi:<https://doi.org/10.7577/nbf.2410>
- Hernes, L., Myrvold, T., Gulpinar, T., Os, E., Winger, N., & Zeiner, H. H. (2021). *Mulighetenes barnehage. Kvalitet i Oslo kommunes barnehager*. Retrieved from <https://hdl.handle.net/20.500.12199/6523>
- Hernes, L., Myrvold, T., Gulpinar, T., Os, E., Winger, N., & Zeiner, H. H. (2021). *Mulighetenes barnehage. Kvalitet i Oslo kommunes barnehager*. Retrieved from <https://hdl.handle.net/20.500.12199/6523>
- Hogsnes, H. D. (2014). Barns muligheter for å erfare sammenhenger i overgang fra barnehage til skolefritidsordning. *BARN-Forskning om barn og barndom i Norden*, 32(3), 45-60.
- Hogsnes, H. D. (2016). *Kontinuitet og diskontinuitet i overgangen fra barnehage til skolefritidsordning og skole: En multimetodisk studie av pedagogers og SFO-lederes prioriteringer av tiltak og barns erfaringer med kontinuitet og*

- diskontinuitet*. (PhD), Høgskolen i Sørøst-Norge, Kongsberg. Retrieved from <https://openarchive.usn.no/usn-xmlui/handle/11250/2383799> (3)
- Hogsnes, H. D., & Moser, T. (2014). Forståelser av gode overganger og opplevelse av sammenheng mellom barnehage, skole og skolefritidsordning. *Nordisk barnehageforskning*, 7(6), 1-24. doi:<https://doi.org/10.7577/nbf.625>
- Hølland, S., Bjørnstad, E., Dalland, C. P., & Sundtjønn, T. (2021). Overgangspraksiser, læring og undervisningspraksiser–barnehage og førsteklasse: En arbeidsrapport av litteraturgjennomgang. *Skriftserien*(1).
- Kamberelis, G., & Dimitriadis, G. (2008). Focus groups: Strategic Articulations of Pedagogy, Politics, and Inquiry. In N. K. Denzin & Y. S. Lincoln (Eds.), *Collecting and Interpreting Qualitative Materials* (pp. 375-402). Thousand Oaks, California: Sage Publications.
- Koch, A. B. (2022). Child well-being in early childhood education and care during COVID-19: Child sensitivity in small, fixed groups. *Children & Society*, 1-16. doi:<https://doi.org/10.1111/chso.12569>
- Kunnskapsdepartementet. (2006, 07.05.2022). Lov om barnehage med forskrifter. Retrieved from <https://lovdata.no/referanse/hjemmel?dokID=NL/lov/2005-06-17-64>
- Kunnskapsdepartementet. (2008). *Fra eldst til yngst. Samarbeid og sammenheng mellom barnehage og skole*. Oslo: Kunnskapsdepartementet Retrieved from <https://www.regjeringen.no/no/dokumentarkiv/stoltenberg-ii/andre-dokumenter/kd/2008/fra-eldst-til-yngst-samarbeid-og-sammenh/id517292/?q=fra%20eldst%20til%20yngst>
- Lillejord, S, Børte, K & Nesje, K. (2018). *De yngste barna i skolen: Lek og læring, arbeidsmåter og læringsmiljø - En forskningskartlegging*. (2). Oslo: Kunnskapscenter for utdanning.
- Lister, R. (2008). Unpacking children's citizenship. In A. Invernizzi & J. Williams (Eds.), *Children and citizenship* (pp. 9-19). London: Sage.
- Liu, M.-h. (2016). Blending a class video blog to optimize student learning outcomes in higher education. *The Internet and Higher Education*, 30, 44-53. doi:<https://doi.org/10.1016/j.iheduc.2016.03.001>
- Myrvold, T. M., Hernes, L., Os, E., & Winger, N. (2022). *Koronapandemiens konsekvenser for barnehagesektoren – en oppfølgingsstudie*. Oslo: OsloMet, By- og regionforskningsinstituttet NIBR
- Nesheim, T., Gressgård, L.J., Hansen, K., Neby, S. (2019). Gjenstridige problemer og tverretattlig samordning: Et analytisk rammeverk. *Norsk statsvitenskapelig tidsskrift*, pp 28-40. Retrieved from <https://doi.org/10.18261/issn.1504-2936-2019-01-02>
- Os, E. (2020). *Voksnes mediering av jevnaldningsrelasjoner i barnehager. En undersøkelse av voksnes bidrag til samhandling mellom barn under tre år*. (ph.d.), Universitetet i Oslo, Retrieved from <https://www.duo.uio.no/bitstream/handle/10852/75161/1/PhD--Ellen-Os--2020.pdf>
- Os, E., Myrvold, T., Danielsen, O. A., Hernes, L., & Winger, N. (2021). *Håndtering og konsekvenser av koronautbruddet for barn og barnehager*. Retrieved from

<https://www.udir.no/tall-og-forskning/finn-forskning/rapporter/handtering-og-konsekvenser-av-koronautbruddet-for-barn-og-barnehager/>

- Pascal, C., & Bertram, T. (2021). What do young children have to say? Recognising their voices, wisdom, agency and need for companionship during the COVID pandemic. *European Early Childhood Education Research Journal*, 29(1), 21-34. doi:<https://doi.org/10.1080/1350293X.2021.1872676>
- Rogde, K., Federici, R.A., Pedersen, C., Wollscheid, S. (2020). *Spørsmål til Skole-Norge høsten 2019. Analyser og resultater fra Utdanningsdirektoratets spørreundersøkelse til skoler og skoleeiere høsten 2019*. NIFU-rapport 2020:1 Hentet fra [Spørsmål til Skole-Norge : Analyser og resultater fra Utdanningsdirektoratets spørreundersøkelse til skoler og skoleeiere høsten 2019](https://www.udir.no/Spørsmål-til-Skole-Norge-Analyser-og-resultater-fra-Utdanningsdirektoratets-spørreundersøkelse-til-skoler-og-skoleeiere-høsten-2019) ([udir.no](https://www.udir.no))
- Rogde, K., Daus, S., Pedersen, C., Vaagland, K. & Federici, R. A. (2019). *Spørsmål til Skole-Norge våren 2019*. Hentet fra <https://www.udir.no/contentassets/648eecb1bdb142f6966b4cc31630cec6/nifura-pport2019-8-sporsmal-til-skole-norge-varen-2019-002.pdf>
- Ryan, S., & Lobman, C. (2007). The potential of focus groups to inform early childhood policy and practice. In A. J. Hatch (Ed.), *Early childhood qualitative research* (pp. 63-74). New York: Routledge.
- Smithson, J. (2000). Using and analysing focus groups: Limitations and possibilities. *International Journal of Social Research Methodology*, 3(2), 103-119. doi:<https://doi.org/10.1080/136455700405172>
- Snelson, C. (2015). Vlogging about school on YouTube: An exploratory study. *New Media & Society*, 17(3), 321-339. doi:<https://doi.org/10.1177/1461444813504271>
- Spiteri, J. (2021). Quality early childhood education for all and the Covid-19 crisis: A viewpoint. *PROSPECTS*(51), 143-148. doi:<https://doi.org/10.1007/s11125-020-09528-4>
- Utdanningsdirektoratet. (2017a). *Rammeplan for barnehagen. Innhold og oppgaver*. Retrieved from <https://www.udir.no/globalassets/filer/barnehage/rammeplan/rammeplan-for-barnehagen-bokmal2017.pdf>
- Utdanningsdirektoratet (2017b). *Veilederen Spesialpedagogisk hjelp*. Retrieved from [Veilederen Spesialpedagogisk hjelp](https://www.udir.no/Veilederen-Spesialpedagogisk-hjelp) ([udir.no](https://www.udir.no))
- Utdanningsdirektoratet (2022a). *Beredskap: veileder om smittevern for barnehager* Rretrieved from [Beredskap: veileder om smittevern for barnehager](https://www.udir.no/Beredskap-veileder-om-smittevern-for-barnehager) ([udir.no](https://www.udir.no))
- Utdanningsdirektoratet (2022b). *Beredskap: veileder om smittevern for barneskoler* Retrieved from [Beredskap: veileder om smittevern for barneskoler](https://www.udir.no/Beredskap-veileder-om-smittevern-for-barneskoler) ([udir.no](https://www.udir.no))
- Utdanningsdirektoratet. (2022c, 07.05.2022). Fakta om barnehager 2021. Retrieved from <https://www.udir.no/tall-og-forskning/statistikk/statistikk-barnehage/analyser/fakta-om-barnehager/>
- Utdanningsdirektoratet. (2022d, 07.05.2022). Statistikk barnehage 2021. Retrieved from <https://www.udir.no/tall-og-forskning/statistikk/statistikk-barnehage/>
- Wendelborg, C., Caspersen, J., Kittelsaa, A. M., Svendsen, S., Haugset, A. S., Kongsvik, T., & Reiling, R. B. (2015). *Barnehagetilbudet til barn med særlige behov: Undersøkelse av tilbudet til barn med særlige behov under*

opplæringspliktig alder (8275704405). Retrieved from Trondheim:
<https://samforsk.brage.unit.no/samforsk-xmlui/handle/11250/2373848>